

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 17.

Onsdagen den 16 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 172, angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglemente för tjänstemän vid domänverket;
nr 173, angående tillfälligt anslag till hushållningssällskapen; och
nr 181, angående ändrade villkor för lån från tackdikningslånefonden m. m.

Dessa propositioner föredrogos var för sig och hänvisades till jordbruksutskottet.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 87, till Konungen, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 34 § i lagen om val till riksdagen.

Anmäldes och bordlades
konstitutionsutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner om införande av öppen omröstning i riksdagens kamrar; och
bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om ytterligare anslag för fortsatt utredning av frågan om Helgeandsholmens ordnande.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:
nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättring av den norrländska arrendelagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om förbud för bolag och förening att förvärva åbo-rätt. Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utsträckning av lagstiftningen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom till att avse jämväl åborätt.

I två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 130 i första kammaren, av herr *Johan Johansson* i Kälkebo, och nr 203 i andra kammaren, av herr *Svedberg*, vilka motioner behandlats av andra lagutskottet, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att lagförslag måtte skyndsamt framläggas i syfte att förvärvande av åborätt måtte i tillämpliga delar likställas med förvärvande av fastighet i de delar av riket, där lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom gällde.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet av angiven orsak hemställt, att motionerna nr 130 i första kammaren och nr 203 i andra kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Johansson*, *Johan*, i Kälkebo: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag är motionär i förevarande fråga, må det förlåtas mig, att jag för några ögonblick tager kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Vid första påseende skulle det kunna tyckas, att utskottet har på tämligen tillmötesgående sätt behandlat denna motion, ty utskottet har försökt visa, att den sak som motionärerna velat framföra redan har vunnit beaktande i sådan omfattning i de praktiska förhållandena, att numera icke skulle finnas något vidare att åtgöra i den saken. Rättspraxis har, förmenar utskottet, utvecklat sig på sådant sätt, att numera icke finnes något att åtgöra för begränsning av bolags rätt i åborättshänseende. Men vid närmare studerande av utskottets betänkande, skall man dock finna, att utskottet begagnat ett mycket svävande uttrycks-

sätt och talat uteslutande om åborätt till krononybyggen. Men motionerna hava icke begränsats till åborätt av ifrågavarande slag, utan motionerna hava upptagit frågan i hela dess vidd, och jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att det icke endast är åborätt till krononybyggen som det gäller här i landet, ty det finns också en åborätt som kallas åborätt å under bolag skatteköpta hemman och lägenheter, och denna del av åborätsfrågan är enligt motionärernas mening lika värd att uppmärksammas som den andra delen av åborätsfrågan.

Om förbud för bolag och förening att förvärva åborätt.
(Forts.)

Det är icke första gången, som denna åborätsfråga har varit under riksdagens handläggning. Den har också tidigare vunnit riksdagens beaktande i sådan grad, att riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t och begärt en allsidig utredning av åborätsfrågan. Och detta har föranlett att Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté, vilken går under namn av åborättskommittén. Jag har här i min hand ett betänkande av denna åborättskommitté, som betecknas såsom fjärde delen av dess utlåtande, och den är avlämnad till Konungen den 7 augusti 1920. Detta betänkande är underskrivet av Herman Svedborg, Robert Karlsson och Arvid Bäckström. I detta betänkande behandlas skulle jag vilja säga uteslutande åborätten i det avseende jag senast talade om eller åborätt under bruk och skatteköpta hemman. Jag har hört av en ledamot av utskottets majoritet, att enligt upplysning som vunnits i utskottet skulle det egentligen icke finnas någon åborätt av ifrågavarande slag. Jag ber att i detta hänseende få hänvisa till vad kommittén sagt i den utredning, som man avlämnat så sent som i augusti 1920. Där står nämligen på sid. 42 uppräknade vilka åborätter som finnas. Jag skall icke tillåta mig att närmare ingå på betänkandet; den som är intresserad att få taga del därav kan givetvis göra det, därför att detsamma finnes tillgängligt i riksgäldskontoret. Emellertid säger kommittén, att det finnes 37 hemman och hemmansdelar med tillhopa 58 åborätter, som fortfarande stå kvar under bruk och skatteköpta hemman. Dessa hemman äro, säger kommittén, belägna 4 i Uppsala län, 16 i Södermanlands län, 1 i Jönköpings län, 2 i Kronobergs län, 2 i Skaraborgs län, 1 i Örebro län, 1/2 i Kopparbergs län och 10 1/2 i Gävleborgs län. I en not till detta meddelar dock kommittén att 1920 har en av dessa åborätter övergått till bolag såsom ägare av skattehemman. Jag vill i detta senare förhållande särskilt trycka på att det just är den omständigheten som vi velat hava fram, att åborätterna övergå den ena efter den andra från den som har åborätten till bolag. Nu har den principen slagit igenom, att bruk och bolag icke få förvärva fastigheter i vissa delar av landet, och vi stå inför den frågan huruvida detta förbud skall utsträckas till hela landet. Men hava statsmakterna gått in på förbud för bolag att förvärva fastighet i vissa delar av landet, menar jag, att såsom konsekvens därav måste följa, att även förskaffande av åborätt till fastighet bör likställas med förvärfv av fastighet. Nu säger man: men detta är väl ändå en rättighet av mycket litet värde. Åborätten är väl ändå en mycket underordnad rätt i jämförelse med skattemannarätten, då den som innehar skattemannarätten

Om förbud för bolag och förening att förvärva äbo- rätt.
(Forts.) måste anses såsom ägare. Ja, kommittén har verkligen varit inne på den frågan, men kommittén har sagt att, om man ställer bägge dessa förhållanden mot varandra, skattemannarätten och åborätten, så måste man obetingat giva åborätten det högsta värdet. Kommittén har också, jag vet icke om frivilligt eller ofrivilligt men åtminstone med ett exempel, givit belägg för att mitt resonemang är riktigt, ty den anför ett konkret fall från Gästrikland, där 1907 skattemannarätten betalades med 7,000 kronor, men två år senare åborätten betalades med 60,000 kronor. Således, jag menar, att kommittén har givit bevis på att åborätten är väsentligt mera värd än skattemannarätten, när det kommer fram sådana förhållanden, att den ena parten har skattemannarätt och den andra har åborätt. Nu vill jag icke giva mig in på åborätten i alla detaljer, ty det är en sak som tillhör kommittén, när den en gång i ett sammanhang kommer fram med hela förslaget, och då kommer sannolikt Kungl. Maj:t att ägna frågan uppmärksamhet, så att frågan på den vägen kommer inför riksdagen. I den motion jag avlämnat har jag tryckt på att man icke skulle draga fram frågan i dess helhet, men jag har ansett, att denna detalj var av den betydelse, att man icke borde vänta på att få den genomförd, då jag anser att förvärvande till bättre rätt än som finnes för bolag ej må vara tillåtet då man i övrigt infört kontrollering av bolagens förvärvsrätt till fastigheter.

När jag nu har lämnat en redogörelse för motionen, är det klart, att jag icke kan nöja mig med den behandling den fått i utskottet, och jag vet icke heller, om utskottet självt är belåtet med den behandling det ägnat frågan. Jag hoppas att senare från utskottshåll få höra det egentliga motivet, varför utskottet givit frågan en sådan behandling. Kanhända jag får en sådan redogörelse, att jag känner mig mera tillfredsställd, än jag för närvarande gör. Nu kan jag i alla fall icke låta bli att framställa ett yrkande. Jag förstår väl, att ett yrkande på bifall till motionen icke kan hava den ringaste utsikt att vinna gehör, men jag tycker i alla fall, att efter den redogörelse jag lämnat borde kammaren utan stor betänksamhet kunna vara med om att återremittera frågan till utskottet, så att utskottet finge taga den sidan av frågan i beaktande, som jag tillåtit mig framhålla.

Jag ber, herr talman, på grund av vad jag sagt, att få yrka, att ärendet måtte återvisas till utskottet.

Herr von Sneider: Den redogörelse för motionens innehåll och avsikten med densamma, som lämnats av den ärade motionären, kan icke återfinnas i själva motionen, emedan den är ganska knapphändig avfattad. Att vi inom utskottet visat tillmötesgående mot motionären har han själv erkänt, och jag tror nog att, när jag blivit i tillfälle att för honom framlägga mina synpunkter, han måste erkänna, att vi knapp för närvarande kunna komma till något bättre resultat. Motionären yttrade bland annat, att vi allt för noga preciserat uttrycken i vår motivering, som innebar begränsning med avseende på områdena, där vi tänkt

oss, att bolag skulle vara förhindrade att förvärva äganderätt. Jag vill då säga, att samma precisering har förut gjorts av kammarkollegium. Denna fråga förelåg till behandling 1919 i precis samma utsträckning, som motionären nu framställt den, och då remitterades motionen till kammarkollegium som då för sin del förklarade, att den omsorg motionären ville hava om denna fråga redan var tillgodosedd genom lag, då bolags förvärv av kronobyggen var förhindrat genom 1906 års lag. Nu har motionären framfört, att vid sidan av dessa krononybyggen, som man har att räkna med, när det är tal om åborätter i Norrland, finns det andra, vilka man icke tagit hänsyn till, och dessa vore åborätter under bruk skatteköpta hemman, vilka äro behandlade i den utredning av åborättskommittén, till vilken motionären hänvisade. Naturligtvis är det icke tillräckligt att i motiveringen hänvisa till att de åborätter det här gäller äro ett mycket litet fåtal. Antalet av dem som det skulle vara fråga om enligt den av motionären åberopade utredningen är 15 stycken, som finnas kvar i Norrland. Enligt ett sammandrag som finns å sid. 368 av kommitténs utlåtande finnes kvar 1 åborätt i Kopparbergs län och 14 i Gävleborgs län. Men man bör även lägga märke till att den åborätt som här är i fråga är av annan karaktär än krononybygges-åborätten; ty med denna åborätt är icke förenad skattemannarätt och rättighet för åbon att utan vidare förvärva äganderätt, vilken rättighet är förenad med innehavet av krononybygge. Följaktligen blir det en tvistefråga, huruvida denna åborätt skall kunna räknas och likställas med den rätt till fastighet, som vid lagtillämpningen tillkommer den som har åborätt till krononybygge.

*Om förbud
för bolag och
förening att
förvärva åbo-
rätt.
(Forts.)*

Nu har den ärade motionären hänvisat till att hela åborättsfrågan är under utredning av åborättskommittén. Kommittén har avslutat sina arbeten, och kommitténs utredning är för närvarande hänvisad till utlåtande av jordkommissionen, varför man väl snart blir i tillfälle att taga slutlig ställning till frågan. Det har motionären själv hänvisat till, och det förefaller, att den synpunkten är den riktigaste. Då frågan är tvistig, är det väl så, att man får avvakta vart man kommer med utredningen beträffande åborätt av det slag motionären hänvisar till. Vid sådant förhållande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Det är visserligen sant, att det finnes två slag av åborätt, den ena å kronans nybyggen, den andra under bruk eller skatteköpta hemman. Lagutskottets ordförande har såsom motiv för att utskottet i sitt betänkande utslutande sysselsatt sig med åborätter av det förra slaget anfört deras större omfång jämfört med åborätter av det senare slaget. Emellertid visar utskottets utredning ganska riktigt, att det icke är någon vidare praktisk betydelse med den del av frågan, varmed utskottet sysselsatt sig, men jag undrar om det icke är åtminstone någon praktisk betydelse uti den del av frågan, som utskottet icke sysselsatt sig med.

Ifråga om åborätt å krononybyggen skulle vara mycket att säga.

Om förbud för bolag och förening att förvärva åbo-rätt. Norrlandskommittén har på sin tid rörande denna fråga påyrkat strängare ingripande, men åren ha gått, man gjorde ingenting och följden härav blev, att bolagen lyckades förvärva ett stort antal åborätter och skatteköpa dem. Men det är den snö som föll i fjol, och därvid är icke

(Forts.) något vidare att göra. Den andra saken, som utskottet icke berört och som är vad egentligen avsågs med denna motion, vilket också påpekades i utskottet, det är åborätten till under bruk skatteköpta hemman. Det har varit ett stort antal av dylika, men de hava försvunnit, delvis därför att genom de senare tidernas lagstiftning åborättsinnehavarna överlätit sina rättigheter till bruken, varigenom bruken blivit uteslutande ägare till dessa, och genom dessa författningar som tillkommo på 1870-talet har en myckenhet av kronans domäner ryckts undan deras egentliga mål och kastats i industriens armar, i följd därav att bruken lyckats förvärva åborättigheterna. Det står uppgivet i åbokommitténs betänkande att det nu är 58 kvar. Jag frågade i kammarkollegium, och där menade man också, att antalet av dylika åborättigheter var 58; nu säges att det är ungefär 15 kvar, och det är således oklart huru många, men det är i alla fall åtskilliga kvar. Nu komma emellertid härtill alla de åborätter, som blivit åborna avhända genom de senares bortdrivande från åborätten. Jag medgiver villigt, att det är en vanskelig sak att leta upp dessa åbor och att det erbjuder ganska stora svårigheter för någon att styrka att han är ensam arvinge till någon bortdriven åbo, men härav framgår att antalet ifråga ökas utöver det nyss nämnda av dessa till antalet obestämda och okända åbor, som blivit bortdrivna, utan att avtal om överlämnande av åborätten ägt rum.

Nu är det så, att man strävat efter att här i landet för den självständiga bondbefolkningen bevara den jord som densamma innehar, så att icke bolagen må kunna utvidga sina besittningar med verkliga bondeägor, och även denna motion, vare sig antalet är 58, ett par hundra, eller 15, förtjänar liksom åtskilliga andra motioner i sådant avseende beaktande. I alla händelser har utskottet icke svarat på frågan, varför det förbigått denna del av saken, som i själva verket är den enda som för närvarande har aktualitet. Varför skulle man icke få till stånd en lagstiftning, som förbjuder överlåtelse av åborätter till bolag och industrier för att skydda åtminstone den återstående delen av den jord, som är i böndernas ägo? Åbokommittén har dock framkommit med förslag som snarare gå i motsatt riktning. Kommittén synes arbeta på att få bort hela denna sak och konsolidera industrien. Enligt min uppfattning borde åbokommittén framlägga förslag i samma riktning som kammarkollegium förordade, nämligen att dessa åbor skulle genom lag berättigas att med äganderätt förvärva sina hemman, d. v. s. utvidga sin åborätt med skattemannarätt. Ett sådant lagförslag borde enligt min uppfattning framföras. Varför skulle man icke här gå fram på samma väg som man gjorde i avseende å frälseräntorna. Frälseränta kan åligga en fastighet även där åbo sitter på densamma, men frälseräntan är självständig, och å densamma kan också erhållas lagfart. Nu har man genom lagstift-

ningen ordnat det så, att åbo på ett frälseräntehemman genom statsunder-
 stöd kan bli satt i tillfälle — jag tror att det skedde genom beslut 1912 — att småningom utlösa frälseräntan och bli fullständig ägare av hem-
 manet. I detta hänseende har staten gått tillhanda med hjälp åt åbon, *Om förbud för bolag och förening att förvärva åbo-rätt.*
 och varför icke då göra något liknande till skydd åt de andra åbor, som *(Forts.)*
 nu äro ifråga, och gå fram på den vägen att de förr eller senare bli ägare
 till sina hemman? Såsom förberedande åtgärd för att skydda dessa åter-
 stående jordar — de må nu vara få eller många — är det av vikt att
 1878 års författning, som medgiver att försälja åborätt till bruk, må
 upphävas och att i detta avseende ifrågavarande författning blir likställd
 med norrlandslagstiftningen, som tillsvidare förbjuder bolag att förvärva
 jord utan särskild koncession. På dessa grunder, herr talman, och då
 lagutskottet fullständigt ignorerat denna sak, enligt min uppfattning med
 orätt, och då det är av vikt att staten här träder emellan, tillåter jag
 mig att instämma i återremissyrkandet, ett yrkande som även lär fram-
 ställas i andra kammaren.

Herr von Sneider: Herr Lindhagen trodde, att det var nå-
 gon motsättning mellan de uppgifter som lämnats av kammarkollegium
 och dem som lämnats av mig. Enligt den uppgift som lämnats av
 åborättskommittén skulle det vara 58 åborätter i hela landet, men enligt
 vad jag yttrade, och min uppgift är tagen från åborättskommittén, skulle
 det finnas 15 åborätter i de delar av landet, där norrlandslagen tilläm-
 pades. Någon motsättning föreligger således icke. Nu yttrade herr
 Lindhagen, att vi i utskottet uppehållit oss vid den del av frågan, som
 icke hade någon praktisk betydelse, men förbigått den del av frågan,
 som hade sådan betydelse. Jag vill då säga, att den praktiska betydelsen,
 den gäller åborätt till krononybyggen, och där är det konstaterat, att med
 den lagtillämpning som råder kan åborätt på dessa krononybyggen icke
 förvärfvas av bolag, och det är huvudsaken i denna fråga — skulle jag tro.
 Men därmed vill jag icke ha sagt, att den andra frågan saknar all be-
 tydelse. Jag sade uttryckligen ifrån, att man icke för detta fåtal åbo-
 rätter får skjuta undan hela frågan, men att frågan är så pass invecklad
 att riksdagen näppeligen i detta ögonblick har tillfälle att taga ställning
 till densamma, utan att man bör avvakta resultatet av det förslag, som
 kan bli en följd av åborättskommitténs arbete och den vidare be-
 handling, som för närvarande försiggår inom jordkommissionen. Där
 har herr Lindhagen särskilt tillfälle att få framföra sina synpunkter. Vad
 vi nu skulle göra, om denna motion bifölles, det vore att skriva och be,
 att dessa synpunkter skulle vinna beaktande. Men den frågan är ju
 redan under bearbetande. Kan det då vara skäl att ytterligare skriva
 om densamma? Det skulle faktiskt vara att föregripa själva resultatet,
 om man gjorde som i motionen föreslås. Jag kan icke heller finna, att
 en återremiss skulle kunna giva anledning till någon annan behandling
 av ärendet inom utskottet, utan vi måste, om vi hava några sympatier
 för saken, hänvisa till de förarbeten som redan pågå. Jag vidhåller
 därför mitt yrkande.

*Om förbud
för bolag och
förening att
förvärva äbo-
rätt.*

(Forts.)

Herr J o h a n n s s o n, J o h a n, i Kälkebo: Ja, skulle den omständighet, som ordföranden i utskottet nu senast framhöll, vara riktig, kunde jag erkänna att han har rätt, men åtminstone har för motionärerna meningen varit den, att riksdagen i princip skulle erkänna att lagförslag i ämnet borde framläggas; det skulle betyda, att riksdagen beslöte sig för att inköpsrätt icke skulle finnas, men att riksdagen ej anser sig kunna eller i varje fall ej vilja författa den lagtext, som är erforderlig.

Nu har herr ordföranden i utskottet vidare sagt, att det skulle finnas bara 15 åborätter kvar, men detta väl ännu mera bevisa, om denna siffra är riktig, att dessa åborätter med en väldig fart försvinna. I åbokommitténs betänkande finnes här ett sammandrag som angiver, att 1918 antalet godkända åbor uppgick till 37, och skulle dessa sedan 1918 hava minskat från 37 till 15, så tycker jag det är en mycket betänkligh sak. Jag tillåter mig att stå fast vid mitt yrkande om återremiss.

Herr L i n d h a g e n: Lagutskottets ärade ordförande har framfört det numera vanliga skälet, att en utredning pågår, att alltså dess resultat bör avvaktas, varjämte herr Lindhagen vore i tillfälle att inom jordkommissionen närmare utveckla sin mening. Gent emot detta upprepade undanskjutande av riksdagens ingripande i vissa frågor, får jag säga, att om riksdagen icke nu, såsom förr i världen, tager hand om och med sin mäktiga hand skyddar bondejorden, så kommer icke utredningen att göra det, och vad det angår att herr Lindhagen skulle bli i tillfälle att inom jordkommissionen framföra sin åsikt, så har det den allra mest minimala betydelse. I en sådan här fråga skall riksdagen skyddande ingripa, och gör den icke det, går utvecklingen i den riktningen, att bondejorden tillspillogives; man kan vara lugn för att utvecklingen går i sådan riktning. Något som helst intresse för sådan lagstiftning som motionären här talar för kan jag icke spåra i åbokommitténs utredning, och det är mycket nödvändigt att riksdagen själv tager saken om hand.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja bevarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

.Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;
Nej — 61.

*Om förbud
för bolag och
förening att
förvärva äbo-
rätt.
(Forts.)*

Herr statsrådet *Murray* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 186, angående tillfällig höjning av postavgifterna.

Vid härefter skedd föredragning av berörda kungl. proposition hänvisades densamma till bevillningsutskottet.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner angående grundlagsändring i syfte att befästa publicitet i utrikespolitiska förhandlingar och avgöranden m. m.

*Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.*

I sju särskilda inom första kammaren väckta motioner hade herr *Lindhagen* hemställt:

1) i motionen nr 165, att riksdagen ville för sin del besluta, att § 54 andra stycket i regeringsformen skulle erhålla följande lydelse:

*"Regeringen skall i början av varje riksdag och sedermera så ofta omständigheterna det föranleda lämna riksdagen och allmänheten en of-
fentlig framställning av de allmänna utrikespolitiska förhållanden, som kunna för riket erhålla betydelse.*

Alla förslag, beslut och instruktioner, som från svensk sida utgivas för Sveriges deltagande i internationella förhandlingar av skilda slag, ävensom de svenska ombudens ställningstagande till de olika frågorna, skola och intagas i dessa berättelser. Skulle i något undantagsfall synnerliga skäl tala för, att publicering ej äger rum för närvarande, skall detta med antydning om orsakerna anmärkas i berättelsen och publicering kunna intagas först i någon senare berättelse, när omständigheterna anses tillåta det",

eller, om detta ej kunde bifallas, hos regeringen begära förslag om ett grundlagsstadgande, som befäste publicitet även i utrikespolitiska förhandlingar och avgöranden;

2) i motionen nr 166, att riksdagen för avlägsnande av sekretessen i det utrikespolitiska arbetet för skapandet av en internationell rättsordning ville för sin del besluta, att tredje stycket i § 54 regeringsformen skulle utgå;

Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)

3) i motionen nr 167, att riksdagen, till avlägsnande av sekretess och främjande av god demokratisk ordning, ville besluta, att § 50 andra stycket i riksdagsordningen skulle erhålla följande förändrade lydelse:

*"Suppleant må inträda som ledamot även vid tillfälligt förfall. Be-
träffande den ordning, som vid inträde skall iakttagas mellan supplean-
terna, gäller enahanda bestämmelser som ifråga om suppleants inträde
i utskott. Suppleant må övervara nämndens sammanträden och äger rätt
deltaga i överläggningen";*

4) i motionen nr 168, att riksdagen ville besluta, att riksdagsord-
ningens § 50 första stycke skulle erhålla följande förändrade lydelse:

*"Den i § 54 regeringsformen omförmälda utrikesnämnden skall be-
stå av tolv ledamöter från vardera kammaren. De skola inom sex dagar
efter riksdagens öppnande väljas på sätt om val till utskott är stadgat.
Sedan valet ägt rum, skall vardera kammaren i samma ordning utse tolv
suppleanter. Ledamot — — — nämnden."*

— samt att i § 54 regeringsformen ordet sexton skulle utbytas mot
tjugofyra;

5) i motionen nr 169, att riksdagen ville för sin del besluta sådan
ändring i grundlagarna, att antingen utrikesnämnden omvandlades till
utskott för beredande av samtliga till riksdagens avgörande genom mo-
tion eller proposition hänskjutna utrikespolitiska frågor eller ock kon-
stitutionsutskottet erhöle en dylik vidgad befogenhet eller,

om detta icke kunde bifallas, att riksdagen ville hos regeringen be-
gära förslag om utrikespolitiska frågor beredning inom riksdagen av
ett ständigt utskott;

6) i motionen nr 170, att riksdagen ville för sin del besluta exem-
pelvis följande ändrade lydelse av § 56 riksdagsordningen:

*"Prövar Konungen lämpligt — — — meddelandet. Ej vare ledamot
av kammaren förmenat yttra sig över vad sålunda meddelats, och må le-
damot ock kunna väcka förslag till uttalande av kammaren i ärendet och
däröver påkalla kammarens beslut."*

*Därest minst tjugi medlemmar av någondera kammaren sådant på-
yrkar, skall fråga av förenämnda beskaffenhet likaledes göras till före-
mål för överläggning i kammaren och kunna föranleda uttalande från
kammarens sida på sätt ovan sägs."*

*Förhandlingarna äro offentliga, därest ej kammare för visst fall
annorledes beslutar";*

7) i motionen nr 171, att riksdagen ville för sin del besluta exempel-
vis följande ändrade lydelse av § 12 regeringsformen:

*"Konungen äger ingå överenskommelse med främmande makt, se-
dan statsrådet däröver blivit hört. Sådan överenskommelse skall, där den
angår fråga, som riksdagen enligt denna regeringsform äger allena eller*

med Konungen avgöra, eller, utan att angå sådan fråga, är av större vikt, framläggas för riksdagen till godkännande; och skall i överenskommelsen intagas förbehåll, varigenom dess giltighet göres beroende av riksdagens bifall. *I sådan fråga, som nu sägs, bör så vitt möjligt även riksdagens yttrande inhämtas före avgörandet. Avslutes sedan överenskommelsen i full överensstämmelse med riksdagens mening, erfordras ej, att ärendet ånyo framläggas för riksdagen till godkännande.*

Ang. publicitet i utrikespolitiska förhandlingar m. m.
(Forts.)

Varje överenskommelse med främmande makt skall, på sätt ovan sägs, underställas riksdagen för yttrande eller godkännande, när utrikesnämnden, riksdagen eller någon av dess kamrar påfordrar det."

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner

- 1) I: 165
- 2) I: 166
- 3) I: 167
- 4) I: 168
- 5) I: 169
- 6) I: 170
- 7) I: 171

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten 1.

Herr *Lindhagen*: Jag är herr talmannen tacksam för att han föredragit denna fråga punktvis och icke följt utskottets anvisning, att de olika motionerna lämpligen böra avslås i klump.

Den ifrågavarande motionen liksom de efterföljande i detta betänkande behandlade motionerna avse frågor som röra utrikespolitiken, nämligen dels frågan om sekretessens bibehållande och dels frågan om och i vad mån det svenska folkets representation skall vara meddelaktig i utrikespolitiska ärendens behandling. Nu har utskottet i klump avstyrkt dessa motioner. Ett anført huvudskäl därför är, att den författning, mot vilken motionerna vända sig, har så nyss blivit antagen, att man icke kan ha någon erfarenhet om dess verkningar. Gent emot detta vill jag framhålla, att verkningar kunna bedömas med sunda förståndet, de kunna ofta icke bli på mer än ett sätt.

Detta utskottets yttrande påminner om en frågeställning av ungefär följande slag: En person som blivit dömd till döden att halshuggas, begär nåd, men det svaras, att det hade så nyligen bestämts om hans halshuggning, att man måste avvakta verkningen av denna dom, innan det kunde bestämmas om han skulle få nåd. På samma sätt här. Det gäller ingenting mindre än att avliva svenska folkets rätt att på grund av folkets sunda förstånd och erhållna upplysningar utöva inflytande på utrikespolitiska angelägenheter. Hela författningen är anlagd på att folket skall hållas utanför och i okunnighet. Detta kan sägas vara ett

Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)

mordattentat mot deras själar, och så säger man: vi skola avvakta resultatet och först se, huru detta utfaller.

Vidare erinrar utskottet att denna fråga blev bedömd senast år 1919, då man hade en motion av enahanda syftning om denna sak samtidigt med regeringspropositionen, och då blev propositionen enhälligt tillstyrkt av utskottet, men motionärens framställning blev avslagen av riksdagen, och detta vore ett tillräckligt vittnesbörd om att så också bör bli fallet nu. Men jag fäster uppmärksamhet på, att hade utskottet tillstyrkt motionärernas framställning år 1919, så hade den väl också blivit antagen av riksdagen. Ty sådant är förhållandet nu, att man går efter sina auktoriteter på alla håll.

Jag måste säga, att då så är, föreligger befogad anledning att åter upptaga denna sak till bedömande ur sakliga synpunkter, och då kommer jag till den sista punkten i utskottets motivering, som synes vara det enda anförda sakskälet. "De nu gällande bestämmelserna", säger utskottet, "äro enligt utskottets mening väl avvägda". Låt oss granska var sak för sig och se om vi böra instämma i detta omdöme.

Min första motion, som här behandlas, berör i stort sett sekretessen, det gör också de andra motionerna men denna fråga har koncentrerats i den här motionen. Nu säger utskottet att det kommittébetänkande av år 1919, som var undertecknat av herrar Marks von Würtemberg såsom ordförande samt i övrigt av herrar Branting, Trygger, Wrangel och von Zweigbergk har vidlyftigt ådagalagt, att sekretessen fortfarande i åtskilliga avseenden är nödvändig. Vari består då detta vidlyftiga ådagaläggande? Såvitt jag kan finna, i några på tre kvarts sida återgivna allmänna reflexioner om denna sak, och dessa allmänna reflexioner gå ut på följande tre nakna påståenden. Det ena att ärendena uppenbarligen i många fall äro av sådan beskaffenhet, som gör det omöjligt att framlägga dem för allmänheten och icke ens för folkrepresentationen i dess helhet. Det andra är att man därför kan åt riksdagen lämna allenast ett visst inflytande på utrikes ärendena, och att samarbetet mellan statsmakterna icke får läggas så, att regeringen går miste om den egentliga ledningen av utrikespolitiken. Där ha vi pudelns kärna. Regeringen får icke gå miste om den egentliga ledningen. Slutligen för det tredje tillägges, att ledningen allt framgent måste ligga i händerna på verkligt ansvarige, och detta måste fasthållas såsom ett ofrånkomligt krav. Alltså, folkrepresentationen är icke ansvarig och utrikespolitiken får icke göras ansvarslös, endast regeringen kan sägas utöva denna makt med ansvar. Även i inrikespolitiken har ju regeringen såsom regering onekligen ledningen. Meningen är här att i utrikespolitiska frågor göra ledningen ännu mer dominerande och riksdagens medverkan mera som ett sken eller en nåd från regeringens sida.

Denna motion är bara ett begynnelseanlopp mot den antagna författningens ljusskygghet och förakt för folket. En sådan författning hade varit fullkomligt omöjligt att genomdriva på Karl Ivarssons tid och även sedan, på Sven Adolf Hedins tid — i andra kammaren nämligen,

men nu går det med glans. Det beror på en naturlig utveckling, vartill jag skall komma senare.

Att solljuset skall lysa på våra förehavanden även i politiska angelägenheter, det är emellertid också en sak, som man dock i tidernas längd aldrig kan komma ifrån, och när en författning antages, som proklamerar, att den satsen icke är riktig, kommer också den författningen att få finna sig i ständiga angrepp mot densamma, tills den blir vederbörligen rättad. För övrigt kan man gärna erkänna, att man kan påvisa en sak, då det gäller förberedande underhandlingar, nämligen att det kan vara olämpligt att publicera då. Detta gäller också inrikespolitiska angelägenheter lika mycket. Vad jag då vänder mig emot, är först den dogmatiska åtskillnad, som göres mellan inrikespolitiska och utrikespolitiska angelägenheter, och vidare att, om man fastslår, att det finnes undantag, man låter regeln följa undantagen och proklamerar icke, att det i stället borde vara full öppenhet med vissa angivna undantag. Jag skulle för min del därför vilja fastslå den satsen — och det fastslogs också här i riksdagen förr i världen vid flera tillfällen, då yttrandefriheten var på tal — nämligen, att i den nya utrikespolitik, som skall skapa en internationell ordning byggd på rätten, ingenting bör kunna eller få förekomma, som ej tål och förtjänar att diskuteras öppet inför hela världen. Det är en grundsats, som jag tror, ett nytt samhälle måste bygga på.

När man nu läser detta kommittébetänkande, finner man däremot oupphörligen detta oavslåtliga upprepande av de utrikespolitiska ärendenas "säregna och grannliga natur". En dogm från den gamla tid, som skulle avskaffas i och med att demokratin kom med sin parlamentariska kontroll på utrikespolitiken och medbestämmanderätt för riksdagen vid dess avgörande och icke minst i de gamla demokratiska kraven på, att den gamla politiska sekretessen i varje fall måste avskaffas.

Nu nödgas man konstatera, att nationernas förbund, som vi nu lyda under, har i dessa avseenden en generösare uppfattning än den svenska utrikespolitiken. Det är en sak, som verkligen är bra i grundstadgarna för nationernas förbund, nämligen att de föreskriva, att alla traktater absolut skola publiceras, och att det skall inrättas en särskild byrå för detta ändamål. Emot denna bestämmelse riktade de svenska ombuden i Paris en invändning och sade, att det är väl ganska äventyrligt, ty nog finns det åtskilliga fall, när man icke bör göra det. Vi gjorde oss besvär med att vara mera rädda än stormakterna, då de stiftade sin förbundstraktat. Vidare har vid sista delegerademötet i Genève beslutats: "Rådet anmodas att taga under övervägande möjligheterna att i vidare omfattning säkerställa bringandet till offentlighetens kännedom av sina överläggningar och beslut". Vad göra vi, när våra ombud skulle resa till delegeradeförsamlingen? De hade med sig fyra välvilliga och nyttiga förslag till ändring av förbunds författningen, vilka förslag dock endast berörde småsaker. Jag brukar kalla dessa förslag för "fyra små

Ang. publicitet i utrikespolitiska förhandlingar m. m.
(Forts.)

Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)

juridiska välvilligheter". Nå, de voro icke alls märkvärdiga, men tror ni, att de publicerades, så att svenska folket fick veta, vad ombuden behandlade? Först genom ett telegram från London fick den svenska allmänheten läsa i tidningarna, att de nordiska regeringarna gått in med dessa fyra småsaker till nationernas förbund. Då rusade pressen till och fick upplysning, icke officiellt, utan under hand, och det publicerades sedan och befanns vara de mest oförargliga saker, som man kunde tänka sig.

Våra ombud till delegerademötet fingo också instruktioner, huru de skulle fatta posto till de ordinarie ärenden, som stodo på dagordningen. Man försökte lyfta en flik på hemligheten av dessa instruktioner, men det var fåfång möda på grund av läpparnas tillslutenhet. I följd därav inlämnades en petition till regeringen, att dessa instruktioner med flera därmed sammanhängande yttranden skulle publiceras. Då beslöt regeringen i konselj att lämna dessa yrkanden utan avseende. Vi se således, att ett regeringssystem är fullt genomfört av dem, som makten hava, de, som hava intressen att låta sekretessen nu som förut vila tung och tryckande öfver svenska folkets upplysning i utrikespolitiska angelägenheter.

Nu hava vi fått en blå bok, öfver vad som tilldragit sig på delegerademötet. Någon klar och uttömmande framställning, öfver huru våra ombud ställt sig, kan man icke få ur denna framställning annat än på en eller annan punkt. På flera punkter antydes blott, så att man egentligen icke vet, hur saken i verkligheten förhåller sig, och på andra finnas ingenting alls angivet. Det skulle vara av intresse för svenska folket att få veta, huru ombuden därute ställt sig till de olika frågorna. Här publiceras diskussionerna i riksdagen inför allmänheten, men vad våra förtroendemän i delegeradeförsamlingen i Genève företaga sig, däröver höljes en försiktig slöja. Detta är den ena sidan av saken, och den andra är, att alla dessa förhoppningar om medbestämmanderätt för svenska folket och dess representation, som var meningen, så vitt vi förstå, med demokratiens anlopp mot regeringens envælde i dessa angelägenheter, ha ombytts och förvandlats i ett tillstånd, som är mycket lika det föregående.

Vad som nu kommit till och är nytt, det är utrikesnämnden. Men det är icke något nytt utan en utvidgning av det hemliga utskottet. Vi hade hemligt utskott förut, där representanter för riksdagen under tysthetslöfte fingo yttra sig. Nu har bestämts, att utrikesnämnden skall bli permanent och icke bero på regeringens godtyckliga inkallelse, och därmed har ju något vunnits. Nu menar man dessutom, att när folket väljer representanter i riksdagen, och riksdagen väljer representanter inom sig till utrikesnämnden, så är därmed folket representerat. Dessa män måste man ha förtroende till, ty de äro tvungna att omge sina handlingar med en sekretessens slöja, betingad av förhållandena. Demokratisk styrelse i utrikespolitiken skulle således vara genomförd. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att förr i världen eftersträfvade vi frihet

för var och en inom Sveriges land att få veta, vad som försiggår, och frihet för var och en inom representationen att få sysselsätta sig efter förmåga med dessa riksviktiga angelägenheter. Det är på samma gång en naturlig utveckling av demokratin, att de stora ledarna taga herraväldet, men det blir på samma gång demokratiens undergång, först på ena stället, sedan på det andra, därför, att huru det är, kan ändock icke någon folkstyrelse med allmän upplysning äga rum genom något som helst envælde hos några få personer. Därför har också Plato i sin för alla tider berömda skrift om staten yttrat: Hur går det? Jo, ur demokratin födes envælde, och huru kommer envælde till? Jo, det går fram över folkledarna. Är icke det tydligt, frågar Sokrates. Jo, det är alldeles tydligt, svarar den, som han diskuterade med. Så går det överallt. Jag skall sysselsätta mig med den frågan, när jag kommer till samvetpolitiken i stället för intressepolitiken.

*Ang. publicitet i utrikespolitiska förhandlingar m. m.
(Forts.)*

Därtill kommer, att det också är alldeles oriktigt att påstå, att bara de personer, som sitta inne med högsta makten, låt vara genom val av representationen, ensamma sitta inne med vishet. Det är den gamla byråkratiska, konservativa politiken, att den vår herre ger ett ämbete, ger han också förmåga att utöva det.

Oavsett detta hade jag hoppats att hava herr Trygger bredvid mig här i dag, han som skrivit under det där kommittébetänkandet; men då han icke sitter här, få vi väl fingera, att han sitter där i alla fall. För att taga ett närliggande exempel: Vårför skall exempelvis herr Trygger nu ensam anses hava kompetens att förstå och bevara dessa oerhörda hemligheter, medan hans granne kyrkoherde Klefbeck, som sysselsätter sig med andliga värden i sitt yrke och i hög grad är en auktoritet, skulle vara inkompetent för detta? De äro naturligtvis lika berättigade och lika kompetenta bägge två. Det är en fiktion och fördom att genom ett mekaniskt utseende av vissa ombud till diktatorer en demokratisk styrelseprincip skulle vara tillgodosedd. För övrigt har det siats från yttersta östern en gång för nära tre tusen år sedan, att de, som äga den sanna insikten, höra ej till de högt lärde; de som äro högt lärde sakna den sanna insikten. Det är ungefär detsamma som nya testamentet säger: detta har blivit fördolt för de visa och kloka, men blivit uppenbarat för de fåkunniga. Det vill säga icke själva rätts-tankarna, men konsten, huru man skall kunna komma åt varandra, är en sak, som höga herrar kanske bättre förstå. Men rättstankarna äro fördolda för de kloka, under det att de blivit uppenbarade för de fåkunniga, åtminstone i övervägande grad. Det är därför, man behöver den fulla öppenheten i utrikespolitiken.

I den motion, som här behandlas, sysselsätter jag mig med en bestämmelse om, att utrikesministern skall i början av varje riksdag och sedermera så ofta omständigheterna det föranleda lämna nämnden en framställning av de allmänna utrikespolitiska förhållandena, som kunna för riket erhålla betydelse. Man får en känsla av, att det blir, som sagt, en framställning, ett hemligt meddelande, endast till några få personer

*Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)*

i riket, och jag tror också, att de praktiserade intetsägende meddelanden till riksdagen för slutna dörrar, som om den vore en privat samman- slutning, komma att torka in trots denna betydelsefulla grundlagsänd- ring. Jag har därför föreslagit, att regeringen skulle lämna riksdagen och allmänheten en offentlig framställning av dessa saker och vidare, att alla förslag, beslut och instruktioner, som från svensk sida utgivas för Sveriges deltagande i internationella förhandlingar av skilda slag, skola publiceras med rätt att dock göra något undantag.

Nu, herr talman, har jag visserligen formulerat en förändrad ly- delse av § 54 regeringsformen på denna punkt för att ge uttryck för min uppfattning om nödvändigheten av sekretessens avskaffande, men också framställt ett alternativt yrkande, som jag nu faller tillbaka på och yrkar således, herr talman, att riksdagen måtte besluta att hos regeringen begära förslag om ett grundlagsstadgande, som befäster publi- citet även i utrikespolitiska förhandlingar och avgöranden.

Herr Cla son: Den ärade motionären började sitt anförande med att säga, att det sätt, varpå utskottet formulerat sitt utlåtande i dessa frå- gor, skulle vara avsett att innebära att man skulle avslå hans motioner i en klump. I detta tar han fullständigt miste. Konstitutionsutskottet har mycket väl reda på, att en motionär, som framlägger olika motioner, har rätt att få varje sitt yrkande under debatt och naturligtvis under pro- position. Men då i detta fall alla motionärens yrkanden röra sig om ett grundlagsändringsförslag, som vid denna riksdag är definitivt antaget och detta som en enhet, och då alla dessa olika yrkanden reellt avse, — såsom vi fattat dem — en och samma sak, en ökad publicitet i utrikes- ärenden och vad därmed sammanhänger, var det alldeles naturligt för utskottet att behandla dem på en och samma gång, och därav följde, att de sammanfördes i ett och samma betänkande. Att vi i detta betänkande huvudsakligen inskränkt oss att hänvisa till de skäl, som voro bestäm- mande för riksdagen, när den antog grundlagsändringsförslaget först vi- lande, sedan definitivt, och att vi icke hava avtryckt allt, som sades i betänkandet, när förslaget antogs vilande, och icke heller avtryckt mo- tionerna, det tror jag, att kammaren håller och det trodde jag att även den ärade motionären skulle hålla oss räkning för, då han icke så sällan brukar draga i härnad mot, vad han kallar "makulaturism".

Vad sedan själva saken beträffar, gäller den, som talaren fram- höll, framför allt frågan om sekretessen i utrikesärenden. Jag skall då tillåta mig påpeka, vad han alldeles gick förbi, nämligen att genom denna grundlagsändring man har i flera avseenden tillmötesgått yrkandena om minskad sekretess. I den kommitté, som behandlade frågan, satt det, som han själv meddelade, åtskilliga personer, vilka sannerligen icke kun- na misstänkas för att på detta område vilja hava mera sekretess än nöd- vändigt är. De kommo enhälligt till det förslag, som tillstyrktes vi- lande och som vid denna riksdag antogs definitivt. Det förefaller mig under sådana förhållanden, som verkligen denna sak hade blivit ganska

ingående prövad. Man kan naturligtvis sedan hava även andra önskemål på området, och jag kan säga, att utskottet icke står främmande för att, beträffande hela sekretessområdet, åtskilligt borde kunna göras för att ändra nuvarande bestämmelser. Utskottet skall sedermera återkomma till den saken i ett följande betänkande.

Ang. publicitet i utrikespolitiska förhandlingar m. m.
(Forts.)

Man måste emellertid komma ihåg, att så snart det gäller förhandlingar mellan två parter, är det icke bara den ena parten, som har att bestämma, vad som bör hållas diskret, utan det tillkommer också den andra. Vi veta var och en, som varit med om förhandlingar — även herr Lindhagen, ty han har väl också varit med om sådana förhandlingar exempelvis mellan partier — att så är förhållandet. Om man icke går till en sådan förhandling med den öppna eller tysta överenskommelsen, att man skall hålla diskret, vad motparten önskar skall hållas diskret, kunna knappast förhandlingar komma till stånd, eller om de komma tillstånd, kan man icke uppnå synnerligen mycket. Framför allt kan man under sådana förhållanden icke förvänta att komma till ett resultat — om nu läget är sådant, att ett resultat måste eftersträvas. Huru skulle exempelvis det ta sig ut, om man i inrikespolitiska förhandlingar — jag kan såsom exempel taga förhandlingar mellan arbetare och arbetsgivare, eller erinra om alla möjliga andra affärssuppgörelser eller uppgörelser över huvud taget — vid varje skede av en sådan förhandling skulle lägga korten på bordet för allmänheten? Det skulle ju skapa möjligheter för utomstående att gripa in och söka utöva inflytande på opinionen i den ena eller andra riktningen. Jag tror, att var och en måste medge, att sådant vore omöjligt, och tillika naturligtvis ytterst opraktiskt. Men det är icke lämpligare, när det gäller förhållandena till främmande makter. Det kan vara alldeles riktigt, att det kan vara önskvärt att nå fram till större öppenhet på detta område, men vad den saken angår, är det självklart att då skall den grundsatsen tillämpas över *hela* linjen och icke bara från en part i en förhandling, i detta fall från ett enda land.

Herr Lindhagen ville tyda ett yttrande av den av mig omnämnda kommittén, när det talades om, att regeringen skulle gå miste om den ansvariga ledningen, om man skrede till alltför stor öppenhet, därhän, att detta innebure ett strävande från regeringens sida att förhindra inflytande från riksdagen. Jag är icke alldeles säker på, att detta är den rätta tolkningen härav, ehuru jag naturligtvis icke kan göra anspråk på att rätt tolka allt vad kommittén sagt. Jag skulle emellertid vilja misstänka att där bakom ligger en annan tanke. Skulle det gå därhän, att främmande länder vid förhandlingar med oss komma under fund med, att till våra principer hörde att från förhandlingarnas början lägga korten på bordet eller meddela öppet, vad som kommit till våra förhandlars kännedom, så tror jag, att resultatet skulle bli, att man skulle övergå till ett system, som förut tillämpats i staternas historia och som man då var ense om att beklaga, nämligen ett system av oansvariga förhandlare och rådgivare vid sidan av de officiella, vilka oansvariga na-

*Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)*

turligtvis hade en mycket större möjlighet att hålla det hela hemligt. Jag tror, att då till offentligheten skulle komma endast mycket små bräddelar av den fråga, varom det rörde sig, under det att själva avgörandena skulle träffas på ett helt annat och ett långt mera oansvarigt sätt.

Herr Lindhagen gav sig sedan in på frågan om svenska riksdagens medbestämmanderätt i dessa spörsmål. Jag vill då säga, att den grundlagsändring, varom jag talade, har på detta område utvidgat den svenska riksdagens medbestämmanderätt såväl genom utrikesnämndens utökning och genom formerna för dess sammansättning som genom minskning av sekretessen för dess förhandlingar och genom dess permanens o. s. v. Genom utvidgning av bestämmelserna om de meddelanden, som skola lämnas rörande traktater, har medbestämmanderätten utvidgats även i åtskilliga andra avseenden. Således, när herr Lindhagen säger, att man skulle kunna jämföra denna lagstiftning med en bestämmelse om, att en person skall halshuggas och att man då icke behöver avvakta verkningarna av bestämmelsen, utan kan på förhand bedöma dem, då är det en liknelse, som är fullkomligt otillämplig i detta fall. Här är det ju så, att man förut haft stränga bestämmelser och mindre delaktighet för den svenska representationen. Nu har man mildrat dessa bestämmelser och utvidgat delaktigheten, och då är det ju naturligt, om man ställer sig på den ståndpunkten, att det kan vara skäl att känna sig för, huru dessa mildrade bestämmelser verka, innan man går än längre.

Herr Lindhagen ville visst göra gällande, att genom dessa bestämmelser skulle hindras friheten för var och en att sysselsätta sig efter förmåga med dessa angelägenheter. Men ingen frihet på detta område, som förut har förelegat för den svenska riksdagen, kommer att härigenom minskas. All den möjlighet att motionsvis eller interpellationsvis beröra dessa frågor, som förut förefunnits, finnes kvar i lika hög grad som förut, och herr Lindhagen har sannerligen visat, att man på dessa vägar kan komma ett ganska gott stycke. Men dessutom har man på nyssberörda båda områden utvidgat dessa möjligheter. Det är alltså oriktigt att klassificera den nyss genomförda lagstiftningen såsom en inskränkning. Det innebär i själva verket tvärtom en utvidgning på detta område av riksdagens och den enskildes möjligheter.

Jag skall inskränka mig till denna gensaga, ehuru det nog kunde vara ett och annat att för övrigt säga om saken. Men jag skall tillåta mig att på samma gång säga, att då jag genom detta anförande tror mig hava besvarat de båda grundtankarna i motionärens samtliga yrkanden, skall jag för min del icke besvara kammaren genom att besvara de nya utläggningar, som på övriga punkter kunna komma att av honom göras. Det gäller om alltsammans, att innan man har prövat denna grundlagsändring, som ger den svenska riksdagen och det svenska folket ökade rättigheter på detta område, skall man icke vidtaga ytterligare ändringar.

Jag tillåter mig hemställa om bifall till konstitutionsutskottets betänkande.

Herr Lindhagen: Det är icke mycket att säga med anledning av det sista anförandet. Man konstaterar, att det är två olika åskådningar, som stå emot varandra, olösligt skilda. Såvitt det förefaller mig nu, kan man icke komma till någon överensstämmelse. Emellertid fäste jag mig vid, att den siste talaren gjorde ett medgivande, att man skulle måhända kunna lätta ytterligare på sekretessen. Jag skall tillåta mig, herr talman, att på de skäl jag anført vidhålla mitt yrkande.

*Ang. publicitet i utrikespolitiska förhandlingar m. m.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionens senare alternativ; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionens senare alternativ.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 18.

Punkten 2.

Herr Lindhagen: Den votering, som nu ägt rum, har jag begärt för att få på känn, hur mycket röster, som kunde uppdrivas för förslaget. I det följande kommer jag icke att begära någon votering, då det självfallet blir ungefär samma resultat. Jag vill bara ha sagt, att dessa 18 röster enligt min uppfattning betyda begynnelsen till den nu antagna författningens undergång en gång i tiden.

Vad nu angår den förevarande motionen, som föredragits av herr talmannen, avser den att få bort ur grundlagen tredje stycket i 54 paragrafen regeringsformen. Förr, när det gällde det hemliga utskottet, var det stadgat absolut tystnadsplikt. Nu har detta utbytt mot viss varsamhet i avseende å meddelanden till andra. Dessutom kan konungen påbjuda ovillkorlig tystnadsplikt, och slutligen skola ledamöterna av-

Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)

giva försäkran om, att tystnadsplikten skall iakttagas. Det förefaller mig nästan vara mera klart efter den gamla avfattningen, men av denna nya bestämmelse om en viss varsamhet, varom också motiveringen ger den anvisningen, att man särskilt bör kunna få yttra sig till politiskt erfarna personer, kan man förstå, vart det hela skall leda. Jag yrkar bifall till motionen och att ifrågavarande bestämmelse måtte utgå.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare därpå att såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av § 54 regeringsformen, som förordats i herr Lindhagens motion nr 166; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Herr L i n d h a g e n: Jag skall nu också här med ett par ord söka visa, att det kan vara olika meningar om, huruvida den nuvarande författningen är, såsom utskottet säger, väl avvägd. Det här rör sig nu om suppleanterna. Till skillnad från suppleanterna i riksdagens utskott är här föreskrivet, att suppleant i utrikesnämnden icke får inträda vid förfall, utan endast när ledamot definitivt avgår. Vidare är det föreskrivet, att den, som är suppleant icke ens må övervara nämndens sammanträden. På samma gång står det i motiveringen, att man bör beflita sig om, att kontinuitet och grundlig sakkunskap komma att äga rum bland nämndens ledamöter. Att då utesluta suppleanterna från att skaffa sig denna sakkunskap är stridande häremot, och hur detta skall befordra kontinuitet och insikt i de frågor, som behandlas i nämnden, det återstår för herrar kommitterade att ådagalägga. Bakom detta ligger, att här är det så oerhört hemliga saker, att ingen av det svenska folket bör få nys därom utom dem, som råkat komma i detta utskott. Endast de äro kompetenta att mottaga och bevara dessa hemligheter. Suppleanterna äro också misstänkta. De få icke inträda vid förfall och få icke vara närvarande. De få ännu mindre deltaga i överläggningarna. Och en sådan författning skulle vara väl avvägd och tidsenlig! Därom kan man nog ha olika meningar.

Jag har tillåtit mig att yrka den ändringen, att suppleanterna skulle få inträda vid tillfälligt förfall och att suppleanterna skulle få vara närvarande och yttra sig under diskussionen. Till detta förslag att vila i grundlagsenlig ordning yrkar jag bifall.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den förevarande punkten hemställt samt vidare därpå att det grundlagsändringsförslag, som förordats i herr Lindhagens motion nr 167, skulle antagas till vilande för vidare grundlagsenlig behandling; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4.

Ang. publicitet i utrikespolitiska förhandlingar m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Här är också ett exempel, som visar, att meningarna måste vara olika, om författningen är "väl avvägd". Det har nu stadgats, att utrikesnämnden får icke hava lika stor sammansättning som de stora riksdagsutskotten. Det skall vara endast åtta ledamöter från vardera kammaren, och det motiveras på följande sätt: "En begränsning kräves med hänsyn till såväl den tystlåtenhet, som behandlingen av utrikesärendena kräver i vissa fall, som ock angelägenheten av att undvika meningssplittring inom nämnden." Alltså, det skall vara så få möjligheter som möjligt för att något skall sippra ut och så få anledningar som möjligt till meningssplittring inom nämnden. Det är verkligen en prydlig demokratisk författning, eller hur herr Kvarnzelius, som sitter där och ler åt det hela? Och kunna herrarna tycka att den är väl avvägd, så kunna ni vara övertygade, att ett sådant missfoster i alla fall en gång kommer att gå under. Jag ber att få yrka bifall till de av mig föreslagna ändringarna i denna abnormitet, som förekommer i vår konstitution.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i punkten 4 samt vidare därpå att det i herr Lindhagens motion nr 168 förordade grundlagsändringsförslaget skulle antagas att vila för vidare grundlagsenlig behandling; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 5.

Herr Lindhagen: Det var ju synd, herr talman, då det uppenbarligen var många ledamöter, som syntes vilja rösta för nyss behandlade förslag, att icke någon av dem begärde votering. Jag törs icke begära votering mera.

Det kommittéförslag, vars formulering jag gick igenom, var också byggt på, att det egentligen endast är regeringen, som serverar riksdagen några utrikespolitiska angelägenheter, och därför har man också tänkt på, hur man skall göra med de propositioner, som regeringen avlämnat. De måste gå till ett ständigt utskott, och då har man funnit, att konstitutionsutskottet skulle vara lämpligt. Det talas här endast om traktatsöverenskommelser, som skulle överlämnas från regeringen till riksdagen. Det synes således, som om för övriga frågor trots herr Clasons förklaring står samma frihet som förut, att om de väckas inom riksdagen, så behandlas de såsom bagateller. Om de väckas inom riksdagen, så gå de till ett tillfälligt utskott för att bli vederbörligen ihjälslagna och aldrig komma fram till medkammaren. Men jag menar, att skall det vara någon mening i att inrymma även folkrepresentationen medbestämmanderätt i utrikespolitiskt avseende, så bör författningen

*Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)*

också göra samma honnör för dylika förslag som väckas i riksdagen och icke endast skyldra för regeringens propositioner.

Därför har jag tillåtit mig föreslå en bestämmelse, varthän och till vilket utskott man skall hänvisa utrikespolitiska frågor, vare sig de väckts inom riksdagen genom en motion eller från regeringen. Härom saknas bestämt besked. I detta hänseende har jag föreslagit, att antingen bör i sådana fall utrikesnämnden förvandla sig själv till ett utskott enligt författningens bestämmelser på vanligt sätt eller också att konstitutionsutskottet får denna vidgade befogenhet.

På detta svarar konstitutionsutskottet endast, att utskottet vill erinra, att utskottet i sitt utlåtande vid 1917 års riksdag på anförda skäl framhöll, att den utrikesnämnd, som enligt utskottets förslag skulle inrättas, ej borde hava karaktär av ett riksdagens utskott. Jag har ju medgivit, att nämnden gärna kan bibehålla karaktären av nämnd i de frågor, i vilka de rådfrågas privat av regeringen, men jag ifrågasatte, att den skulle förvandlas till ett utskott, när det väcktes en utrikespolitisk fråga i riksdagen, eller genom att konstitutionsutskottet får en sådan uppgift. Denna motion har utskottet icke alls svarat på. Betänkandet skulle egentligen återremitteras till utskottet, men, herr talman, jag tror icke, att besväret lönar sig.

Herr Clason kan ju göra ett undantag från sin grundsats och nu yttra sig om motionen, när utskottet underlåtit att yttra sig. Gör det, herr Clason, så är herr Clason snäll!

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det grundlagsändringsförslag, som förordats i herr Lindhagens motion nr 169; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 6.

Herr Lindhagen: Denna motion rör den avdelning av författningen, som sysselsätter sig med meddelanden direkt till själva riksdagen. Det har nämligen införts en bestämmelse, att sådana meddelanden skola kunna äga rum. Den är huvudsakligen lånad från den praxis, som under de senaste åren vid ett eller annat tillfälle utbildat sig genom riksdagens initiativ eller rättare sagt genom att regeringen följt uppmaningen att meddela riksdagen ett och annat. Det är åtskilligt att säga om den saken också. Jag skall inskränka mig till att erinra om, att det enligt den nya lagen är ett initiativ, som tillkommer allenast konungen. Riksdagen har icke någon rätt att begära få veta något. Vidare må erinras, att det sker allenast muntligt och att konungen äger bestämma, om det skall ske inom lyckta dörrar, och enligt motiveringen kan också kammaren

besluta, att meddelandet skall äga rum inom lyckta dörrar, men kammaren får aldrig besluta, att det skall äga rum inför öppna dörrar, det är regeringens prerogativ. Finnes det däremot ett regeringens förslag om diskussion inför öppna dörrar, så kan kammaren göra det, men kan också bestämma att det skall ske inför lyckta dörrar, under det att kammaren icke får besluta att det skall ske för öppna dörrar, när regeringen föreslagit behandling inför lyckta dörrar.

Ang. publicitet i utrikespolitiska förhandlingar m. m.
(Forts.)

Jag har ifrågasatt, att riksdagens rätt skall på ett mera effektivt sätt tillgodoses, så att man icke på alla dessa punkter blir beroende på konungens nåd, utan också äger få den rättighet, som motionen utvisar, och jag yrkar därför bifall till förslaget att vila till grundlagsenlig behandling.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare därpå att det av herr Lindhagen i hans motion nr 170 förordade grundlagsändringsförslaget skulle antagas till vilande för vidare grundlagsenlig behandling; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 7.

Herr Lindhagen: Här slutligen gäller det 12:te paragrafen regeringsformen eller överenskommelser med främmande makter. Det nya är, att sådana överenskommelser skola, när de äro av större vikt, kunna underställas riksdagens prövning, men regeringen själv avgör vilka frågor, den anser vara av större vikt, och riksdagen har icke något som helst inflytande på den saken. Vidare är det bestämt, att före ett ärendes avgörande inför regeringen skall om möjligt utrikesnämnden höras, men riksdagen får sig förelagd saken, först sedan den passerat det internationella avgörandet, och då har naturligtvis riksdagen ställts inför ett fullbordat faktum.

En sådan tågordning skall också iakttagas, när det gäller riksdagens beskattningsrätt och lagstiftningsrätt. Även då komma vi att ställas i efterhand och i beroende av ett redan fattat beslut. Vi komma ihåg, hur det gick med frågan om anslag för att demolera fästningarna på Åland, när riksdagen tvangs att votera ett stort belopp. I stället för att använda penningarna till så onödiga saker, kunde man hava anvisat dessa medel till att bruka jorden i eget fädernesland, men då var saken avgjord på förhand, och frågan genomtrufades på två dagar, så att man icke ens hann väcka någon motion före utskottets färdiga utlåtande lades på bordet. Därför har jag föreslagit — utom åtskilligt annat, som är för vidlyftigt att gå in på här, — att riksdagen skall få medbestämmanderätt om vilka frågor, som skola hänskjutas till riksdagen och vidare att riksdagen om möjligt skall bli hörd före det internationella avgörandet. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till 12:te

Ang. publi-
citet i utri-
kespolitiska
förhandlin-
gar m. m.
(Forts.)

paragrafen regeringsformen i den lydelse jag formulerat att vila till grundlagsenlig behandling.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talman-
nen propositioner, först på bifall till vad utskottet i den förevarande
punkten hemställt samt vidare på bifall till herr *Lindhagens* yrkande, att
det i hans motion nr 171 förordade grundlagsändringsförslaget skulle
antagas såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling; och för-
klarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen, vil-
ken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och an-
slogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlå-
tande nr 25 punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Lindhagens* under överläggningen fram-
ställda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 30.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 146, angående avgivande av sådan förklaring, som avses i art. 36
andra stycket av stadgan för Nationernas fasta domstol;

nr 151, angående beviljande av medel till ersättning åt envoyén W.
A. F. Ekengrens stärbhus för ökade kontorskostnader vid beskickningen
i Washington till följd av kriget;

nr 152, angående beviljande av medel till bestridande av Sveriges and-
del i kostnader för Nationernas förbund;

nr 153, angående förvärv av beskickningshus i London m. m.; samt
nr 182, med förslag till dels lag om ändring i vissa delar av lagen
den 22 juni 1911 om bankrörelse, dels ock lag om ändrad lydelse av
29 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker.

Herr t a l m a n n e n yttrade: Jag skall be att få för kammaren
tillkännagiva, att anslag utfärdats om detta plenums fortsättning i afton
klockan 8.

Samtidigt ber jag att få lämna ett annat meddelande, vilket jag ber de här närvarande, såvitt de kunna, vidarebefordra till kamraterna, nämligen att de gemensamma voteringar, som komma att äga rum torsdagen efter påsk, komma att taga sin början klockan 2 e. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om de nuvarande grundlagarnas fullkomnande med en ny grundlag, innehållande andliga grundsatser att efterlevas i statslivet. *Ang. en grundlag innehållande andliga grundsatser.*

Detta utlåtande lydde sålunda:

"I en inom första kammaren väckt motion, nr 175, har herr *Lindhagen* hemställt, 'att riksdagen ville hos regeringen begära ett övervägande, huruvida och i vad mån landets nuvarande grundlagar med deras formella föreskrifter, som måste bokstavligen iakttagas, kunde fullkomnas med en ny grundlag, innehållande andliga grundsatser, som böra i statslivet frivilligt efterlevas.'

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Då de svenska grundlagarna hava till huvudsakligt syftemål att innehålla föreskrifter om statsmaktens organisation, om de olika former, under vilka regering och folk skola samverka för statens ändamål, och om de rättigheter och skyldigheter, som därvid tillkomma dem eller enskilda medborgare, skulle den av motionären föreslagna kompletteringen av dem med en ny grundlag av det i motionen angivna innehållet ej stå i överensstämmelse med principerna för vår grundlagsstiftning.

Utskottet får därför hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda."

Herr *Lindhagen*: Det är ju inte mitt fel, att så många av mina motioner komma i rad och besvära kammaren, utan det är så, att konstitutionsutskottet har ansett det vara lämpligt, och då kan det ju heller inte vara olämpligt, att jag försvarar dem i den ordning de upptagits på kammarens föredragningslista.

Det här förslaget kan ju för många förefalla vara opraktiskt, men jag menar, att det är det enda, som för närvarande, så vitt jag förstår, är praktiskt, om vi skola kunna få slut på det nuvarande tillståndet i världen och den politiska förvillelse, i vilken vi alla befinna oss.

Till en början vill jag då säga, att det är ganska egendomligt emellertid och på samma gång löftesrikt, om man så vill kalla det, att utskottet på min begäran om en tilläggsgrundlag, som skall innehålla andliga grundsatser vid sidan av de formella föreskrifter, som nuvarande grundlagar innehålla — alltså någonting alldeles nytt — svarar, att "då de svenska grundlagarna hava till huvudsakligt syftemål att innehålla föreskrifter om statsmaktens organisation, om de olika former, under vilka regering och folk skola samverka för statens ändamål, och om de

Ang. en
grundlag in-
nehållande
andliga
grundsatser.
(Forts.)

rättigheter och skyldigheter, som därvid tillkomma dem eller enskilda medborgare, skulle den av motionären föreslagna komplotteringen av dem med en ny grundlag av det i motionen angivna innehållet ej stå i överensstämmelse med principerna för vår grundlagsstiftning”.

Jag har ju begärt en ny princip, och då svarar utskottet, att detta inte kan bifallas, därför att det strider mot principerna för vår grundlagsstiftning. I själva verket har jag menat, att med en sådan grundlag skulle man, såsom det står i motiveringen till motionen, kunna oroa och upplösa de nuvarande intressepartiernas inbördes kamp, och här ha vi redan ett exempel. När man kommer med ett sådant här förslag, har utskottet inte kunnat anföra ett förnuftigt skäl däremot, utan utskottet har böjts ned på knä inför omöjligheten av den bördiga motionen lagt på det ifråga om att ge ett förnuftigt skäl. Det är redan mycket löftesrikt, och mer har jag verkligen inte begärt av detta konstitutionsutskott denna gång — d. v. s. herr Klefbeck och ett par andra kyrkoherdar, som jämväl deltagit i beslutet, förstår jag inte riktigt ändå. Saken är ju den, mina herrar, att världen befinner sig till stor del i upplösning och intressepartierna fortfara med sin kamp inbördes, och allesammans ha sin uppgift, som är att erövra makten, och för det ändamålet använda de alla möjliga tillhyggen de kunna komma åt, till och med vapenväldet och blodsutgjutelsen. Allting är tillåtet, och på det sättet splittras ju människorna i atomer.

Vad kan komma fram av denna intressepolitik, som vi här föra i det parlamentariska livet och ute ibland folket? Så vitt jag förstår ingenting annat än missräkningar i lyckligaste fall och katastrofer i de sannolika fallen. Tänk, en sådan utsökt tillställning nästa valkampanj nu är! Vad innebär den egentligen? Jo, då skola vi allesammans gå ut i landet och skrävla oerhört var och en för sin intressesammanslutning, tiga med andras förtjänster, blunda för våra fel och med andra ord mörda det stackars svenska folkets själar, ty en valrörelse, det är egentligen ingenting annat än ett egyptiskt barnamord på själarna.

Vad kommer fram ur detta? Jo, det kommer fram, att de, som ha haft de mesta resurserna i penningmedel och lockelser och som även kunnat rida på en förefintlig verklig orättvisa — ty sådana finnas ju — komma sig upp för tillfället. Men så börjar samma historia för dem. De gå under, ty de äro behärskade av precis samma anda: man skall hålla sig uppe med makt och våld, ty själen har ingen betydelse, och det andliga har ingen betydelse, utan bara kampen om makten och ägodelarna och så intressenas kamp för partierna, och när man så kommit upp på maktens tinnar, börjar med en naturlags nödvändighet tillbakagången. Då tycker jag, att när vi nu hunnit dit, kan tiden verkligen vara inne, att man även praktiskt taget försöker se sig om litet grand, var räddningen kan ligga, och då få vi egentligen konstatera, att vi redan ha enat oss om ett s. k. söndagsprogram, som alla tycka är riktigt. Men det ligger ju så avlägset, det är en skylt, ett altare, där man gör sin andakt under gudstjänsttiderna. Men skulle inte den tiden någon gång kunna

komma, då detta program bleve alla människors program? Med andra ord, skulle nu inte kunna skymtas glimtarna av en samvetspolitikens era? Ty samvetena äro gemensamma för oss alla, och de tala samma språk till oss alla, och de göra oss till bättre människor alla och utjämna de ekonomiska ojämnheterna för alla. Men när vi bara slåss med finter och makt för att var och en skall få mesta övervåldet över den andra och mesta ågodelarna, då går det alldeles i sär, och det kan ingenting komma därur, så vitt jag förstår.

Ang. en grundlag innehållande andliga grundsatser.
(Forts.)

Nu ha vi ju det där nya testamentet, som svenska statsmakterna antagit såsom ytterst vägledande politiskt program — ty det kan man verkligen kalla det, det är en programpunkt, om det också är något synnerligen avlägset och bara gäller för en viss dag i veckan. Nu säger jag: låt detta program rycka oss närmare, låt oss få in det i grundlagen såsom konkurrent till den där materialistiska grundlagen! Då menar jag, att det till en början skall verka oroande och upplösande på intressenas kamp och maktbegär.

Det vill emellertid inte utskottet, och inte heller kyrkoherden Klefbeck, ty det strider mot de nuvarande principerna. Ja, men vad har då herr Klefbeck sitt nya testamente till, när det inte på villkor får strida mot sin motsats eller mot vår skrävel- och slagsmålskampanj här vid valrörelserna?

Egentligen skulle utskottet, för att ge något skäl för sin åsikt, yttra sig ungefär på följande sätt: Motionärens avsikter äro mycket välvilliga och motionären kan ju möjligtvis i grund och botten ha rätt i sitt påstående, men motionären förbiser alldeles den mänskliga naturens ofullkomlighet. Det går inte för oss att i de vanskligheter, i vilka de enskilda individerna och samhället befinna sig, komma till rätta med vår högsta lära. Vi få ha den som en vinkande förhoppning och kunna möjligen göra någonting i den riktningen då och då och om tusen år möjligen göra litet mer. Men därpå kunna vi inte bygga någon praktisk politik. Och tänk för resten, skulle utskottet vidare ha sagt, tänk om vi i vår nya grundlag skulle ha en sådan bestämmelse som att "sanningen skall göra eder fria", hur skulle vi då kunna driva en valrörelse?

Ja, herr talman, om detta kunde ju sägas ofantligt mycket, men jag vill nöja mig med dessa antydningar, så att herrarna kunna förstå, att från min synpunkt detta är en framtidslösen, det enda som kan rädda oss, och det måste komma förr eller senare. På en motion, som säger "Guds fred", svarar nu utskottet bokstavligen i alla fall "yxskaf".

Nu vill jag tillägga, att till det utskottsutlåtande, som jag här skisserade, skulle nog kyrkoherde Klefbeck ha fogat en reservation, däri han något mer närmade sig motionärens ståndpunkt. Och så gissar jag, att några socialdemokrater skulle sagt, att människan inte kan höja sig till detta; hon har ingen själ. I fabriken finnes ingen själ, och således inte heller i människan. På detta sätt skulle det i alla fall ha varit något slags förnuft i utskottsutlåtandet. Men nu kan jag inte

Ang. en
grundlag in-
nehållande
andliga
grundsatser.
(Forts.)

förstå, vart utskottet vill komma. Emellertid, herr talman, vill jag såsom en opinionsyttring yrka bifall till motionen.

Herr Cla s o n: Jag tror, att jag kan säga, att man inom utskottet visst inte har varit främmande för de ideella tankar, som ha legat bakom motionärens förslag. Men vi ha ansett, att han valt en alldeles oriktig väg för att få dem fram. Det är en missuppfattning av honom, när han vill driva det därhän, att utskottets ståndpunkt skulle innebära, att man icke skulle hysa sympati för sådana etiska grundsatser, som han vill ha fram. Men den rätta platsen för dem erhålles i varje fall icke genom att skapa en ny grundlag vid sidan av de vanliga grundlagarna. Det är för närvarande så, att det verkligen i de nuvarande grundlagarna finnas åtskilliga bestämmelser, som syfta på detta. Där finnes exempelvis denna vackra § 16 i regeringsformen om hur "Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta" o. s. v. — jag skall inte läsa upp den i dess helhet. Detta är ju en urgammal bestämmelse, som står kvar i grundlagarna och som går tillbaka ända till landslagarna. Det finnes också andra dylika bestämmelser, exempelvis de bestämmelser, som säga, att svenska staten har en statsreligion, att svenska staten har anslutit sig till denna religion, och att svenska staten vill, att dess medborgare skola få kännedom om och uppfostras i densamma, i den evangeliska läran. Detta är alltsammans bestämmelser, som bära vittne om det intresse, som finnes för dessa frågor. Vill herr Lindhagen komma och utvidga dessa bestämmelser, vill herr Lindhagen ändra dessa bestämmelser, ja, då är det rätta sättet att väcka förslag om sådant, men icke att väcka förslag om att man vid sidan av grundlagarna skall såsom grundlag ställa någon sorts katekes eller vad det nu skall vara, en del allmänna uttalanden, som skulle sammanfatta en del etiska bestämmelser.

Herr Lindhagen talade om sitt "söndagsprogram". Tror herr Lindhagen, att detta söndagsprogram skulle få sin betydelse ökad, hur man än skreve det — om det nu skall vara en framställning av Buddhas eller Kon-futses eller Tolstoys tankar eller möjligen det program, som är intaget i herr Lindhagens motion och som jag inte vet, om det skall för den socialdemokratiska vänstern utgöra något allmänt principprogram — genom att man bifogade detta till grundlagseditionerna, och att något sådant i själfva verket skulle ha den allra ringaste effekt? Jag tror det absolut icke. Men om det är herr Lindhagens mening att verkligen gå fram på den vägen, ja, lägg då fram ett sådant grundlagsförslag, men begär inte, att konstitutionsutskottet, som har mycket annat att göra, på grundval av en sådan motion som denna skall arbeta ut ett dylikt efter så lösa riktlinjer, som här äro givna. Herr Lindhagen begär alldeles för mycket av utskotten. Han har en del tankar, som han skickar dit, men han gör sig inte den mödan, som alla andra motionärer få göra sig, att utforma dessa så, att de passa för den lagstiftning, i vilken

de skola insättas. Det gör han inte, och det är på grund därav, som resultatet för honom ofta blir sådant som det blivit i föreliggande fall.

Jag tror inte jag behöver yttra mer för att motivera utskottets ståndpunkt. Utskottet har sagt, att våra grundlagar äro till för att utforma allmänna bestämmelser om det svenska statslivet. Men att i dessa grundlagar kunna ingå bestämmelser av den art, herr Lindhagen syftar på, det har utskottet aldrig bestritt. Det är tvärtom tydligt av vad utskottet säger om att i grundlagarne kunna ingå föreskrifter om en del rättigheter och skyldigheter. Men utskottet har också sagt, att tanken på att utforma dessa föreskrifter i en vid sidan av övriga grundlagar liggande lag är för utskottet fullkomligt främmande. Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Ang. en grundlag innehållande andliga grundsatser. (Forts.)

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skall be att för min del få meddela herr Lindhagen, att tillståndet inom konstitutionsutskottet inte alls var så hopplöst, som han trodde, utan att där tvärtom, när vi privat samtalade om hans motion, uttrycktes starka sympatier för de tankar, som ligga till grund för densamma. Men när vi sedan skulle försöka övergå från tankarna till realiteterna och försöka få in dem i några formliga bestämmelser, då blevo vi, alldeles som herr Lindhagen sade, fullständigt bet på den saken. Vi tänkte oss möjligheten att framför grundlagen, ungefär som domarreglerna införts framför den vanliga lagen, skulle kunna införas några allmänna bestämmelser. Vi funderade även på andra vägar. Men vi kunde inte få några verkliga konturer; och särskilt när det blev fråga om hur dessa båda grundlagar skulle förhålla sig till varandra, hur den anda, som skulle präglade den sedliga grundlagen, om vi få kalla den så, skulle kunna ta gestalt vid tillämpande av de gamla grundlagsbuden i de olika fallen o. s. v., stodo vi där och visste oss ingen praktisk utväg ur svårigheterna. Det är sålunda blott detta, som har gjort, att vi ha nödgats komma till det resultat, vartill vi ha kommit.

Att vi för övrigt, som jag förut sagt, sympatiserat med tanken, att de andliga värdena skulle bliva gällande i vårt samhälle, det kan jag försäkra honom. Kunde han åstadkomma, att, såsom han nu sade här, man genom en sådan här grundlag skulle kunna rensa upp i valrörelsen, så att man där bleve av med alla möjliga fula lögner, och kunde man komma ändå längre, så att man kunde få rensa upp i tidningspressen, från "Politiken" till "Nya Dagligt Allehanda", så att man där bleve av med åtminstone alla medvetna lögner, tror jag, att han kunde räkna på vår alla varmaste sympati och medverkan. Men vi voro inte i stånd att realisera detta program på något gripbart sätt.

Det var för övrigt en omständighet till, som gjorde, att vi kommo till den ståndpunkt vi kommo till. När herr Lindhagen i dag talade om t. ex., att det vore ett stort önskemål att få slut på det nuvarande tillståndet i världen med alla dess mörka avigsidor, så är ju detta också någonting, som hänger samman med motionen och som vi behjärta,

*Ang. en
grundlag in-
nehållande
andliga
grundsatser.*
(Forts.)

men vi ha blivit bet på den frågan, hur vi genom lagstiftningsåtgärder skulle kunna bli i stånd att omgestalta människornas hjärtan. Vi menade även, att all erfarenhet hittills gått i den riktning, att detta ej vore möjligt.

Herr Winberg: Jag kan nog inte i allo dela motionärens optimism, då han över huvud förutsätter, att en församling som denna skulle visa något verkligt intresse för de s. k. andliga grundsatsernas inplantande i politiken. Det anser jag egentligen vara att begära för mycket. Men även om man har en sådan uppfattning, hade jag aldrig väntat mig att utskottet skulle ge ett så oförbehållsamt uttryck för det bedrövliga tillstånd, som väl ändå lär vara rådande nu i detta avseende att döma av utskottsutlåtandet. Ty det måste vi väl säga oss, då utskottet, sedan motionären har begärt, att man skulle försöka inarbeta några principer även om de s. k. andliga värdena eller andliga grundsatserna, nöjer sig med att konstatera, att detta icke kan stå i överensstämmelse med principerna för vår nuvarande grundlagsstiftning. Ja, jag ber att få uttala mitt oförbehållsamma erkännande av utskottets lika oförbehållsamma erkännande av de brister, som i detta avseende lära förefinnas, när det är omöjligt och strider mot hela vår grundlagsstiftning att försöka få in några uttalanden om de värden, som motionären här syftar till. Klarare syndabekännelse än utskottet här avgivit lär det väl vara svårt att få från något håll.

Min f. d. kärälsklige broder, nu kanske något mindre kärälsklige kusin, herr Klefbeck, uttalade vid ett tillfälle för någon tid sedan, att en person, som intog den ståndpunkt jag intar, egentligen inte har någon rätt att komma och tala om demokrati och vad därmed sammanhänger. Jag skall inte inlåta mig på något besvarande därav. Jag vill bara säga, att de demokrater, som varit med om att underteckna detta utskottsutlåtande, sannerligen ingen rätt ha att komma och tala om demokratiens landvinningar och de andliga värdena. Detta så mycket mindre som herr Klefbeck i dag förklarade, att man vid privata samtal mellan utskottsledamöterna hade uttryckt mycket varma känslor för motionärens mening och vad han i motionen anfört, men när utskottet sedan skulle försöka göra något därav, visade det sig fullkomligt omöjligt. Det bevisar riktigheten av vad jag vid något föregående tillfälle har tillåtit mig säga, men som man då har bestritt på det bestämdaste: hela vår politik utgöres egentligen av en kamp mellan de ekonomiska intressena, och det kan ju vara av ganska stor betydelse för mig att få ett sådant auktoritativt erkännande av riktigheten utav denna min uppfattning, som jag här fått från utskottets sida.

Sedan skulle jag nog också kunna ansluta mig till herr Klefbecks uttalande om det önskvärda i att få bort lögnera ur valrörelsen. Jag tillåter mig bara fråga: hur skulle en valrörelse te sig, om vi skulle få bort lögnera ur densamma? Då skulle det väl inte bli mycket kvar. Även om ett sådant resultat sålunda skulle vara synnerligen önskvärt, lär det väl under nuvarande förhållanden inte vara möjligt att åstad-

komma. Och det kan ifrågasättas till och med, om man skall kunna begära, att politikerna skola sträva efter något sådant, som över huvud taget skulle omöjliggöra valrörelsen under nuvarande förhållanden.

Då jag emellertid möjligen kan förutsätta, att denna kammare som sådan icke vill fullt lika uppriktigt underkänna hela vår nuvarande politik och grundlagsförfarande i fråga om dess möjligheter att även ta hänsyn till några andliga grundsatser, eller att kammaren anser klokt att inte vara lika öppen hjärtig i detta avseende som utskottet varit, skulle detta för mig vara tillräcklig anledning att yrka bifall till vad motionären här yrkat.

Jag tillåter mig sålunda yrka bifall till motionen.

Herr Klefbeck: Jag skall, herr talman, i anledning av vad den "käre kusinen" yttrade påminna om en gammal berättelse om en man, som klev långt fram i helgedomen och sade: "Jag tackar dig, att jag inte är som andra syndare." Jag påminnes rätt ofta härom, när kusinen yttrar sig här.

Jag vill dessutom påpeka, att i hans sista yttrande icke anfördes en enda omständighet, som gav ledning för oss, när det gällde att övergå från vackert tal till en gripbar form, icke en enda synpunkt, som gav ledning för hur vi skulle realisera det önskemål, som även han förklarade sig vilja förverkliga. Jag vill konstatera detta faktum.

Vidare vill jag säga, att det förefaller mig, att när han så skarpt utdömde utskottsutlåtandet, emedan det inte är demokratiskt, så borde ju detta utlåtande vara föremål för hans synnerliga förtjusning.

Jag skulle vidare vilja framhålla, att när han påstod, att vi ha underkänt hela den nuvarande grundlagsstiftningen, så visar detta en total missuppfattning av utskottets yttrande. Vi ha bara påvisat svårigheterna att i dessa nu gällande grundlagsbestämmelser kunna forma in en helt ny grundlag, som i mångt och mycket utgår från andra principer. Jag är visst medveten om att de andliga värdena och de reala värdena, om man får skilja dem på det sättet, stå i mycket intimt samband med varandra. Men det är konsten att i de olika fallen kunna få fram, hur det ena skall kunna gestalta sig i det andra, och det är i detta avseende vi gärna skulle vilja ha litet upplysningar om hur man bör gå till väga.

Herr Winberg: Ja, herr talman, jag kan naturligtvis inte tävla med den föregående talaren, då det är fråga om att vara hemma i skrifterna. Men jag vill dock erinra om, att den person, som han talade om och som klev fram i templet, väl tillhörde en klass, som stod närmare talaren än mig.

Vad sedan beträffar, att jag här skulle alldeles underlåtit att framkomma med något slags positiva uttalanden, så är det ganska förklarligt enbart av den anledningen, att det under en debatt väl icke är så lätt att komma fram med sådana, och det förefaller, som om herr Klefbeck skulle ha ganska övermänskliga krav på en bolsjevik, om han

Ang. en grundlag innehållande andliga grundsatser. (Forts.)

Ang. en
grundlag in-
nehållande
andliga
grundsatser.
(Forts.)

menar, att denne här i hast skulle kunna formulera något sådant, när utskottet förklarar, att det varit dess medlemmar alldeles omöjligt att ens efter mycken vanda över huvud komma fram med något. Det är väl egentligen att begära litet för mycket, min käre herr Klefbeck.

Vad sedan beträffar, att utskottsutlåtandet här borde vara föremål för min särskilda kärlek, kan detta vara riktigt, om jag ser saken rent partipolitiskt. Ty det är klart, att ett sådant uttalande från framstående män i detta samhälle, som här framkommit, bör vara ett kärkommet agitationsmedel. Men jag har nu det felet, som herr Klefbeck också har ibland, att jag icke kan bedöma alla frågor *uteslutande ur partipolitisk synpunkt*. Och när jag icke kan göra det med denna fråga, utan här uteslutande ser på realiteterna, så måste det på mig verka förstämmande, när jag ser, till vilket resultat utskottet kommit i en så betydande fråga som denna. Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Klefbeck: Jag ber om ursäkt, herr talman, att jag åter begär ordet. Men när herr Winberg sade, att jag hade en så stark tilltro till bolsjevikernas förmåga, så vill jag endast säga, att när man bland utskottets medlemmar efter rätt mycken enskild överläggning kom till det resultatet, att det icke var möjligt att framkomma med något praktiskt förslag och öppet erkänner detta, så hade jag väntat, att den, som så överlägset kritiserar utskottet, dock hade kommit med något positivt.

Vad sedan angår hans tal om farisén och mig, är det ju ofta så, att den, som för tillfället uppträder å konungens vägnar, är mer konungslig än konungen själv.

Herr Lindhagen: Jag vill bara fästa uppmärksamheten på, att detta förslag ju endast syftar till en slags självövertäring, som är precis lika svår för oss allesammans, för alla partiets representanter. Det finns icke, så vitt jag kan finna, någon skillnad i detta avseende på något håll. Vidare är det en nödvändighet för oss alla, men också en möjlighet för oss alla, därför att här avses den punkt, samvetet, som förenar oss alla. Det är ur den synpunkten jag trott, att man även skulle kunna tala om dessa saker i praktisk politik och inte bara om vad som skiljer oss åt.

Vad nu beträffar herr Klefbecks antydning, att utskottet icke kunnat formulera någonting, så har ju motionären föreslagit den vanliga opinionsyttringen, en skrivelse till Kungl. Maj:t. Men för att i alla fall påvisa, hur man sökt få fram denna sak, har jag ordagrant återgivit de försök, som från två intressepartier, den socialdemokratiska högern och den socialdemokratiska vänstern, gjorts för att få in en sådan här författning. Det finns ju en hel del paragrafer avtryckta, så att man bort kunna få hum om, vart det syftas, när det nu gäller att göra en opinionsyttring, och längre än till att göra en opinionsyttring, att saken verkligen är beaktansvärd, kunna vi väl inte komma vid det här tillfället. Nu har jag funnit, att för ett intresseparti det inte är värt att försöka att komma till rätta med en dylik författning, ty den avskaffas snart sedan

man fått den. Och därför är det nödvändigt att vända sig till alla.

Nu skulle jag verkligen kunna vara ganska nöjd med herr Klefbeck's motivering, men den står inte i utskottsutlåtandet, utan där står rent ut, att mitt förslag strider mot våra nu gällande grundlagars formella föreskrifter och alltså inte kan bifallas. Om herr Klefbeck's motivering stått där, hade saken legat på ett något bättre sätt. Emellertid tycker jag, herr talman, att åtminstone några borde kunna bifalla motionärens skrivelseförslag för att ge uttryck åt en tanke, som även enligt herr Klefbeck's uppfattning förenar oss allesammans.

Ang. en
grundlag in-
nehållande
andliga
grundsatser.
(Forts.)

Herr Cla son: För att betaga herr Winberg den enligt hans eget yttrande smärtsamma plikten att använda detta utskottsutlåtande som ett bevis på, att konstitutionsutskottet förklarar den svenska grundlagstiftningen fullkomligt främmande för etiska principer — jag fattade nämligen hans första yttrande så — ber jag få påpeka, att han fullständigt missuppfattat utskottet, om han tolkar utlåtandet på det sättet. Jag tror, att jag i mitt första anförande tillräckligt tydligt framhållit, att de svenska grundlagarna i vissa paragrafer innehålla sådana etiska principer och att de svenska grundlagarna understryka, att sådana etiska principer skola ligga till grund för folklivet så långt som möjligt och att dessa principer skola frambäras inom folket. Men detta är en sak, och en annan sak är att tro, att man skulle vinna något genom att vid sidan av de svenska grundlagarna utfärda eller låta utfärda eller sammanskriva några allmänna etiska programförklaringar. Det är detta vi förklarar strida mot principerna för svensk grundlagstiftning, och det vidhålla vi.

Vill man däremot, som jag sade, ändra de etiska principer, som förekomma i grundlagarna — jag ber att, jämte dem, om vilka jag förut erinrat, få påpeka, att sådana finnas även i riksdagsordningen, t. ex. bestämmelsen om, att ingen bör tillåta sig personligen förolämpande uttryck — vill man ändra eller komplettera dessa, är jag säker på, att utskottet skall upptaga förslag därom till saklig behandling. Men vad som här föreligger är något helt annat.

Herr Lindhagen ville i sitt sista anförande göra gällande, att han i alla fall anvisat ett utkast, då han påpekat de socialdemokratiska programförklaringarna, först den socialdemokratiska högerns, och så vänsterns, tror jag. Jag skulle vilja fråga honom: anser han, att dessa principiella programförklaringar ha haft något väsentligt inflytande på den socialdemokratiska högern eller på det socialdemokratiska vänsterpartiet? Jag tror icke han skall kunna säga, att de haft något sådant inflytande på dessa partiers ställning i de olika frågorna. Det är möjligt, att jag tar miste, men jag tror över huvud, att frågan om etiska principers tillämpning eller icke beror på något helt annat än om man sätter in dylika programförklaringar i partiprogrammen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. en
grundlag in-
nehållande
andliga
grundsatser.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 18.

Ang. införselmonopol
socker m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker ävensom en i anledning av propositionen väckt motion.

I en den 25 februari 1921 dagtecknad, till bevillningsutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 102, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till förordning angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker ävensom medgiva Kungl. Maj:t befogenhet att, därest förhållandena skulle därtill föranleda, upphäva förordningen före den 31 oktober 1922.

I anledning av nämnda proposition hade i andra kammaren väckts en motion, nr 273, i vilken herr *Eriksson* i Grängesberg hemställt, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 102 måtte besluta, att, vid åsättande av högsta pris för socker, hänsyn skulle tagas därtill, att i "sådana av Kungl. Maj:t godkända kostnader för inköp av 1921 års betskörd och dennas förädling" icke finge medräknas högre

vinstutdelning på vederbörande sockerfabriksaktiebolags aktiekapital än 5 procent.

Ang. införselmonopol på socker m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i det föreliggande betänkandet, i anslutning till vad däri anförts, hemställt,

1) att, under förutsättning att riksdagen medgäve, att staten finge gent emot vederbörande sockerfabriksaktiebolag åtaga sig viss garanti för inköp av 1921 års betskörd och dennas förädling, riksdagen måtte antaga det i betänkandet införda förslag till förordning angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker ävensom medgiva Kungl. Maj:t befogenhet att, därest förhållandena skulle därtill föranleda, upphäva förordningen före den 31 oktober 1922;

2) att herr Bernhard Erikssons nämnda motion II: 273 måtte anses besvarad genom vad utskottet sålunda anført och hemställt.

Enligt en vid betänkandet fogad reservation hade herr *Röing*, friherre *Fleming* samt herrar *Antonsson*, *Wijk*, *Karl August Nilson*, *Jonsson* i Hökhult, *Jönsson* i Boa, *Olsson* i Kullenbergstorp och *Lithander* ansett,

dels att andra stycket i utskottets yttrande (sid. 5 och 6) bort hava följande lydelse:

"I anledning av vad herr Eriksson i Grängesberg i ovannämnda motion anført och hemställt vill utskottet, som utgår från att Kungl. Maj:t noggrant prövar vederbörande sockerfabriksaktiebolags samtliga utgifter, uttala, att utskottet icke har funnit lämpligt att riksdagen i detta sammanhang meddelar bestämmelser eller gör något uttalande i fråga om vederbörande sockerfabriksaktiebolags vinstutdelning; och har utskottet följaktligen icke kunnat tillstyrka bifall till motionen eller yttra sig i dess syfte";

dels ock att andra punkten av utskottets hemställen bort hava följande lydelse:

2) att herr Bernhard Erikssons ovannämnda motion, II: 273, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Herr statsrådet *Hansson*: Herr greve och talman! Skillnaden mellan vad utskottet föreslagit och vad reservanterna herrar *Röing* m. fl. föreslå, ligger ju väsentligast däri, att i utskottets motivering är angivits ett maximibelopp såsom gräns för den utdelning, som Kungl. Maj:t skulle ha rätt att tillåta åt bolagen för deras verksamhet vid sockerförädlingen. Både reservanterna och utskottet komma till sina slutyrkanden under förutsättning, att Kungl. Maj:t noggrant prövar veder-

Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)

börande sockerbolags samtliga utgifter. Detta synes mig vara huvudsaken i deras yttranden. När nu här föreligga skiljaktiga meningar, skall jag för min del hemställa om bifall till herr Röings reservation och ber som skäl härför få anföra några ord.

Om jag utgår från den redan uttalade tanken, att huvudsaken är att här göres en ingående granskning av sockerbolagens räkenskaper, vill jag först hänvisa till vad jag i lördags yttrade i denna kammare, då beslut fattades angående statsgaranti åt sockerbolagen. Jag framhöll då, att en dylik granskning för innevarande år uppdragits åt sockersakkunniga och genomföres på det sättet, att det göres ett fullständigt bokslut, efter vilket slutuppgörelsen mellan staten och sockerbolagen sker.

För det andra vill jag erinra om att i den uppgörelse, som sker mellan staten och sockerbolagen, den medgivna utdelningen för aktiebolagen endast är en av de faktorer, som behöva underkastas granskning. Kanske ännu viktigare, om man ser på det ekonomiska resultatet, är, att avskrivningarna på byggnader och inneliggande lager, verkställda grundförbättringar, maskiner och dylikt ske efter en plan, som kan fullt godkännas. På denna punkt har under de år jag deltagit i sockersakkunnigas arbete och upprättandet av de kalkyler, efter vilka betriset bestämts, huvudgranskningen legat. Jag finner därför, att det kan vara litet tvivelaktigt, huruvida det är fullt riktigt att intaga denna bestämmelse om ett visst maximibelopp för utdelning i motiveringen på det sättet, att vid den uppgörelse, som här träffas, statens representanter få ett visst band på sig. Jag erinrar om att på denna punkt meningsskiljaktigheter tidigare ha rått, som också dragits inför riksdagen. Detta ledde till att man genomförde en mycket omfattande värdering av sockerbolagens tillgångar. Denna värdering har förelegat för sockersakkunniga under den tid jag där deltagit i ärendets handläggning och har vunnit så pass mycket godkännande, att bolagens krav på utdelning av 5 % tillvunnit sig icke blott sockersakkunnigas utan även regeringens bifall. I de kalkyler, som efter den tiden uppgjorts, har man räknat med detta belopp, dock till sist med något höjd utdelning. Man gick tidigare ut ifrån, att utdelningen skulle kunna jämföras med depositionsräntan, och när denna steg, skedde föregående år en faktisk utdelning av 6 %, utan att detta mötte något motstånd. Nu vill jag vidare erinra därom, att utdelningen å sockerbolagets aktier, sådan den förekommer i sockerbolagens räkenskaper, kan vara utdelning icke bara för sådant arbete, som bolagen utfört för sockerproduktionen, utan i det belopp, som förekommer såsom utdelning på aktiekapitalet, kunna också inräknas värden, som äro intjänade från sockerbolagens jordbruksegendomar, realisationsvinster eller liknande. Vidare kan man vid bestämmandet av denna utdelning behöva taga någon hänsyn till i vad mån man vill att sockerbolagen skola förädla importerat socker och föra detta ut i den svenska handeln.

Allt detta gör, att det är klokt, om riksdagen icke binder representanten för regeringen så fast, att han icke kan göra någon jämkning.

Jag vill ännu en gång understryka, att jag finner skillnaden mellan de två olika yrkandena ganska liten, men att jag för min del, särskilt när det sagts mig av motionären, att han, då han föreslagit 5 % utdelning, i det beloppet endast inräknat den direkta vinsten på sockerproduktionen och inga andra vinster, som bolagen möjligen förfogade över, däri ytterligare finner en anledning att förordna bifall till herrar Röings m. fl. reservation.

*Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Herr Nilsson, Gustaf: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom medlem av utskottet och stående på den sida, som representerar majoriteten, skall jag be att få yttra några ord till stöd för utskottets hemställan.

I denna fråga angående maximipris på socker innebär ju propositionen, att riksdagen skall giva Kungl. Maj:t rätt att bestämma maximipris på socker såsom en compensation eller en garanti åt sockerbolagen för det minimipris, som de skola betala för sockerbetorna. Det är klart, att denna form, att riksdagen ger Kungl. Maj:t dels fullmakt att överlåta införselmonopol på socker åt ett visst eller vissa företag och dels rätt att åsätta sockret ett visst maximipris, ju faktiskt innebär, att riksdagen beslutar, att monopol på socker under kommande år liksom hittills skall existera i vårt land. Men detta monopol skall vara i enskildas händer. Det skall vara enskilda bolag och företag, som driva detta monopol, och statens inflytande är över huvud taget intet. Visserligen skall staten genom särskilt utsedd person granska förvaltningen av bolaget, men på det hela taget har staten ingen som helst möjlighet att utöva inflytande på beslut, som bolaget fattar. Styrelsen och bolagsstämman kunna besluta på olika sätt. Bakom det hela står staten som en garant och förklarar, att hur man än beslutar, hur förvaltningen i övrigt än verkställs, kommer sockerpriset att fotas på sådana grunder, att det blir en utdelning av exempelvis 6 eller 7 %. 6 % har hittills varit det beräknade. Jag vill erinra om att inom majoriteten denna gång förefinnes en person, som i lördags stred på betodlarnas sida, men som icke dess mindre anser, att då det gäller denna garanti åt sockerbolaget, kan han mycket väl ansluta sig till motionen, som han finner fullt motiverad och riktig. Denna person är riksförbundets ledare, professor Wohlin, som i dag ej har tillfälle närvara för att framföra sina synpunkter.

När det gäller att lämna statsgaranti i form av maximipris på socker, är det klart, att riksdagen bör åtminstone ha möjlighet att säga något om utdelningen på aktierna. Det är bekant från föregående utredning, att sockerbolagets kapital, ehuru det uppgått till 135 miljoner kronor, i verkligheten icke representerade någon inbetald summa av denna storlek. Var och en vet ju, att enligt den utredning, som verkställdes åren 1913—14, det verkligen inbetalda aktiekapitalet i sockerfabriksföretagen, som då förtrustades, beräknades till något över 40 miljoner kronor. Visserligen säger man nu, att den som äger aktierna för närvarande har betalt det nominella beloppet, om icke fullständigt så dock i det allra närmaste.

Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)

Och därför kan det anses orimligt att bestämma en så låg utdelning som 5 %. Det må i detta avseende vara hur som helst; ifall bolaget som andra företag har sin fullständiga frihet att självt bestämma, så får naturligtvis bolaget söka sköta sin verksamhet så, att det kommer upp till högre utdelning. Men då man en gång ställt statsmakterna och riksdagen inför att vara med och besluta garanti för sockermonopol åt ett enskilt företag, som sköter denna verksamhet, då kan riksdagen rimligtvis icke stillatigande gå med på att låta bolaget utdela vad som helst.

Jag vill i detta avseende erinra om att i den överenskommelse, som träffades mellan svenska staten och Svenska tobaksmonopolet finnes en bestämmelse, som säger, att preferensaktieägarna äro garanterade en utdelning av 5 %. I detta avseende hade det ju spelat mindre roll, om utdelningen varit garanterad högre, ty med undantag av 5 miljoner kronor, som en del enskilda förutvarande fabrikanter i denna industri hava i aktier, återfinnes hela det övriga stamaktiekapitalet i statens ägo, och 12 miljoner av 17 miljoner kronor preferensaktier tillhöra pensionsfonden. Sålunda kan man säga, att det praktiskt taget är staten, som har hela aktiestocken. Icke förty finnes det en bestämmelse, som säger, att någon utdelning utöver 5 % ej får från bolagets sida utfästas till preferensaktieägarna. Om man går till andra företag, t. ex. de bolag, som på av staten bestämda grunder handhava spritförsäljningen här i landet, är även där föreskrivet, att aktieägarna icke få ha högre utdelning än 5 %. Summan garanteras ej, men de få över huvud taget icke ha högre utdelning.

Redan i lördags framhölls här i kammaren vid behandlingen av betpriset ett sakförhållande, som jag för min del anser vara lämpligt att ånyo något litet beröra. Man kan enligt mitt förmenande icke, när man läser referatet från t. ex. den senaste bolagsstämman, som Svenska sockerfabriksaktiebolaget haft, från riksdagens sida underlåta att åtminstone fixera några bestämmelser ifråga om aktieutdelningen. Förvaltningen av detta företag skötes av en styrelse, bestående av tio personer, som äro bosatta på olika orter i riket. Bolaget har tvenne verkställande direktörer. Vid denna bolagsstämma beslöts, som redan i lördags meddelades, i fråga om arvoden åt dessa båda personer avsevärda förhöjningar, och man fastställde styrelsearvoden, som med andel i vinsten och allt uppgå till cirka 25,000 kr. för varje styrelseledamot och år. Här bråkar en motionär i en motion om att det är ett missbruk av statsmedel, då en styrelseledamot i en sådan organisation som Vin- och spritcentralen åtnjuter ett arvode av 3,000 kronor per år. Detta bråkar man om samtidigt som man här från riksdagens sida beslutar garantera monopol åt bolag, där enbart styrelsearvodet uppgår till högre belopp än avlöningen till den högst betalade direktören i Vin- och spritcentralen.

Jag tror, att dessa förhållanden äro av den beskaffenhet, att det icke skadat, om även styrelsearvodena varit med, och att man vid beräkningen av maximipriset måtte moderera dem på ett sätt, som mera överensstämmer med tidsläget. Jag anser, att vad utskottet här före-

slår är så moderat, att någon befogad invändning icke kan göras där- *Ang. inför-*
 emot, ty avsikten är väl, att när maximipriset skall bestämmas av rege- *selmonopol å*
 ringen, denna i de kalkyler, som måste läggas till grund för beräkning- *socker m. m.*
 gen, utgår ifrån att bolaget icke i kalkylerna räknat med högre utdelning *(Forts.)*
 å sin verksamhet — d. v. s. verksamheten utöver realisation av egen-
 domar — än 5 % å aktiekapitalet. I dessa tider, då man varje dag ser,
 hur aktierna äro föremål för oavbrutet sjunkande, hur den ena aktie-
 stocken efter den andra går ned avsevärt, och då aktieägarna, enligt vad
 som framgår av tidningarna, ha en mycket osäker ställning, tror jag, att
 innehavarna av aktier i Svenska sockerfabriksaktiebolaget icke böra kän-
 na sig missgynnade, då staten genom detta beslut faktiskt garanterar dem
 en utdelning av 5 %. Det är visserligen icke så stor utdelning som en
 del andra företag skulle kunna ge, men det är i alla fall en garanti av
 sådan beskaffenhet, som endast staten kan lämna och som bör ha ett
 synnerligen stort värde.

Jag ber, herr talman, i anledning av vad jag sålunda anfört få yrka
 bifall till utskottets hemställan.

Friherre Fleming: Den siste ärade talaren redogjorde nu för
 vad meningen var med utskottets uttalande. Enligt hans uppfattning
 skulle det vara, att man vid beräkning av produktionskostnaden för be-
 stämmande av sockerpriset skulle räkna med 5 % utdelning. Men så
 står det icke i betänkandet, och jag tycker det är ett ytterligare skäl
 för att det, som där står, bör strykas. Där står, att utskottet förut-
 sätter, att Kungl. Maj:t därvid icke kommer att godkänna högre ut-
 delning. Jag vill inom parentes säga, att jag icke förstår, vad Kungl.
 Maj:t har med utdelningen att göra, och det är ju även ett skäl, var-
 för detta ej skall stå i en riksdagsskrivelse. I förbigående vill jag ock-
 så anmärka, att motionen icke är så avfattad, ty där står "att, vid åsät-
 tande av högsta pris för socker, hänsyn skall tagas därtill, att i 'sådana
 av Kungl. Maj:t godkända kostnader för inköp av 1921 års betskörd
 och dennas förädling' icke får medräknas högre vinstutdelning på ve-
 derbörande sockerfabriksaktiebolags aktiekapital än 5 procent".

Det är sålunda ett ganska olyckligt valt uttryck, som kommit in i
 utskottsbetänkandet.

Nu vill jag säga, att den garanti, som häromdagen beslöts, ju var
 avsedd att säkerställa betodlingen här i landet, och det var ju icke fråga
 om att den lämnades som någon present eller något understöd till bo-
 laget. Den är en sak, som är alldeles skild från bolagets ekonomi. Det
 kan ju hända, att det även låg någon tanke inunder att få behålla bil-
 ligare socker, även om sockret på världsmarknaden skulle stiga. Efter-
 som man inslagit på den vägen och lyckats bra under föregående år,
 så tyckte man kanske, att man borde fortsätta därmed. Den åsikten
 är dock icke uttalad, men jag misstänker, att somliga ha den.

Nu är det ju så, att staten, för att icke säga riksdagen, under en
 lång följd av år haft mycket besvär med sockerfrågan. Åtminstone har

*Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)*

under många år sockerindustrien icke fått sköta sig själv, såsom den velat, utan man har sagt, att den skall skötas såsom riksdagen vill. Det förefaller mig, som om de livligaste anhängarna av detta system nu skulle tycka, att det går för långt och att staten icke bör binda sockerindustrien och taga hand om sockerfrågan längre. Jag förstår mycket väl detta resonemang, men däremot kan jag icke förstå, att staten, då densamma nu en lång tid lagt sin *tunga* hand på näringar och industri, skulle, då detta icke passar längre, taga bort sin *skyddande* hand och undandraga industrien sitt stöd, när det bäst behöves. Det förefaller mig egendomligt, att just de, som ivra för att alla skatter skola tagas ut på den direkta beskattningens väg, i år tyckas vilja försöka att göra skattekällorna så små som möjligt. Ty det säges oupphörligt om det eller det företaget, att det förtjänar så mycket, och det passar icke. Låt vara att det nu är såsom herr Nilsson sade, att man vid kostnads-kalkylen räknat med 5 %, tycker jag, att staten bör vara mycket glad, om bolaget förtjänar mera och genom större utdelning ökar statens skatteintäkter.

Nu sade den föregående ärade talaren, att det vore tillräckligt, att staten, om den skall lämna ett visst understöd, garanterar 5 procent och han jämförde sockerbolagets aktier med tobaksmonopolets aktier. Jag känner ej säkert förhållandet med tobaksmonopolets aktier, men jag har för mig att staten beträffande dem garanterar 5 procent, och att det sedan får bli huru hög utdelning som helst. Här är åter icke fråga om någon garanti, utan om att sätta en maximigräns. Jag bestrider bestämt att det blir från statens sida en garanti av 5 procent, ty de inkomstkällor, som bolaget har förutom själva sockertillverkningen, kunna gå med förlust, och det kan då aldrig bli en garanti för 5 procent.

Det säges, att fastän det icke står skrivet i utskottets utlåtande meningen skulle vara att vid kostnadskalkylen, produktionskalkylen, endast skulle tagas i betraktande 5 procent. Vad gör då detta? Om vi ha 5 eller 6 procent, gör en skillnad av ungefär 0,9 öre per kilogram socker, och jag trotsar de sakkunnige, huru skickliga de än må vara, att kunna räkna ut ett maximipris så noga, att avvikelser från det rätta blir mindre än 0,9 öre per kilogram. Detta synes mig vara ett ytterligare skäl, varför jag tycker, att det uttalande, som här står i utskottets utlåtande, är olämpligt från riksdagens sida.

Mig förefaller, som om allt detta skulle ligga, låt mig säga, inom valpolitiken, men det förefaller mig icke vara någon klok skattepolitik, och jag tror, att det är riktigare att se på den saken i sådant sammanhang.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Ö r n e: Herr talman, mina herrar! Om jag lyckats fatta denna sak rätt, innebär den, att 5 procents utdelning på aktiekapitalet i sockerfabriksaktiebolaget skall inräknas bland, så att säga, de omkostnader, som staten garanterar. Om staten sålunda bestämmer för lågt maxi-

mipris på socker, får den bereda medel till utdelningen genom att helt enkelt göra ett direkt kontant tillskott till bolaget. Något annat kan denna garanti av 5 procents utdelning icke innebära. Under sådana förhållanden kan jag icke se annat, än att sockeraktieägarna komma i ett jämförelsevis gott läge med 5 procents utdelning på sitt kapital. Jag vill ytterligare understryka, vad en föregående talare sade, att det nog finnes mycket få aktieägare i vårt land som för det närmaste året sitta så trygga som aktieägarna i Svenska sockerfabriksaktiebolaget. Jag måste därför bestämt ställa mig avvisande mot påståendet, att man på något sätt skulle skada industrien eller dess berättigade intressen genom att bibehålla det här diskuterade uttalandet i motiveringen. Jag medger för min del mycket gärna, att det ligger någonting uti vad herr statsrådet yttrade, att man på denna punkt kanhända under vissa omständigheter skulle ha en viss fördel av att ingå en överenskommelse med bolaget beträffande några andra prestationer från bolagets sida mot det att man beredde det något högre utdelning. Men jag kan likväl icke vara med om att tillstyrka den av herr Röing m. fl. vid utskottets betänkande fogade reservationen. Jag tror, att bolaget bör känna sig ganska tillfredsställt med den här uppgörelsen, och det står ju Kungl. Maj:t fritt att vid uppgörelsen komma med ett bud, som understiger detta, vad utskottet ifrågasatt, för att få nödig marginal för en eventuell kompromiss.

Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)

Jag anser mig också böra säga, att jag för min del skulle kunnat vara med om ett annat uttalande än detta, under förutsättning att enighet i utskottet kunnat vinnas på denna punkt. Men då ett förslag i den riktningen avvisades från den motsatta sidan, den som nu har reserverat sig, åtminstone från vissa av de herrarna, anser jag för min del, att det icke finnes något som helst skäl att fränfalla det uttalande, som står i utskottets betänkande. Emellertid vill jag, liksom herr Nilsson, intyga, att med detta uttalande menas, att av inkomsten av fabriksdriften icke får lämnas högre utdelning på aktiekapitalet än 5 procent. Om bolaget t. ex. genom realisation av några av sina överflödiga fabriker för något annat ändamål eller genom försäljning av jordbruksegendomar eller dylikt skulle skaffa sig inkomster, lägger detta uttalande, enligt min mening, intet hinder i vägen för att av sådan inkomst skulle kunna medgivas en utdelning, som överstiger 5 procent. Även ett sådant uttalande ingick i det förslag, som jag tillät mig väcka i bevillningsutskottet, men som avvisades av några bland reservanterna. Jag skall trots detta vara så ädelmodig, att jag medger, att vad som här står, enligt min uppfattning, icke innebär något hinder för den av mig gjorda tolkningen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Sneidern: Jag skall be att få yttra några ord med anledning av utskottets utlåtande och den motion, som här föreligger.

Först skall jag då tillåta mig att rikta en formell invändning mot hela framställningen och behandlingen av ärendet. I lördags, då vi be-

*Ang. inför-
selmonopol
socker m. m.
(Forts.)*

handlade sockerfrågan, beslöt riksdagen, att en garanti skulle lämnas till sockerbolaget för betalning av detta års betskörd och förädling av densamma. Man kom då överens om ett visst pris på betorna, som det åligger bolaget att betala, och om så sker garanterar staten för de kostnader, som äro förenade med betalningen och förädlingen av betorna. Genom lördagens beslut har bolaget satts på den säkra sidan. Riksdagen har sagt: vi garantera för de av Kungl. Maj:t godkända kostnaderna i det avseende, som jag anförde. Sedermera blir det Kungl. Maj:ts sak att avgöra, vilka kostnader som kunna anses vara av beskaffenhet att kunna av Kungl. Maj:t godkännas. Den fråga, som det nu gäller, är, så att säga, en följdföreteelse av lördagens beslut och ligger utanför bolagets intressen. Det är andra faktorer, som vi nu skola giva akt på, nämligen statens intresse och konsumenternas intresse. För att tillgodose statens intresse är importmonopolet skapat. Det har tillkommit för att staten icke skall komma i den situationen, att i händelse det blir billigare pris på sockret utomlands, av enskilda köpmän utländskt socker skall kunna importeras och försäljas billigare i konkurrens med bolaget. Om något sådant hände, skulle resultatet bli, att staten med skattemedel finge ersätta bolaget för dess godkända kostnader. Det är sålunda icke sockerbolagets intresse vi här ha att göra med, utan statens och skattebetalarnas intressen. Sedermera har, under den tid importmonopolet hittills varat, överlämnats till bolaget att sköta om den huvudsakliga importen av det praktiska skälet, att bolaget, såsom distributör av den största kvantiteten socker i landet, givetvis har lättast att även sköta om distributionen av utländskt socker. Samtidigt har det emellertid legat i Kungl. Maj:ts hand att lämna importen till någon annan, och så har även i vissa undantagsfall gjorts, då det medgivits vissa förädlare av socker att direkt importera mindre kvantiteter, varvid man dock fått tillse, att detta socker icke kommit ut i allmänna handeln, varigenom konkurrens skulle kunnat uppstå med bolagets och statens direkta intressen. Detta om monopolet.

Nu föreligger även i denna förordning en annan sak, som gäller maximipris på socker. Detta är en sak, som man kan säga mera formellt än materiellt angår bolaget. Bolaget har för sin del icke något intresse av att taga högre pris på socker än det som föreskrives, eller över huvud taget vilket pris som helst, ty bolaget har genom statens garanti sig tillförsäkrat, att det får sina kostnader täckta och en utdelning till belopp, som kan anses skäligh och som kan av Kungl. Maj:t gillas. Men däremot finnes det ett intresse att se till, att konsumenterna icke få till mellanhänderna betala mer än som kan anses skäligt. Man bör se till, att mellanhänderna få sina kostnader täckta och en lämplig handelsvinst. Men i händelse det i någon större utsträckning skulle komma att bli brist i landet på socker — om importen hålles tillbaka så mycket som möjligt, och hittills har man ju under detta konsumtionsår icke tillåtit import, kunde det tänkas, att det icke blir något överflöd på socker i sommar — kunde mellanhänderna utnyttja denna situa-

tion och taga högre pris än dem bör tillkomma. För detta ändamål är det som maximipris nu skall sättas.

Nu har till denna bestämmelse om maximiprissättning fogats ett uttalande angående de kostnader, som Kungl. Maj:t får tillåta bolaget att göra. Detta uttalande borde naturligtvis hava fogats till garantien. Ty då hade riksdagen varit i tillfälle att säga: vi lämna icke någon garanti under andra förhållanden än att bolaget går in på att icke räkna med högre utdelning än 5 procent.

Här förekommer nu vid utlåtandet fogad en första reservation, som går ut på att hela propositionen bör avslås. Den står utan motivering och jag vet därför icke, hur den ärade reservanten — hr Fabian Månsson — resonerat. Men vad skulle resultatet bli, om något sådant skedde? Bolaget har icke det minsta med den saken att göra. Det skulle icke lida någon skada, utan det vore staten, som skulle kunna riskera att, i händelse det bleve billigare sockerpris på den utländska marknaden, få betala till bolaget. Det är sålunda ett statens intresse och icke ett bolagets intresse, som tillvaratages genom monopolen. Vidare är det icke bolaget, som tillgodoses genom maximipriset, utan konsumenterna gent emot mellanhänderna.

Emellertid, även om detta utskottets uttalande om utdelningen kommit på felaktigt ställe, kommer naturligtvis Kungl. Maj:t att i alla fall iakttaga detsamma, om icke riksdagen gör någon ändring. Man får därför icke nöja sig med att se saken enbart ur formell synpunkt, utan man måste se den även ur reell synpunkt och se till, vilka invändningar som då kunna göras mot utskottets uttalande. Det har av en talare anförts, att bolagets aktiekapital icke skulle vara av sådan beskaffenhet, att en utdelning efter vanliga normer skulle vara berättigad. Jag tror, att alla känna till den gamla striden och veta, att när sockerbolagssammanslutningen skedde aktiekapitalet i hög grad uppskruvades, och mycken kritik har av denna anledning riktats mot bolaget. Däremot har jag icke sett någon anvisning om huru det lämpligen skulle gått till, när det som i detta fall gällde att åstadkomma en frivillig sammanslutning av olika bolag. Men faktiskt kvarstår det förhållandet, att det är ett i förhållande till driften mycket stort kapital, på vilket begäres en vanlig utdelning. Allmänheten har reagerat mot det stora aktiekapitalet genom att under hela den tid sockerbolaget existerat icke betala aktierna till pari, utan hålla sig vid omkring 80 procent. När statens ingripande började åren 1917 och 1918, och man trodde, att depressionstiden skulle vara hastigt övergående, dök man ned på denna punkt och ansåg, att en utdelning av 4 procent skulle vara skälig, vilket också stod i överensstämmelse med den depositionsränta, som då var gällande. Denna beräkning av 4 procent motsatte sig bolaget för sin del och begärde 5 procent. Detta medgav Kungl. Maj:t under förutsättning, att bolaget visade, att det verkligen hade reella tillgångar bakom aktiekapitalet och att en opartisk undersökning komme till stånd. En undersökning kom också till stånd under år 1918. Vad blev nu resultatet av denna under-

Ang. införselmonopol på socker m. m.
(Forts.)

Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)

sökning? Jo, resultatet blev, att man vid beräkning av 1918 års värde kom oerhört utöver aktiekapitalet. Höll man sig till 1914 års värde, var man något inunder detsamma. Men om man lägger till endast 25 procent till 1914 års värde på byggnader och inventarier, är man uppe i ett värde, fullt motsvarande aktiekapitalet, och lägger man till ytterligare 12 procent, täckas även övriga fonder. Inför detta förhållande ansåg man, att det fanns reella tillgångar, så att en utdelning av 5 procent kunde anses berättigad.

Nu har den ärade motionären sagt, att han önskar, att man i de kalkyler, som ligga till grund för maximiprisets fastställande, räknar med 5 procent. Jag vill säga, att man under hela den tid de sakkunniges arbete pågått såsom beräkningsgrund tagit 5 procent. Men såsom framhölls av en av de ärade reservanterna, har man naturligtvis velat räkna så att ingen brist uppstått. Det har gjorts, att det blivit ett överskott för bolaget av beskaffenhet, att bolaget för sin del kunnat utdela och även utdelat 6 procent under de två åren 1918 och 1919. Däremot har Kungl. Maj:t icke haft något att invända på grund antagligen av skäl sådana som den förlängda kontrollen från statens sida, och att man, då andra företag alltjämt ökat sina inkomster, även ansett skäligt, att någon höjning borde äga rum för detta bolag. Likaledes har den stigande räntan även haft inflytande vid detta bedömande. Till den procent, som i år utdelats, eller 7 procent, hava medel erhållits dels genom realisationsvinster och dels genom att mycket stora inkomster influtit från bolagets jorddomäner. Jag vill säga, att det sista årets utdelning ännu icke varit föremål för prövning från Kungl. Maj:ts sida. Denna prövning skall äga rum i samband med den revision, som för närvarande pågår med anledning av garantiförbindelserna.

Nu har av herr Nilsson i Kristianstad gjorts en jämförelse med andra företag av statlig natur, där inkomstutdelningen skulle vara begränsad till lika eller lägre belopp än för detta bolag. Men vad dessa bolag beträffar, är det fråga om en garanti som löper ständigt, under det att, vad sockerbolaget beträffar, ett särskilt ingrepp gjorts under en period, då det just för bolaget förelegat möjlighet att kunna erhålla större förtjänst. Vad tobaksmonopolet beträffar, har det nyligen upplysts mig av en ärad medlem av kammaren, som sade sig vara innehavare av preferensaktier i detta bolag, att den angivna siffran 5 procent vore en minimisiffra, och att det för närvarande till preferensaktieägarna utginge en utdelning av 8,5 procent, samtidigt som staten som stamaktieägare hade en utdelning av 26 procent. Jag tror därför, att detta exempel icke är av någon så bärande beskaffenhet, som den ärade talaren föreställde sig.

Det har såväl av motionären som av åtskilliga talare pekats på, att olika svenska industriföretag nu gå till mötes en svår tid. Det förefaller mig, som om man vore rädd för att möta någon slags avundsjuka från dessa företags sida. Jag betvivlar, att någon avund förekommer bland svenska industriidkare, men tyvärr förekommer sådan ibland bland

svenska jordbrukare. Man får emellertid taga hänsyn till det förhållan- *Ang. inför-*
 det, att statens ingripande i sockerbolagets affärer skedde under en tid, *selmonopol å*
 då bolaget hade stora möjligheter att göra förtjänster och att statens *socker m. m.*
 ingripande förhindrade bolaget därifrån. De företag, som nu göra *(Forts.)*
 stora förluster, ha under kristiden eventuellt inhöstat mycket stora förtjänster, eller de ha i varje fall ej därifrån hindrats genom statens ingripande.

Nu vill jag naturligtvis ingalunda säga, att man skall garantera bolaget högre utdelning än 5 procent. Jag vill erinra om, att varken före eller efter det garantierna tillkommo det förekommit någon garanti av en viss procent. Det har icke varit förhållandet. Men av de skäl som framförts, främst av herr statsrådet, skulle det, såsom det synes mig, icke vara lämpligt att nu binda utdelningen vid denna procent. Det måste givetvis för ett företag vara synnerligen deprimerande att gå till sitt arbete och bara se framför sig en sådan begränsning, utan möjlighet att därvidlag kunna åstadkomma ändring, även om förhållandena helt och hållet skulle förändra sig. Den utdelning vi resonera om skulle icke äga rum förrän år 1922, och mycket kan förändra sig innan dess. Vi kunna då leva under helt andra förhållanden. De reella värden, som ligga bakom bolagets aktiekapital, kunna, genom en sänkning av värdena, ofantligt rutscha ned, så att man icke fortfarande kan göra gällande de synpunkter, som gjordes gällande under år 1918. Vi kunna även få helt andra räntesatser, som göra att utdelningen måste ses med andra ögon. Då vi för närvarande ha 7,5 procent diskonto och få 6 procent för på deposition insatta medel, måste det erkännas, att en utdelning av 5 procent i ett företag, som är förenat med risk, är för litet, varför begränsningen nu fastställd ter sig särskilt odiös.

Det har från socialdemokratiskt håll under denna debatt med tillfredsställelse hänvisats till att en speciell representant för jordbruket återfinnes bland utskottets majoritet. Jag skulle vilja be den bonde-representanten överväga klokheten av att säga till kapitalet: vad ni bör akta er för är att visa för mycket intresse för förädling av jordbrukets produkter, ty då kommer staten med sin tunga hand och ingriper begränsande. I längden tror jag icke, att det kommer att gynna jordbrukets intressen.

Jag tror, att det var herr Örne som till sist sade, att inga aktieägare kunna under de närmaste åren se framtiden så tryggt till mötes som aktieägarna i sockerbolaget. Ja, är det verkligen sant? I jordbruksutskottets utlåtande och i riksdagen sades det bestämt ifrån förra lördagen, att man icke ville vara med om någon garanti mer än detta år. Vad som sedermera sker vet man icke alls. Den trygghetsperiod, som funnits, har passerat, och man vet icke vad som komma skall.

Med vad jag här sagt har jag således på intet sätt velat försvara någon hög utdelning i detta fall. Jag har endast velat förklara, huru de utdelningar, som hittills ägt rum, skett, och jag har velat åt Kungl. Maj:t bevara möjligheten att, då frågan kommer fram till avgörande,

*Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.* verkligen kunna se densamma från de olika synpunkter, som man bör lägga på den, och därvidlag komma till ett lyckligt slut.

(Forts.) Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av herr Röing m. fl. avgivna reservationen.

Herr Nilsson, Gustaf: Beträffande syftemålet med den av utskottet föreslagna maximiprisbestämmelsen sökte den nästföregående talaren visa, att det egentligen är för konsumenterna, som den skulle hava sin största betydelse. Men jag tror, att den ärade sakkunnigen måste erkänna, att det över huvud taget icke kan vara fallet, att maximipris egentligen bestämmes för att icke enskilda personer, d. v. s. mellanhänderna, skola kunna spekulera och dyrka upp priset på socker under nästinstundande sommar. Jag tror icke, att detta är orsaken till att man vill ha maximipris. Orsaken till att bestämmelse om maximipris förts in i förordningen är den, att sedan riksdagen beslutat, att betodlarna skola garanteras det och det priset, sockerbolaget kräver av riksdagen att erhålla dels det importmonopol, som riksdagen beslutar å socker, dels ock maximipris å socker, som betäcker bolagets alla kostnader, d. v. s. minimikostnaderna för betodlingen och kostnaderna för bolagets förvaltning och utdelningen till aktieägarna. Det begär, att statsmakterna skola genom maximiprisbestämmelser i sin tur och ordning garantera, att sockerfabrikerna kunna få in det belopp, som de på detta sätt enligt statsmakternas beslut i olika avseenden utgivit.

Den ärade talaren slutade sitt anförande med att säga, att det över huvud taget kunde vara likgiltigt, huruvida den av herrar Röing m. fl. avgivna reservationen eller utskottets hemställan bifölles. Då han yrkade bifall till reservationen, skulle det vara därför, att Kungl. Maj:t skulle få fria händer. Jag tror icke, att saken är så likgiltig. Visserligen underströk den ärade talaren, att han icke ville vara med om högre utdelning än 5 %, men när man ser, huru utvecklingen gått med detta sockermonopol i enskilda händer, såsom det under de sista 4—5 åren varit, är det klart, att man från riksdagens eller åtminstone från vår partis sida känt sig betänksam att garantera sockerfabriksbolaget en högre utdelning än 5 %. Bolaget har under de sista åren ökat upp utdelningen till 6 % och i fjol har bolaget, enligt vad herr von Sneidern meddelade, på grund av realisationsvinster och dylikt delat ut 7 %. På detta sätt har utdelningen ökat med 2 % de senaste åren och klart är, att icke minst detta gör, att man på visst håll ställt sig betänksam mot att staten genom maximiprisbestämmelser skulle garantera, att dylika vinster få beräknas på kapitalet. Jag kan ej hjälpa, att jag måste ställa mig på den ståndpunkten, att när man begär, att riksdagen skall giva sitt bifall till en så vidsträckt fullmakt för regeringen, som i sin tur skall lämna fullmakten att utöva monopolet åt ett enskilt fabriksbolag, som visst ej är av den beskaffenhet, som herr von Sneidern sökte göra gällande, och då han till sist ville spåra en tendens hos riksdagen att lägga sin tunga hand på denna industri, som förädlar jordbruksprodukter — då tror jag

mig kunna säga, att riksdagen aldrig i det avseendet visat sig vilja för-
kväva eller hämma den industriella utvecklingen vare sig på det ena eller *Ang. inför-*
andra området. Är det någon som förkväver utvecklingen och lägger *selmonopol* **d**
sin tunga hand på densamma, är det nog den kapitalistiska ordningen *socker m. m.*
själv, som försöker genom trustbildning och sammanslutning undvika *(Forts.)*
varje konkurrens.

Utskottets ärade vice ordförande sökte också göra gällande, att det icke vore något för riksdagen att blanda sig i, hur mycket bolaget utdelade, men jag måste särskilt vända mig mot att han ville göra gällande att vi från vårt partis sida sökte på olika sätt minska inkomsterna för staten. Han sade, att detta förslag avsåg att genom minskad utdelning bereda staten minskade inkomster. Jag tror, att den ärade talaren borde vara litet försiktigare i detta fall. Vi behandlade i går i bevillningsutskottet en motion, som på ett långt kraftigare sätt bevisade, att man från den ärade talarens partivänners sida icke har så stort intresse för om staten får in pengar eller ej. Det har i år av motionärer från det nationella partiet väckts tvenne motioner, som gå ut på dels att man skulle få göra avdrag i deklarationen för 1921 för vad som betalats ut i inkomst- och förmögenhetsskatt, dels att man skulle få göra avdrag för krigskonjunkturskatt. Statistiska centralbyrån har beräknat, att, om dessa motioner skulle bifallas, det skulle betyda en minskad statsinkomst för år 1922 på den direkta beskattningens väg av 40 miljoner kronor. Jag tror, att med sådana motioner från det håll, som vice ordföranden i bevillningsutskottet själv tillhör, det är oförsiktigt att tala om, att man från vårt parti medvetet försöker gå fram mot en minskning av statens inkomster.

Jag vill för min del fortfarande hemställa till kammaren, när vi nu äro nödsakade att besluta om detta maximipris för en tidpunkt ända till den 31 oktober 1922 eller så länge garantien gäller, om det icke kan vara försiktigt att bifalla vad utskottet föreslagit.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till detta.

Friherre Fleming: Jag skall blott mot den siste ärade talaren be att få säga, att jag ej har att göra med vad andra väcka för motioner. Jag förstår ej alls, vad han menar med att tala om motioner, som väckts från den sida jag tillhör. Men då han talade om dessa motioner, som vi en annan gång få diskutera, tycker jag han borde haft skäl att också omnämna vad jag sade i utskottet. Utskottens interiorer bör man emellertid icke draga fram; dem kan man spara.

Jag begärde ordet, när herr Örne förklarade, att enligt det uttalande, som gjorts av herrar Nilsson och Örne, regeringen icke skulle vara bunden av det, som står här. Jag kan ej förstå, hur man kan komma med ett sådant påstående, ty om det omdebatterade uttalandet står i riksdagens skrivelse, är det väl detta som gäller och icke vad som uttalats av enskilda medlemmar i kammaren.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)

Herr V e n n e r s t e n: Då jag i någon mån är part i målet, skall jag underlåta att tala om själva sakfrågan. Jag skall blott anhålla att få lämna en upplysning, som kan ställa här berörda bolagsangelägenheter i en riktigare dager, än vad som syntes vara fallet under en av de föregående ärade talarnes anförande om bolagets lönepolitik. Det är så, att ifrågavarande löneförhöjningar till ett par av bolagets allra främsta tjänstemän tillkommit av den anledningen, att det befanns, att på grund av tillämpningen av gällande dyrtidsbestämmelser hade tjänstemännen i närmast lägre lönegrad kommit upp till löner, som överstego de ledande två personernas avlöningar. Detta ansåg bolagsstämman icke vara riktigt, utan beslöt därför att vidtaga den höjning, som här i främsta rummet kritiserats. Jag vill tillägga, att den lönepolitik i avseende på tjänstemännen i allmänhet, som bolaget drivit, icke synes mig avvika från en klok och försiktig politik i sådant avseende eller den, som andra stora bolag i liknande fall tillämpa. I intet fall har full kompensation för penningevärdets nedgång lämnats tjänstemännen utan hava lönehöjningarna måst stanna vida därunder. Reallönen för tjänstemännen är sålunda fortfarande lägre än före penningevärdets fall. Sålunda förefaller det mig, som om man ej behövde fästa så stor vikt vid de berörda detaljerna, vilka enligt mitt förmenande vid en närmare granskning få sin fulla och giltiga förklaring. Men det tillkommer dessutom den omständigheten, att denna fråga väl näppeligen torde höra hemma i denna diskussion. Såsom herr von Sneidern framhöll, skall bolagets verksamhet för varje år, under vilket statens garanti gäller, granskas av statens ombud, och därvid kommer man givetvis att, om några olämpliga eller icke försvarbara utgifter anses hava förekommit, lämna dem å sido vid garantiens tillämpning. Sålunda läser ingen kunna förlora på de åtgärder bolagsstämman vidtagit. Och jag tillåter mig fråga, om man icke får anse, att bolagsstämman än den myndighet, som har bästa möjlighet att överblicka vad ifråga om lönerna är riktigt eller lämpligt. Jag tror därför, att det skulle vara lyckligt, om man ur diskussionen kunde avlägsna detta spörsmål, som får sin ur statens synpunkt lämpliga behandling och belysning i ett annat sammanhang.

Om kammaren tillåter, att jag med anledning av ett yttrande, som fälldes i sockerdebatten i lördags, säger några ord till, skulle jag vara tacksam. Det har framhållits, att sockerförädlingen och betodlingen varit för landet synnerligen dyrbara. Om jag ej missförstått ett referat, skulle någon talare i medkammaren hava framhållit, att denna industri kostat svenska folket en halv miljard kronor under den tid vi haft sockerbetsodling i landet. Jag skall komma med mera preciserade siffror i motsatt riktning. Under krisåren har svenska folket åtnjutit förmånen av en jämförelsevis riklig tillgång på socker, och denna vara har dessutom kunnat tillhandahållas till ett pris, som varit synnerligen lågt, om man jämför det med de pris, som andra länder fått betala. Vi ha ingen närmare jämförelsepunkt än vårt grannland Norge. Jag ber att få säga, att man gjort försök till en utredning om vad det skulle kostat

för Sverige, om vi under krisåren fått för vårt sockerbehov i genom- *Ang. inför-*
 snitt betala det pris Norge fått betala under samma tid. Därvid har *selmonopol å*
 man kommit till en merkostnad av 219 miljoner kronor, som vi om vi *socker m. m.*
 måst köpa socker utifrån skulle hava fått betala utöver vad det sven- *(Forts.)*
 ska sockret nu kostat oss. Det är troligt, att man ej hade kunnat så
 pass taga vara på de allra gynnsammaste inköpstillfällena, som Norge
 åtminstone för 1920 års behov kunnat göra, på grund av att vi icke haft
 samma lätthet att anskaffa nödigt tonnage, som Norge av bekanta skäl
 haft, och den angivna siffran anger därför antagligen endast det mini-
 mum av påtaglig vinst som den svenska folkhushållningen gjort under
 krisåren genom att äga tillgång på inhemskt socker. Mot den förlust som
 kan anses tidigare hava uppkommit för landet, enligt den citerade ta-
 larens mening, av att Sverige haft en egen sockerindustri och egen bet-
 odling, torde man för övrigt kunna framhålla som en minst lika stor
 vinst den direkta och indirekta fördel det svenska jordbruket haft av
 att betodlingen kunnat i så stor utsträckning bedrivas här i landet.

När man sålunda drager facit av det hela, tror jag, att man må-
 ste komma till det resultat, att Sverige hittills haft mycket betydande
 fördel av att hava haft en egen sockerindustri och en egen betodling,
 som kunnat tillgodose landets behov av den viktiga förnödenhet, varom
 nu är fråga.

Herr Nilson, Karl August: Då jag biträtt reservationen i
 denna del, skall jag med några ord beröra anledningen, varför jag gjort
 det. Det är ej därför, att jag godkänner vilka åtgärder som helst från
 sockerbolagets sida visavi lönesatser och sådant, icke heller därför att
 jag därmed velat markera, att Kungl. Maj:t skulle bevilja en större
 utdelningskvot än den här föreslagna, utan allenast av det skälet, att jag
 ansett, att varken bolaget eller riksdagen vore rätt forum för att lämp-
 ligen bedöma, vilken utdelning som lämpade sig i detta stycke. Man
 har ju försökt göra gällande, att för 1922 denna utdelning av 5 % skulle
 vara tillfyllest, på grund av att aktiekapitalet skulle vara på sätt och
 vis urvattnat. Ja, det ju ett löst påstående, som icke är till någon del
 sifferbelagt. Naturligtvis har Kungl. Maj:t ett helt annat material
 till sitt förfogande, och det är därför reservanterna här velat lämna åt
 Kungl. Maj:t att pröva alla på saken inverkan faktorer, emedan vi
 trott oss vara på den säkra sidan i så fall, när det gällde att bedöma,
 vilken utdelning som borde komma ifråga. Det är naturligtvis en hel
 massa faktorer att härvid taga hänsyn till, och jag tror ej, att de ärade
 ledamöter av utskottet, som dikterat dess beslut, varit så synnerligen
 vissa i sin ställning. Det visar också det meddelande, som herr Örne
 gjorde. Dagen efter beslutets fattande ville dessa herrar vara med om
 en jämkning uppåt till 5,47 % utdelning i stället för 5 %, vilket skulle
 ske genom vissa åtgärder. Det visar, att man redan känt sig osäker.
 Men då vi icke kunde biträda en sådan överenskommelse, därför att
 vi icke heller kunde bedöma, om denna siffra var riktig, ansågo vi, att

Ang. inför- man stöde tryggare, om Kungl. Maj:t finge avgöra storleken av utdel-
selmonopol *ningen.*
socker m. m.
 (Forts.)

Jag skall också be att få upptaga ett par andra saker till bemötande. Det har sagts, att statsmakterna icke på något sätt hindrat bolaget i dess näringsfrihet. Ja, det är naturligtvis riktigt i fråga om vissa områden, men bland annat har riksdagen företagit sig den åtgärden att bestämma, att inga råsockerfabriker, som vore i verksamhet, finge nedläggas, detta för att icke låta bolaget koncentrera sin drift och konsolidera sin ställning på något sätt. Det är sådana åtgärder, som riksdagen vidtagit och som naturligtvis minska bolagets möjligheter att bedriva sin verksamhet med vinst. Då man tager exempel från tobaksmonopolets garanterade utdelning, är det ock missvisande, därför att bestämmelsen därom träffades ju vid en tidpunkt, då ränteförhållandena stodo i ett helt annat läge än nu. Då vi i dag skola fatta beslut om att icke utdelningen får bli högre än 5 %, inträffar det ju vid en tidpunkt, då, såsom det påpekats, låneräntan är uppe i 8 ½ %, och detta samma bolag upptager obligationslån till 7 %. Då skulle man binda aktieutdelningen vid 5 %! Jag för min del anser det omöjligt att biträda sådana åtgärder, ehuru jag på intet vis därmed vill ha markerat, att någon oskäligt hög utdelning skall ifrågakomma, utan anser, att vi med fullt förtroende kunna lämna åt Kungl. Maj:t att bedöma saken.

Jag ber, herr talman, att på dessa grunder få yrka bifall till reservationen.

Herr S a n d l e r: Det meddelande, som lämnats från herr Vennerstens sida angående den anledning, som för sockerfabrikerna påkallat åtgärden att höja lönerna för de högre tjänstemännen, föranleder mig att göra två reflexioner. Denna upplysning synes gå ut därpå, att eftersom man beträffande vissa andra tjänstemän i bolaget — jag vet ej hur många; någon upplysning därom har ej lämnats — har bedrivit en, jag vågar säga, fullständigt förvänd lönepolitik, har man i konsekvensens namn drivits till det beslut, som fattats beträffande den högsta ledningen och som här varit föremål för diskussion. Det brukar ofta framhållas — man får höra det nästan till leda — att det är statsmakternas förvända lönepolitik, som snedvridit förhållandena på den allmänna arbetsmarknaden. Det är verkligen av ett visst intresse att få konstaterat direkt av en representant från ett av våra största företag, att man där har bedrivit ett sådant slags lönepolitik, att man måste motivera den ena förvändheten med att man tidigare har begått en förvändhet på ett annat område. I det sammanhanget kan jag ej underlåta att giva uttryck åt min uppfattning, att den lönepolitik, som från många stora industriella företags sida bedrivits under högkonjunkturen, verkligen till en mycket god del bär ansvaret för att statsmakterna hava intagit den hållning, som de intagit uti olika lönerегleringsfrågor.

Den andra reflexionen jag vill göra är den, att om man i denna tid vill undervisa de svenska arbetarna om behovet av lönereduktioner

med den ena eller andra procenten, väljer man verkligen underbara metoder för sin åskådningsundervisning för den svenska arbetarklassen, då man gör som det svenska sockerfabriksaktiebolaget här gjort. Det är ett lysande exempel på socialpedagogik att på detta sätt övertyga de svenska arbetarna om nödvändigheten uti produktionskostnadsberäkningens namn av lönereduktioner.

Ang. inför-
selmonopolet
socker m. m.
(Forts.)

Det har tidigare framhållits av en ärad talare, att den formella behandlingen av detta ärende lämnar mycket övrigt att önska, och jag ber att fullt få ansluta mig till detta uttalande. Det är naturligtvis en besynnerlighet, att vi i dag stå och överlägga om denna fråga, som borde kunnat bli föremål för kammarens beslut i samband med beslutet i lördags, men vad är anledningen därtill? Jo, det är det förhållandet att de båda propositioner, som det här gäller, ej hänvisats till behandling av samma utskott inom riksdagen. Åt den saken är nu ingenting att göra, men det hade varit förmånligt att få ställa kammaren samtidigt inför frågan, om man skulle ikläda staten denna förnyade garanti, och det nu föreliggande spörsmålet, angående vilken beräkning ifråga om utdelningen i bolaget som skall läggas till grund. Men då detta ej kunnat ske, återstår för riksdagen ej annat än att nu begagna det tillfälle, som erbjudes, att giva uttryck åt sin uppfattning om en skälig beräkningsgrund.

Det har ej, så vitt jag förstår, gjorts gällande från något håll, att man skulle vara formellt förhindrad att nu giva uttryck åt sin uppfattning i den form bevillningsutskottet föreslagit. Vad man än här uttalar, ligger ju saken så till, att om det skall göras kontrakt med bolaget och när det då gäller att bestämma de kostnader för sockerförädlingen, som skola läggas till grund för denna garantiförbindelse, måste man taga ställning även till denna fråga, vilken utdelningsprocent man skall gå ut ifrån. Om riksdagen ej begagnar detta tillfälle att uttala sin mening, får man naturligtvis finna sig i, att det går på det sättet, att sockerbolaget till grund för denna beräkning lägger samma siffra som man tidigare räknat med, d. v. s. tager 6 % som utgångspunkt. Vill man att i detta avseende det nu skall bli ett annat förhållande, bör man givetvis göra ett uttalande i den riktning bevillningsutskottet här föreslagit.

Det sades av den siste talaren, att riksdagen ej vore rätt forum för behandlingen av denna fråga, huruvida det skall vara 5 eller 6 %. Men, mina herrar, såsom saken ligger, kunna vi ju ej undandraga oss att ingå på denna prövning. I lördags gav jag för min del uttryck åt den uppfattningen, att det riktigaste vore att avböja statsgarantien, och i så fall hade vi icke haft anledning att ingå på denna frågas bedömande. Men har man tagit statsgarantien, har man väl ock i rimlighetens namn därmed iklätt sig skyldighet att pröva, hur mycket det är som staten nu skall garantera. Bara i det belopp, staten ikläder sig garanti för, ligger dock den väsentliga utgångspunkten för vissa siffror rörande utdelningen till sockerfabriksaktiebolaget. Jag för min del kan ej finna det vara en rimlig metod att gå till väga, att riksdagen skulle bara utan vidare skjuta

Ang. inför- denna sak från sig och ej begagna tillfället att giva uttryck åt sin upp-
selmonopol ä- fattning.
socker m. m.
 (Forts.)

Då det av den siste ärade talaren gjordes gällande, att man inom bevillningsutskottet på de håll, som nu dikterat utskottets utlåtande, känt sig osäker i sin ställning, och han som belägg därför framförde, att det hade varit på tal att skriva någonting annat i utlåtandet, som hade inneburit, att sockerbolaget skulle fått större utdelning, vill jag för min del liksom herr Örne tidigare vitsorda och tillkännagiva, att även jag ansåg, att man kunde reflektera på något sådant, därför att det naturligtvis har sina fördelar, om en sådan uppgörelse, som här skall ske mellan staten å ena sidan och bolaget å den andra, kan ske så friktionsfritt som möjligt. För att nå ett sådant syfte hade jag för min del velat vara med om att göra ett sådant medgivande. Det står jag för även här i kammaren, men såsom herr Örne tidigare tillkännagivit, det förspordes icke alls någon villighet att reflektera därpå, och med hänsyn till själva det sakförhållande, som föreligger, kan jag för ingen del anse, att det är något orimligt, om man till grund för beräkningen av utdelningen lägger siffran 5 %. Situationen är dock i år en helt annan än den var förra året. Jag förstår mycket väl, om herr jordbruksministern utgått från de förhållanden, som tidigare rådde, och fullföljer den tankegången, att om riksdagen förut godkänt en beräkningsgrund av 6 %, så kan man fortsätta på den linjen även i år. Men jag vill här inför kammaren betona, att situationen dock är radikalt förändrad i år. Det finnes dock, mina herrar, gott om aktieägare, som i denna stund skulle vilja befinna sig i den belägenheten som sockerfabriksaktiebolagets aktionärer, vilka komma att få statens garanterade förbindelse bakom en utdelningssiffra av 5 % och därigenom i realiteten kunna anse sina aktier i denna depressionstid såsom någonting, som har valören av statsobligationer.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr V e n n e r s t e n: Jag sökte, då jag lämnade den upplysning herr Sandler begagnat till utgångspunkt för sin taktiskt sett nog så skickligt lagda invändning, klargöra läget så, att en sådan användning av min uppgift skulle kunna anses förebyggd.

Det är icke så, herr Sandler, att man inom sockerbolaget har önskat bota en förvändhet med att begå en ny, ty den första åtgärd, som här är ifråga, nämligen bestämmandet av tillfredsställande dyrtidstillägg åt bolagets tjänstemän i allmänhet, vidtogs under sådana former, som jag sökte skildra genom att säga, att man naturligtvis ej kunde komma upp till full kompensation för penningevärdets fall. Det hava både statens och enskilda företags tjänstemän av högre grad, nog samt fått erfara, att deras reallöner under de sista åren, även sedan de blivit höjda till vad de nu utgöra, faktiskt innebära en sänkning av lönen före kriget. Man kan då icke gärna beteckna denna lönepolitik som en förvändhet. Det är härav också tydligt, att den konsekvens i fråga om verkställande

direktörernas löneförmåner, som dessa löneförhöjningars eller dyrtids-^{Ang. inför-} tilläggs utmätande fört med sig, också haft mycket stort fog för sig,^{selmonopol å} enär icke heller dessa tjänstemän kommit upp till de reallöner, som de^{socker m. m.} hade före kriget. Vi lära nu litet var få kännas vid reduktioner i våra inkomster. Jag tvivlar ej på det; jag önskar blott, att läxan icke blir alltför hård. Jag är emellertid förvissad om, att herr Sandler skall giva mig rätt däri, att så länge tjänstemannalönerna hålla sig inom den angivna gränsen och icke så litet *under* den fulla compensationen, har man ej begått något, som med skäl kan betecknas såsom en förvändhet.

Herr von Sneidern: Angående lönepolitiken vill jag endast hänvisa till vad jag yttrade i lördags, att det var något, som Kungl. Maj:t blir i tillfälle att taga hänsyn till vid den slutliga granskningen av bolagens affärer. Vad jag egentligen begärde ordet för var herr Nilssons i Kristianstad uttalande, då han replikerade mig och sade, att han fortfarande var av den uppfattningen, att monopolet och maximipriset vore tillkommet i bolagens intresse och icke, som jag sade, i statens och konsumenternas.

Jag vill då säga beträffande importmonopolet att detta sköts av stora bolaget till övervägande del, men bolaget har icke därför haft någon som helst särskild ersättning, utan hela förmedlingen och fördelningen har skett helt och hållet på bolagets bekostnad, därför att garantien har omfattat såväl den särskilda importaffären som all annan bolagens rörelse. Det har varit den princip, som fasthållits under dessa år, att bolagen icke skulle ha rättighet att tillgodonjuta någon särskild förmån av de olika grenarna av deras verksamhet, utan att allt skulle räknas tillsammans.

Det första året gjordes en begäran från vederbörande bolag, att sirapsaffären, som gick mycket bra, skulle räknas utanför sockret. Därtill svarades nej, och samtidigt sades det ifrån, att allt skulle gå in, jordbruksdrift och annat, i enlighet med den princip, som sedermera har fasthållits.

Nu uttalas här från en del av utskottets högt ärade ledamöter, som talat för majoritetens förslag, att man anser, att denna princip skulle brytas i framtiden och att man vid utdelningens fastställande skulle taga hänsyn endast till bolagets förtjänst på socker. Jag erkänner gärna, att det är en förbättring av utskottets ställning. Det ger större möjligheter för Kungl. Maj:t, om riksdagen, som jag skulle finna vara olyckligt, gick på utskottets förslag, att jämka efter vid tiden för utdelningen föreliggande omständigheter.

Beträffande maximipriset så är det något, som för bolaget icke ställer sig svårt att ställa sig till efterrättelse. Bolaget har för sin personliga del intet intresse av om det blir lägre eller högre. Om ett för lågt pris sättes, så är det staten, som på annat sätt får ersätta bolaget; om ett för högt pris sättes, får bolaget betala ut till staten vad det förtjänat för mycket, ty bolaget är redovisningsskyldigt för allt. Därför behövs det icke någon maximiprisförordning med straffbestämmelser för bolagets del. Det pris, som skall tagas för sockret, kan staten göra upp med

Ang. inför-
selmonopol
socker m. m.
(Forts.)

bolaget, utan att något som helst maximipris fastställs, endast med avtal dem emellan.

Däremot kan man icke skydda konsumenterna på detta sätt mot melanhänderna, utan det får ske genom en maximiprisförordning.

Vad herr Sandler beträffar så uttalade han sig för att riksdagen nu skulle med bestämdhet säga ifrån om den utdelning, som skulle få äga rum, och att riksdagen var lika kompetent som Kungl. Maj:t att därvidlag säga sitt ord. Jag vill därom säga, att skillnaden är den, att vi skulle säga ifrån i dag, under det att utdelningens bestämmande av Kungl. Maj:t icke kommer att inträffa förrän tidigast hösten om ett år. Som jag förut har sagt, kunna omständigheterna då vara några helt andra än för närvarande. Vad som i detta ögonblick kan synas i förhållande till räntesatser m. m. vara en låg utdelning, kanske då i stället kan vara en full och mer än tillfredsställande sådan. Motsatsen kan även bli förhållandet. Ävenledes vill jag göra den anmärkningen, att om riksdagen i konsumtionens intresse skulle säga ifrån om procenten på utdelningen, så överlämnar den dock till Kungl. Maj:t bestämmanden, som spela fullt ut lika stor roll för sockerpriset, nämligen beträffande avskrivningar och avsättningar till vissa fonder — dessa avgöranden spela för prissättningen en fullt ut lika stor roll som den procent, som vi eventuellt strida om.

Det tyckes emellertid göra sig gällande hos motionär och talare en viss säkerhet i uttrycken, som kanske är av djupare betydelse. Det talas om vad som skall läggas till grund för beräkningarna, fem eller sex procent. Och sedan talar man om de pris, som skola få uttagas. Till grund för beräkningarna har, som jag förut sagt, alltid lagts fem procent, men däremot har under dessa år tolererats en utdelning av sex procent på grund av skäl, som jag förut har anfört. Vad utdelningen av sju procent angår, så har denna ännu icke blivit granskad eller godkänd av Kungl. Maj:t. Vad som är skillnaden emellan ifrågavarande bolag och de enskilda företag, till vilka man hänvisar, de andra, vare sig de stått fria eller stått under kontroll under denna restriktionstid, är att otvivelaktigt den kontroll, under vilken sockerbolagen stått, har varit betydligt strängare än kontrollen över något annat företag. De aktieägare i de fria bolagen, som nu göra förluster, hava haft fri möjlighet att kunna göra förtjänster förut, och så pass mycket har jag varit med under dessa restriktionstider, att jag tror mig lugnt kunna säga, att beträffande de andra industrigrenar, som stått under offentlig kontroll, åt dess utövare har lämnats ofantligt mycket större möjligheter att göra förtjänster än vad förhållandet är med sockerindustrin, och varför? Jo, därför att inom sockerindustrin har man haft *ett* bolag — det andra har spelat mindre roll — ett bolag, om vilket man till punkt och pricka kunnat säga, vad det bör förtjäna, under det att man i andra fall haft en mångfald av företag och då icke kunnat taga hänsyn till blott dem, som gjort de största förtjänsterna och som varit bäst rustade i konkurrensen, utan även till svagare företag.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

*Ang. inför-
selmonopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr tal-
mannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till
vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på godkännande
av det förslag, som förordats i den av herr Röing m. fl. vid ifrågava-
rande betänkande avgivna reservationen; och förklarade herr talman-
nen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja be-
svrad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och an-
slogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det förslag, som förordats i den av herr Röing
m. fl. vid bevillningsutskottets betänkande nr 11 avgivna reservation,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i punkten 2.

Omröstningen företogs, varefter och sedan en voteringssedel un-
dantagits och förseglats samt de övriga öppnats, rösterna befunnos hava
utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 61.

På grund härav öppnades jämväl den förseglade sedeln, och
då denna befanns innehålla ett nej, hade kammaren fattat beslut i över-
ensstämmelse med nej-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksut-
skottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverks-
propositionen, dels ock i proposition nr 2 om tilläggsstat för år 1921
gjorda framställningar om kapitalökning för statens domäners fond,
ävensom två i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I den till innevarande riksdag avlåtna statsverkspropositionen, av-
delning: utgifter för kapitalökning, i vad angick jordbruksdepartementet, *Anslag till
beredande av*
punkten 1, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, att för inköp eller *bostäder åt*
uppförande av bostäder åt revirförvaltare såsom kapitalökning för sta- *revirförval-*
tens domäners fond för år 1922 anvisa, att av Kungl. Maj:t för ända- *tare.*
målet användas, ett reservationsanslag av 250,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två inom

Anslag till beredande av bostäder åt revirförvaltare.
(Forts.) riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 126 i första kammaren, av herr *Rosén*, och nr 215 i andra kammaren, av herr *Hölmner*, vari hemställts, att Kungl. Maj:ts framställning om ett reservationsanslag av 250,000 kronor för inköp eller uppförande av bostäder åt revirförvaltare icke måtte av riksdagen bifallas.

I den nu föredragna punkten hade utskottet på angivna grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å de i ämnet väckta motionerna för inköp eller uppförande av bostäder åt revirförvaltare såsom kapitalökning för statens domäners fond för år 1922 anvisa, att av Kungl. Maj:t för ändamålet användas, ett reservationsanslag av 250,000 kronor.

Herr *Rosén*: Herr talman! Jag har i en motion yrkat avslag å Kungl. Maj:ts hemställan om ett anslag av en kvarts miljon kronor för uppförande av jägmästarbostäder. Jag har gjort detta framför allt på den grund att domänstyrelsen i sin framställning sagt sig icke kunnat bilda sig någon uppfattning om var dessa bostäder skola uppföras. Man vet över huvud taget icke, var man behöver bygga bostäderna, men man vill hava pengarna för att, om någon fastighetsägare erbjuder sig att vilja sälja en gård, domänstyrelsen skulle kunna köpa den gården för att användas såsom jägmästarboställe. Tidigare har riksdagen beviljat anslag till jägmästarbostäder endast i sådana fall då det uppgivits, var sådana bostäder skulle uppföras eller var byggnader eventuellt skulle inköpas.

Jag vill erinra om att vid 1919 års riksdag förelåg ett förslag att bevilja 3,000 kronor för inköp av en tomt till jägmästarboställe i Kinda revir i Östergötland, men detta förslag avstyrktes av jordbruksutskottet och avslogs av kamrarna. Om man medgivit, som man nu vill hava det, att domänstyrelsen riksdagen oåtspord finge köpa tomter, var det passat, om detta medgivande, sade jag, hade funnits då, är det alldeles klart, att tomten hade inköpts, och det hade medfört den konsekvensen, att en jägmästarbostad också uppförts för Kinda revir. Jordbruksutskottet uttalade då, att det vore obetingat lämpligt och önskvärt, att jägmästarne bodde så centralt som möjligt inom sina revir. Beträffande Kinda revir så bodde den jägmästaren dock så nära reviret som i Eksjö, blott en timmes järnvägsresa ifrån reviret.

Men hur har man uppfört flertalet jägmästarbostäder i de norrländska reviren? Jo, på så sätt att man på många ställen har en hel dagsresa för att komma från jägmästarbostället till revirgränsen. Det är icke många bostäder, som uppförts hittills, vilka äro uppförda inom reviret, flertalet ligga utom detsamma.

Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle meddela kammaren, huru domänstyrelsen handlar i vissa fall. I det utskottsutlåtande, som nu föreligger till behandling, föreslås i nästa punkt att man skall be-

vilja, bland annat, 25,000 kronor för inköp av tomter. Dessa tomter äro avsedda för de byggnader, till vilka anslag beviljades redan 1919 att utgå för 1920, och nu i år begär man anslag för inköp av tomter för dessa hus, som naturligtvis redan skulle hava varit uppförda. Bland dessa tomter märkes en, Östra Stensele revir. Det har förut beviljats anslag för uppförande av en bostad där. Nu begär man pengar för inköp av en tomt för denna bostad. Men saken förhåller sig på så sätt, att domänstyrelsen ingalunda inköpt en tomt, utan ett helt hemman, på vilket jägmästarbostaden där uppe skall uppföras. Detta hemman kostar för övrigt, om jag är rätt underrättad, 35,000 kronor, medan man nu här begär 25,000 kronor för sju tomter. På detta hemman finnes en mangårdsbyggnad, som under ett tiotal år använts till jägmästarbostad. Denna bostad skall nu rivas ned, och på den platsen skall domänstyrelsen bygga upp en bostad för 100,000 kronor eller mera, var-till 1919 års riksdag beviljade anslag. Jag kan icke finna, att detta är en försvarlig politik i dessa tider. På detta hemman finns det naturligtvis en hel del odlad jord, icke så mycket visserligen, men alltid något. Vad skall domänstyrelsen hava den till? Jo, den kommer att odla skog på den jorden, antager jag. Vi bevilja stora belopp för att odla upp Norrland, sedan köper domänstyrelsen in hemman där för att så igen dem med skog!

*Anslag till
beredande av
bostäder åt
revirförval-
tare.
(Forts.)*

Huru mycket kommer denna bostad att kosta staten, då den blir färdig? Detta hemman torde kosta 35,000 kronor i runt tal, bostaden kommer att kosta minst en hundra tusen kronor. Det blir summa 135,000 kronor eller, om man räknar med en så låg procent som 6 procent, så blir det över 8,000 kronor i bostadshyra för denne jägmästare. Han kommer icke att kunna betala en åttondel av detta belopp, förmodar jag. Är det rim och reson, att bostaden för jägmästaren skall kosta mycket mera än han har i lön? Nu är att märka, att denna bostad, fastän den blir så oerhört dyr, ingalunda ligger inom reviret, utan två mil ifrån den närmaste revirgränsen.

Man har visserligen försökt att inom reviret köpa tomter i en för övrigt stor och vacker lappmarksby, men man har icke lyckats förvärva någon tomt, kanske mest därför att det icke gjorts några allvarliga försök. På platsen finnes det nämligen bara bönder och inga ståndspersoner, och därför vill ingen jägmästare bo där. Försöken att komma över en tomt inom reviret hava hittills, förmenas det tydligen, varit resultatlösa, och det är därför som man har köpt ett hemman utanför reviret.

Jag skulle vilja rekommendera herrarne att läsa igenom statsrevisorernas berättelse om huru domänstyrelsen i vissa fall har skött dessa husbyggnader. Där omnämnes det att i Gellivare under åren 1917 och 1918 byggdes en jägmästarbostad, som kostade 81,000 kronor. Den nya bostaden får av sakkunniga, jägmästaren, överjägmästaren och andra, det betyget, att den är hälsovådlig. Den är byggd av rått timmer, som sedan spruckit sönder, så att man nu icke kan få bostaden tät på nå-

*Anslag till
beredande av
bostäder åt
revirförval-
tare.* got vis, varför den är nästan obeboelig. Nu skall den repareras för 12,300 kronor.

(Forts.) Det är emellertid icke bara till de husbyggnader, som uppföras av domänstyrelsen, som riksdagen beviljar anslag. Under de sista åren har man sett, att det vuxit upp kronojägarboställen litet varstades i Norrland. Jag har funderat över var man har fått pengar ifrån och har fått svar därpå i domänstyrelsens berättelse för år 1918, där det upplyses, att medlen till dessa kronojägarboställen hava utgått av driftskostnadsmedel. Riksdagen har aldrig beviljat ett öre därtill, utan domänstyrelsen håller på att bygga kronojägarboställe efter kronojägarboställe, var man tycker det är trevligt eller passar, medan riksdagen skall sitta och bestämma vart enda öres anslag för en banvaktstuga, ja till och med för tillbyggnad av en banvaktstuga. Skall det ena affärsdrivande verket kunna handla så egenmäktigt, då det andra icke får göra det?

Det kan ju förefalla något egendomligt, att en norrlänning stiger upp i kammaren och talar mot ett anslag, som är avsett att utgå till Norrland, men jag måste säga ifrån, att jag icke kan vara med om att bevilja pengar, som användas på sätt hittills skett och som är här ifrågasatt, även om det är avsett för Norrland, ty något förnuft skall det finnas även på detta område.

Utskottet åberopar som skäl för att dessa bostäder äro så dyra — de kosta ju lika mycket som 10 egna hem högst få kosta — att de ligga så långt från järnvägen. Är det icke lika långt ifrån järnvägen till dessa bostäder som till de egna hem, vilka finnas på samma plats; men de senare få icke kosta mer än tiondelen så mycket. Man vill hava detta belopp för att kunna utnyttja tillfällen, som erbjuda sig att kunna köpa gårdar, annars drager en säljare sig undan, påstår utskottet, och det är en upprepning av vad domänstyrelsen och Kungl. Maj:t redan sagt.

Ja, det föreligger i nästa punkt en begäran — jag skall med talmannens tillåtelse nämna därom redan nu — det föreligger en begäran, sade jag, — och den skall jag icke göra någon invändning emot, då vi komma till den punkten — att få köpa en sådan utbjuden fastighet i Älvsbyn för 68,000 kronor. Denna utbjöds först för 72,000 kronor, och om Kungl. Maj:t och domänstyrelsen hade haft rättighet då att köpa utan riksdagens hörande, så är jag övertygad om att de klämt till och köpt den för nämnda pris. Men nu nödgades man dröja en tid och så kostade fastigheten blott 68,000 kronor; men jag misstänker att, om man väntar bara några månader till, den kostar icke så mycket ens. De ekonomiska tillfällen, som man skulle utnyttja, komma nog att giva, förmodar jag, ett helt annat resultat än man avser.

För år 1919 gav domänstyrelsen 8,1 procents avkastning på det av verket disponerade kapitalet. Det är en ganska vacker avkastning. Men utvecklingen inom detta verk har dock varit sådan och priserna och efterfrågan på skogen hava dock varit sådana under den sista tiden att man icke kunnat undgå att komma till ett skapligt resultat. Helt annor-

lunda torde det bliva i fortsättningen. Om ett eller två år torde man icke få räkna med någon nämnvärd ränta på det i detta verk nedlagda kapitalet. De bostäder, som man där nu bygger, giva ej 1 % i avkastning. Skola vi hålla på att bygga många sådana, så slukar det en hel del av vinsten. Jag kan icke, även med hänsyn till att vi hava mycket ont om pengar för närvarande, ty vid varje plenum diskutera vi var vi skola taga pengar ifrån, vara med om utskottets förslag i denna del, utan jag hemställer om avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan beträffande anslag för jägmästarbostäder.

*Anslag till
beredande av
bostäder åt
revirförval-
tare.
(Forts.)*

Herr Barthelson: Den föregående ärade talaren började sitt anförande med att vädja till sparsamhetssynpunkten. Den är det ju för närvarande mycket tacksamt att vädja till. Utskottet har, vågar jag påstå, också tänkt på denna sak just från den synpunkten, men från en helt annan utgångspunkt än den, som den ärade talaren hade. Utskottet står i det avseendet på samma sida som löneregleringskommittén, då den har framhållit, att det i och för skötseln av skogarne där uppe i de revir, det här är fråga om, för att tillgodogöra sig desamma ekonomiskt, är alldeles nödvändigt, att förvaltarne få bostäder helst inom reviren, men i annat fall så nära desamma som möjligt. Ifrån denna utgångspunkt, möjliggörandet av skogarnes ekonomiska utnyttjande, är det, som utskottet har sett denna fråga. Den ärade talaren yttrade, att han ej kunnat få någon uppfattning om vad domänstyrelsen vill i avseende på byggande av bostäder. Ja, han gick så långt, att han t. o. m. sade, att domänstyrelsen ej alls visste vad som behövdes. Det är nu så, att i dessa bygder, det är fråga om, finnes ett flertal revir, i vilka det är absolut nödvändigt att bygga bostäder för den förvaltande personalen. Nu har erfarenheten emellertid visat, som vi se av punkt 2, att det ibland går för sig att få köpa färdigbyggda lägenheter, vilket för staten i regel är mer ekonomiskt än att bygga nya boställshus. Erfarenheten har också visat, att många sådana köp, som varit domänstyrelsen erbjudna, ha gått om intet därför, att Kungl. Maj:t saknat nödiga medel för att kunna göra en sådan affär, och i regel är det ju så, att en säljare icke vill vänta under den långa tid, som åtgår innan riksdagen i varje fall kan hinna att besluta. Det är ju givet, att när det finnes en massa revir, på vilka det behöver byggas jägmästarbostäder, man då måste taga fasta på just den synpunkten, att man på förhand ej kan veta om man under ett följande år kan få tillfälle att inköpa antingen tomter för rimligt pris eller bebyggda lägenheter, och att man därför icke bör binda sig genom att gå in till Kungl. Maj:t med hemställan om ett anslag för bostadsbygge i ett visst bestämt revir, utan att man i stället valt den metod, som här föreslås, nämligen att begära ett reservationsanslag att få allt efter lämpligheten användas. Det nu begärda anslaget är avsett för 3 å 4 bostadslägenheter. Man kan nämligen icke 1920 på hösten, menar domänstyrelsen, med bestämdhet säga, vilka revir äro mest i behov av förvaltarebostad 1922, med hänsyn till enskild byggnadsverk-

*Anslag till
beredande av
bostäder åt
revirförval-
tare.
(Forts.)*

samhet eller andra förut påpekade omständigheter, och för min del har jag liksom utskottet i sin helhet givit domänstyrelsen rätt härutinnan, så att detta skäl, som domänstyrelsen och Kungl. Maj:t anfört för beviljande av det begärda reservationsanslaget det har varit för utskottet fullt tillräckligt för att vara med om att föreslå den form för beviljande av medel för bostadslägenheters byggande, som av Kungl. Maj:t här föreslås. Den ärade talaren nämnde också de ökade kostnader, som de 1918 och 1919 beslutade nybyggnaderna dragit, och han tadelade särskilt, att domänstyrelsen i sina förslag för de åren icke upptagit ett särskilt anslag till tomter för de bostadslägenheter, till vilka riksdagen då beviljade medel. Härpå får jag svara, att jag i domänstyrelsen efterhört, huru det härmed förhåller sig, och därpå fått det svaret, att i de kostnadsberäkningar, som domänstyrelsen 1918 lämnade för dessa bostadslägenheters uppförande, var såväl tomtpris som kostnaden för verkets aptering och transport inberäknat, men att sedan dess en kolossal stegring ägt rum i byggnadskostnader ävensom tomtpris, något som vi här inom riksdagen nog haft erfarenhet av, då det gällt byggnadsanslag på andra områden, så att detta är icke något enstaka fall. Man kan tvista om lämpligheten av att domänstyrelsen, då den begär ersättning för dessa förluster, delar upp denna i ett anslag för tomter och ett för byggnader i stället för att begära en rund summa, men detta kan, synes det mig, ej hava för frågans avgörande någon betydelse, huvudsaken är, att de kostnader, som det är fråga om, voro av domänstyrelsen beräknade i 1918 års anslag och att detta på grund av ökade priser blev otillräckligt.

Så nämnde talaren vidare — som ett bevis för, hur nödvändigt det är, att riksdagen ser upp — att det för några år sedan begärdes ett anslag av 3,000 kronor till tomt i Kinda revir i Östergötland. Jordbruksutskottet gick ej med på detta förslag att inköpa denna tomten för 3,000 kronor bland annat på den grund, att vederbörande jägmästare sade sig själv ärna bygga sig bostad under framhållande att han ej ansåg den plats lämplig som domänstyrelsen föreslagit till bostadens uppförande. Under sådana förhållanden saknade riksdagen skäl för det begärda anslaget beviljande.

Vad nu de höga priserna beträffar, med vilka herr Rosén ville skrämma kammaren, så får jag framhålla, att de äro beräknade till 81,000 kronor, tror jag. Han kom till en summa av 135,000 kronor. Dessa 81,000 kronor uppe i dessa ödebygder synas mig, mina herrar, ej vara någonting orimligt i dessa tider. Jordbruksutskottet har helt nyligen tillstyrkt ett byggnadsanslag avsett för en bostadslägenhet i Alnarp, där kostnaderna beräknades till 80,000 kronor. Det synes mig, som om det då borde vara olämpligt att framhålla, att särskilt domänstyrelsen bygger så dyrbart, och jag tror ej, att någon annan uppe i de ödemarksrevir, som det här gäller, kan bygga ifrågavarande boställshus billigare. Ut motionen framhålles, att kronan borde bygga på sina egna kronoparker. Detta är i dessa ödemarksrevir en omöjlighet därför,

att kronoskogarna ligga långt ifrån några centralpunkter. Om man skulle bygga på dessa parker, bleve följden, att man finge bygga långa vägar till dessa bostäder. Man finge uppsätta långa telefonlinjer för revirexpeditionens förseende med telefon, som är nödvändig för en sådan omfattande förvaltning, som det här är fråga om. Vi måste komma ihåg, att de förvaltare, som det är fråga om här i dessa nordliga bygder, inneha en relativt isolerad ställning, och att de måste under en följd av år stanna där, många gånger avskilda från sådant umgänge, som andra människor anse vara behöfligt. Därför synes mig även billigheten kräva, att de erhålla sådana bostäder som de nu av Kungl. Maj:t föreslagna, men först och främst är det, som jag i början av mitt anförande nämnde, hänsynen till skogsvården, hänsynen till statens egen ekonomi, som gör, att det är nödvändigt att staten skaffar sina tjänstemän lämpliga bostäder.

*Anslag till
beredande av
bostäder åt
revirförval-
tare. .
(Forts.)*

Jag vill nu, herr vice talman, sluta mitt anförande med att ytterligare erinra om, att löneregleringskommittén har förordat, att för revirförvaltarna i dessa trakter sådana bostäder byggas, som det här är fråga om, då förhållandena göra det omöjligt att skaffa lämpliga bostäder på annat sätt, och att riksdagen flerfaldiga gånger har beviljat anslag till dylika bostäder, samt att enligt mitt förmenande ett nekande av dessa skulle inom ifrågavarande revir komma att återföra oss till samma låga ståndpunkt beträffande skogsskötseln, som så mycket tadlats. Jag ber därför, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets enhälliga hemställan.

Herr Rosén: Herr talman! Jag hade litet svårt att uppfatta överjägmästare Barthelsons yttrande, men jag hörde inledningsvis, att han hade uppfattat mig så, att jag ej hade kunnat få någon uppfattning om var domänstyrelsen skulle bygga. Jag förmodar, att jag fattade honom rätt. Men det var ju icke den saken min huvudanmärkning gällde. Jag har nämligen i domänstyrelsens framställning läst, att domänstyrelsen över huvud taget ej hade själv kunnat bilda sig någon bestämd uppfattning om, inom vilka revir bostadsbyggandet vore att anse som mest trängande, vilket ju är en helt annan sak. För att visa, "hur pass trängande" bostadsbehovet i vissa fall har varit, skall jag ytterligare anför ett exempel. Jag fann till min förvåning i går — jag hade förbisett det tidigare, när jag sökte i papperen, — att riksdagen för några år sedan beviljade anslag till uppförande av en jägmästarebostad på en plats, där jag vet, att jägmästaren för en tid sedan själv åt sig uppförde en mycket trevlig villa. Emellertid angavs i fortsättningen bostadsbehovet på den platsen "trängande" förstås, och det skulle då uppföras en bostad, för vilket ändamål riksdagen skulle bevilja medel. Så köper då domänstyrelsen denna jägmästarens villa, i vilken han fortfarande bor kvar, efter vad jag tror. Är det ej mera "trängande behov" det här i flertalet fall gäller än att man skall köpa villor av jägmästarna eller andra, där alltså bostad finnes förut och sålunda ej saknas, då kan jag ej bliva

Anslag till beredande av bostäder åt revirförvaltare.
(Forts.)

övertygad om, att det föreligger anledning bevilja begärda anslag, helst man ej kan uppgiva, var man tänker köpa en tomt eller bygga nya bostäder. Jag beklagar, att jag tidigare förbisåg denna proposition, i annat fall skulle jag vid det tillfället yrkat avslag åtminstone på den bostaden.

Herr Barthelson säger, att det är omöjligt att bygga inom reviret därför, att kronoskogarna ligga så långt därifrån. Ja men jordbruksutskottet uttalade år 1919 — och det har både Kungl. Maj:t och jordbruksutskottet gjort tidigare — att jägmästare *skola* bo inom sina revir. Men det gör nu knappast någon av dem. Det har uppförts i Lycksele en liten koloni, tre jägmästarebostäder på en plats, och så är det på många andra ställen. Jag tror knappast, att någon av de där stationerade jägmästare bo inom sitt revir. Det har uppgivits — jag har ej haft tillfälle att skaffa mig möjlighet att ansvara för riktigheten av denna uppgift — att det finnes jägmästare, som bo i nyuppförda bostäder, *belägna 8 mil landvägen från revirgränsen*. Åtminstone har det fraktats virke 8 mil från kronoparken till den jägmästarebostad, som skulle uppföras. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Andersson, Gunnar: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu är under debatt här i kammaren, har jag haft anledning att i egenskap av domänfullmäktig sätta mig något närmare in i under några år, och jag tror, att det kan vara av en viss betydelse, då denna fråga om bostadsförmåner över huvud taget för statens tjänstemän är en både trängande och svår fråga inom de nordliga länen, att här säga något om de principer, som följas och som så vitt möjligt böra följas vid framställningen av dessa bostäder. Jag tror, att herr Rosén så till vida är på den riktiga sidan, att en mycket skarp kritik, en noggrann och omsorgsfull påpasslighet från riksdagens sida är det önskvärda, när det gäller statens förvaltande verk, men då han vill spela ut järnvägsstyrelsen mot domänstyrelsen, då tror jag, att han är rätt litet lycklig, ty vi hade i fjol, som herrarna minnas, några ganska besvärliga fall rörande kostnader, som påkallades för uppförande av bostäder invid stationerna. Jag tror, att det över huvud taget är beklagligt, när staten skall bygga. Jag har naturligtvis ej i domänstyrelsen deltagit i arbetena så i detalj som för varje särskild liten tomt och för varje jägmästarebostad, men jag tror, att jag vågar säga, att beträffande påpasslighet och noggrannhet vid själva beräkningarna av kostnader så lämnar den nuvarande ledningen ingenting övrigt att önska. Och ändå vill jag säga, att jag tycker, att de äro orimligt dyra. De bostäder, som jag känner till, gå numera vanligen ej till 100,000, men dock till 85,000. Men jag har varit med om och byggt i Norrland för enskilda föreningar, och jag vågar använda ett så hårt ord som att det begäres hutlösa priser för varje hus, som man skall ha upp där uppe. Frågorna äro två: dels huru huset skall se ut, d. v. s. hur det skall byggas, dels hur stort utrymme som kan begäras av en familj tillhörande en sådan klass som jägmästarnes. Det

är därför klart, att det ligger vikt på, att man inskränker sig så mycket som möjligt, och jag tycker, att vi äro i det yttersta laget, men å andra sidan är det i högsta grad viktigt, att verkligen där uppe i ödemarkerna folk får hemtrevnad, och jag tror, att de nu nyligen fastställda ritningarna ej med fog kunna mycket beskäras.

*Anslag till
beredande av
bostäder åt
revirförval-
tare.
(Forts.)*

Vad sedan den ändå viktigare frågan beträffar, nämligen frågan om för hur många det skall byggas, så ligger problemet egentligen så, att det ej går an att genomföra denna princip, som för södra Sverige är den lämpligaste, att bygga på reviret. Skola vi få någorlunda duk-tiga jägmästare, så måste de ha tillfälle att åtminstone under de tidigare åren ha sina barn i hemmen, och vi måste någorlunda sammanföra dem på sådana platser, där deras barn kunna få nödig skolbildning, och där deras hustrur och familjer i övrigt kunna trivas. Det går helt enkelt ej att kasta dem ut i ödebygderna. Nej, de måste få bo några mil därifrån, och då går man den andra vägen att uppföra skogskojoj, där jägmästaren får vistas under den tid, fjorton dagar eller tre veckor, som arbetet tar. Jag tror, att herr Rosén överskattar människans förmåga att kunna upp-offra sig för det allmänna. Det är nog så, att folk äro ganska stora egoister, och den egoismen måste man, om man vill ha saken igenom, något skatta åt. Jag tror vidare och vill särskilt lägga kammaren på hjärtat att jag tror, att det är den riktiga vägen, att riksdagen och Kungl. Maj:t i dessa frågor bestämma riktlinjerna, men att här sitta och i detaljerna på småbelopp mästra en styrelse, som eljest har absolut fria händer över tiotals miljoner och kan göra precis som den vill riksdagen oåtspord inom mycket vida gränser, det tror jag ej är lämpligt. Det är tillrådligt varken för kammaren eller för verket, så att jag tror, att jag och herr Rosén kunna förena oss om att arbeta på att reformera domänstyrelsen och reformera jägmästareskrået i den riktningen, att vi få en duglig och målmedveten kår, som man kan lita på, och det sker bäst genom stark kritik, men också genom att giva dem goda och bra bostäder, där de bo ute i ödemarkerna eller åtminstone borta från orter, som kunna kallas civiliserade. Jag skall ej gå in i detaljer i så hög grad, men jag tror, att det är riktigt, att vi här göra klart för oss, efter vilka linjer en framgångsrik skogspolitik skall föras, som ger oss en stor avkastning av våra skogar.

Herr talman, jag vågar yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rosén: Jag kan ej underlåta att taga till orda ännu en gång, närmast med anledning av herr Anderssons upplysning, att i Norrland råda "hutlösa" byggnadspriser. Ja, jag har reda på, att kungl. järnvägsstyrelsen och domänstyrelsen få betala rätt så höga kostnader för sina byggnader, men jag känner inga andra, som få göra det. Under den tid, jag varit bosatt där uppe, ha vi under de sista åren haft en mycket omfattande byggnadsverksamhet, men jag känner ej något hus, som uppförts för en kostnad överstigande 6,500 kronor per eldstad. Jag ber nu att få fråga herr Andersson: kunna Ni uppföra samma hus här för

Anslag till beredande av bostäder åt revirförvaltare. (Forts.)

det priset? Jag vill erinra om ett fall i fjol, tror jag, vid Åkarps järnvägsstation i sydligaste Skåne, där järnvägsstyrelsen har byggt ett hus, som kostat 11 å 12 tusen kronor per eldstad. Det är andra priser än i Norrland.

Vidare finner jag anledning säga att det är väl starkt att tala om, att jägmästarna uppoffra sig för det allmänna. Så vitt jag vet, finnes det för närvarande ingen statens tjänstemannakår, som befinner sig i en så ekonomiskt gynnad ställning som just jägmästarekåren. Vad innebär det för övrigt, att dessa herrar få bo långt utanför sitt revirs gräns? Jo, att staten skall för varje resa till reviret betala resekostnadsersättning och dagtraktamente. Var så god och se i papperen, herr Andersson, från domänstyrelsen, vilka kostnader, som där upptagas just för resor och dagtraktamenten! De äro högst betydande, och de tendera att stiga. Det märktes av herr Anderssons anförande riktigheten av vad han inledningsvis sade, nämligen att han naturligtvis ej deltagit i detaljerna under behandlingen inom styrelsen av varje liten fråga om en jägmästarebostad. Jag märkte det tydligt, bl. a. därav, att han kan kalla en sådan fråga för "liten".

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 53.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående rösträtten vid vägstämma.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för vissa innehavare av lastautomobiler att bidra till underhåll av allmän väg.

Om åläggande för innehavare av lastautomobiler att bidra till vägunderhåll.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 125, hade herr *Hederstierna* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta om utredning och till riksdagen inkomma med förslag därom, att innehavare utav lastautomobil av viss tyngd i regelbunden trafik måtte åläggas att bidra till underhåll av allmän väg, som med automobiler befores.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna skäl hemställt, att förevarande motion ej måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Barthelson, Elisson, Heyman, Öberg, Broander* och *Edberg*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava viss ändrad lydelse.

Herr *Barthelson*: Herr greve och talman! Sedan ifrågasättande utskottsutlåtande kommit på kamrarnas bord, har herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet låtit till jordbruksutskottet meddela, att Kungl. Maj:t ärnar inom närmaste tid inkomma till riksdagen med en kungl. proposition, berörande det ämne, som i utlåtandet behandlas. Jag får därför hemställa, att kammaren behagade återremittera betänkandet till jordbruksutskottet, och jag får tillika meddela, att samma yrkande kommer att framställas i andra kammaren.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande utlåtande endast yrkats att detsamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i utlåtandet hemställt samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om kronoutskyldsuppbördens fördelning i två terminer, bifölls vad utskottet i detta utlåtande anförde.

*Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förförordnin-
gen.* Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om viss ändring i förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Med föranledande av en inom andra kammaren väckt motion, nr 247, av herr Nilsson i Landeryd m. fl., hade nämnda kammare på hemställan av sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådan förändring av gällande brännvinsförsäljningsförförordning, att den yttranderätt, som enligt § 17 mom. 3 av nämnda förordning vore tillförsäkrad spritförsäljningsbolags hemkommun, jämväl utsträcktes att gälla alla övriga kommuner inom bolagets försäljningsområde.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I föreliggande utskottsbetänkande har första kammarens andra tillfälliga utskott avstyrkt bifall till andra kammarens tidigare fattade beslut i den förevarande frågan, genom vilket beslut andra kammaren för sin del beslutat att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådan förändring av gällande brännvinsförsäljningsförförordning, att den yttranderätt, som enligt § 17 mom. 3 av nämnda förordning är tillförsäkrad spritförsäljningsbolags hemkommun, jämväl utsträckes att gälla övriga kommuner inom bolags försäljningsområde.

Som skäl för detta sitt avstyrkande anför utskottet, att "andra kammarens beslut måste anses innebära, att jämväl kommun, som icke är försäljningsbolagets hemkommun, skulle äga att utöva *samma* inflytande som hemkommunen med avseende å detaljhandel med rusdrycker". Jag förstår för min ringa del icke, hur utskottet kan göra ett dylikt uttalande. Visserligen hava, det skall medgivas, motionärerna genom att i viss mån sammanblanda mom. 3 och 4 av § 17 i försäljningsförförordningen icke tydligt angivit, att den yttranderätt, som skulle tillerkännas kommun, som icke vore angränsande kommun, skulle vara till sin art av samma slag som den i mom. 4 omförmälda. Men hela motionen och dess resonemang går uppenbarligen ut på att det är en dylik yttranderätt, som man har velat förbehålla alla kommuner inom ett försäljningsområde. Att det icke är fråga om att likställa dessa andra kommuner med hemkommunen, framgår oförtydligt därav, att varken motionären eller andra kammaren i sitt beslut påyrkat någon ändring i mom. 5 av § 17, vilket moment innehåller, bland annat: "Har ansökning blivit avstyrkt av stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom den kommun, där försäljningen är avsedd att äga rum, må densamma ej bifallas." I fråga om detta moment, som åt hemkommunen och dess votum giver *avgörande*

inflytande på beslut i detta avseende, har intet som helst ändringsyrkande blivit framställt. Därav följer uppenbart, att man icke här kan likställa den yttranderätt, som motionärerna velat föreslå, med det votum, som den nuvarande försäljningslagstiftningen tillerkänner hemkommunen. Men det är på ett dylikt antagande, som står alldeles tydligt i strid, både mot motionen och andra kammarens beslut, sakligt sett, som första kammarens tillfälliga utskott nu byggt sin hemställan om avslag.

Jag kan väl förstå, att det i den föreliggande frågan kan föreligga olika meningar, huruvida rätten att yttra sig obligatoriskt skall utsträckas till alla kommuner inom ett försäljningsområde eller om en sådan rätt skall förbehållas dels bolagets hemkommun, och detta då med avgörande betydelse, dels grannkommunerna, vilkas yttranden endast skulle hava ett slags rådgivande karaktär — jag kan förstå, säger jag, att det kan råda olika meningar, huruvida denna senare art av yttranderätt skall utsträckas till alla försäljningsområdets kommuner. Men den frågan har icke blivit behandlad i första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, utan där har man lagt in i motionen och i andra kammarens beslut en helt annan innebörd än som uppenbarligen kan och bör inläggas däri. För min del måste jag säga, att, såsom motionen är avfattad och såsom andra kammarens beslut är avfattat, kunde — det är också min mening — första kammaren icke gärna gå på rent bifall till detta andra kammarens beslut, ty det lider av den formella oriktigheten, att under det att man uppenbarligen önskar en yttranderätt, som sammanfaller med mom. 4 av § 17, hänvisar man i olika fall till mom. 3 av sagda paragraf. Men första kammarens andra tillfälliga utskott hade ju haft den möjligheten att bringa reda och ordning i detta avseende, skarpt angiva vilken yttranderätt, som det här gällde, och antingen förordas eller avstyrkas en sådan yttranderätt, som man här tydligen avsåg. Att förskansa sig bakom denna rent formella otydlighet och inlägga i den en annan betydelse än den faktiskt äger och därpå uppbygga ett avslagsyrkande, kan icke vara ett lämpligt och riktigt förfaringsätt.

Med anledning av vad jag nu anfört tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta återremittera detta utlåtande till utskottet.

Herr von Hofsten: Herr greve och talman! Den siste ärade talaren använde ett rätt så skarpt uttryck, då han förklarade, att utskottet skulle hava förskansat sig bakom en formell synpunkt och på denna grund undvikit att taga ställning till själva saken. Jag ber att få upplysa, att vi hava inhämtat både motionärernas mening och ordföränders och sekreterarens mening i andra kammarens ifrågavarande utskott, och de hava samstämmigt förklarat, att avsikten varit att giva varje kommun, som är ansluten till ett försäljningsområde, d. v. s. alla de ett femtiotal kommuner, som äro hänvisade att vända sig till ett visst bolag, "kommunalt veto", med rätt alltså att enligt § 17 mom. 3 i brännvinsförsäljningsförordningen yttra sig om huruvida rätt att utskänka spritdrycker skall medgivas i den kommun, där bolaget skulle bliva för-

Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förordning-
gen.
(Forts.)

*Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förordnin-
gen.*

(Forts.)

lagt. Jag förmenar alltså, att en sådan förebråelse, som den ärade talaren å Gävleborgsbänken behagat rikta till utskottet, kunna vi icke taga emot. Såsom klämman i andra kammarens utskotts utlåtande är avfattad, där det säges, att den yttranderätt, som enligt § 17 mom. 3 av nämnda förordning är tillförsäkrad spritförsäljningsbolags hemkommun, jämväl skall utsträckas att gälla alla övriga kommuner inom bolagets försäljningsområde, kan naturligtvis andra kammarens beslut vara föremål för olika tolkningar. Men med den utgångspunkt, jag nyss angivit, och enligt vad ordföranden och sekreteraren i andra kammarens utskott själva hava velat inlägga i sitt utlåtande, kan detta icke fattas annat än såsom första kammarens utskott här sagt, och detta framgår också av utskottets utlåtande.

I varje fall har den siste ärade talaren medgivit, att motionen är otydligt avfattad. Även om jag således skulle gå med på hans uppfattning, har han medgivit, att det kan bli föremål för tvist, hur motionen skall tolkas. Kan det då vara klokt, att kammaren här skall taga ståndpunkt till en så omfattande fråga, som berör hela grunden för vår försäljningslagstiftning, på så ovissta utgångspunkter som en tolkningsfråga av en motion? Det synes mig i varje fall då uppenbart, att den, som önskar en sådan ändring, ett annat år må framföra en motion i den riktningen.

Jag vidhåller bestämt, att så som andra kammarens beslut är avfattat, rörande vilket vi haft att yttra oss, hava vi icke kunnat annat än i detta beslut inlägga den meningen, att alla kommuner inom ett försäljningsområde skola hava kommunalt veto. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ber att med anledning av den siste ärade talarens anförande få säga, att han liksom förut utskottet har fullständigt missuppfattat motionärernas mening. Om man läser motionen och andra kammarens beslut, finner man, att det endast är yttranderätt som begäres, men icke vetorätt. Jag har i dag för säkerhets skull tillfrågat samtliga fyra motionärerna i andra kammaren, herrar Bernhard Nilsson, C. O. Johanson, J. A. Jonsson och C. J. Jonsson, och de hava samtliga bemyndigat mig att i kammaren meddela, att deras avsikt och mening icke har varit den som utskottet och den siste ärade talaren velat påbörda dem. Vad de hava påyrkat är endast yttranderätt för ett vidsträcktare antal kommuner än som nu är fallet. Som bekant är det ju så, att innan Konungens befallningshavande får meddela rättighet till detaljhandel med spritdrycker, skola de kommunala myndigheterna i den kommun, där bolaget skall utöva sin försäljning, höras, och ifall dessa myndigheter motsätta sig försäljningen, får rättigheten icke beviljas. Dessa myndigheter skola yttra sig över frågan huruvida försäljning skall få äga rum och rörande omfattningen av denna försäljning m. m. Vad motionärerna åsyfta är endast, att de yttranden, som skulle infordras

från de kringliggande kommunerna, skulle röra sig om samma saker som de kommunala myndigheterna i försäljningskommunen ha att yttra sig om, men verkan av detta yttrande skulle icke bli densamma. Ett avstyrkande från de kringliggande kommunerna skulle icke ovillkorligen komma att innebära ett avslag såsom ett avstyrkande från försäljningskommunens myndigheter gör. Något annat än vad jag nu sagt har aldrig varit deras mening och kan icke utläsas vare sig ur motionen eller ur andra kammarens beslut. Men jag medger, att såväl motionen som andra kammarens beslut äro kanske icke fullt tydligt avfattade — det har ju redan den förste ärade talaren påpekat — och med anledning därav är det måhända nödvändigt, att ärendet återförvisas till utskottet, på det att man måtte få ett klart yttrande i den sak det här gäller. Utskottet har yttrat sig om en helt annan sak, vilket har föranlett utskottet att tala om införande av en ny princip i rusdryckslagstiftningen. Det förhåller sig alldeles icke så, utan det är samma princip, som redan finnes; här gäller det endast att utsträcka denna redan införda princip till de kommuner, som ligga längre bort, men tillhöra eller kunna antagas komma att tillhöra försäljningsområdet. Icke heller kan det, såsom utskottet säger, uppstå några praktiska olägenheter av nämnvärd betydelse vid avgörandet av dessa frågor, ifall yttranden få avgivas av några flera kommuner än nu, ty som bekant skall ansökning om rättighet av ifrågavarande slag ingivas till Konungens befallningshavande redan före den 1 april året innan försäljningen skall taga sin början, så att man har synnerligen god tid att få in dessa utlåtanden. Hela det ökade besväret blir endast, att Konungens befallningshavande har några flera yttranden att taga kännedom om, och det lilla besväret må väl befallningshavanden kunna underkasta sig. I själva saken är det ju dock av ganska stor betydelse, att de kommuner, som komma att beröras av försäljningen, få tillfälle att framföra sina synpunkter.

Jag skall således, herr greve och talman, be att för sakens skull få förena mig i det yrkande om återremiss, som redan framställts av den förste ärade talaren.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag måste gentemot utskottets ärade ordförande på det bestämdaste vidhålla, att när utskottet säger, att det varit motionärernas mening, att kommun, som icke är försäljningsbolagets hemkommun, skulle äga utöva samma inflytande som hemkommunen, måste detta bero på ett bestämt misstag. Det är icke mer än tio minuter sedan en av motionärerna, och därtill den som egentligen i första hand intresserat sig för denna sak och utarbetat förslaget, herr C. O. Johanson, för mig bestämt betygade, att det aldrig varit motionärens avsikt. Jag har icke heller nu föreslagit, att kammaren skulle taga position till den ena eller andra ovissa uttolkningen av motionens innebörd; jag har hemställt, att utskottets yttrande måtte återremitteras till utskottet för att utskottet skulle på grundval av en faktisk behand-

Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förordnin-
gen.
(Forts.)

Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordnin-
gen.
(Forts.)

ling av sakfrågan och på grundval av ett yttrande, som hänför sig till motionärernas avsikt, framlägga det förslag, som utskottet finner skäligt och lämpligt. I detta mitt yrkande ligger icke och däri kan icke ligga något av försök till överrumpling eller till ett icke övervägt positionstagande. Men att fatta ett beslut i frågan på en uppenbar missuppfattning, därvid man i motionärernas syfte lägger in en annan mening än de själva vidkännas, kan däremot icke vara lämpligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Thulin: Herr greve och talman, mina herrar! I andra kammarens tillfälliga utskotts föreliggande utlåtande har hemställts, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådan förändring av gällande brännvinsförsäljningsförrordning, att den yttranderätt, som enligt § 17 mom. 3 av nämnda förrordning är tillförsäkrad spritförsäljningsbolags hemkommun, jämväl utsträckes att gälla alla övriga kommuner inom bolagets *försäljningsområde*.

Nu är förhållandet det, att uttrycket "försäljningsområde" är någonting, som är i hög grad växlande, och man kan rent av säga, att gällande lagstiftning icke känner något begrepp "försäljningsområde". Det finnes egentligen icke heller enligt den gällande lagstiftningen något begrepp, som kan betecknas som "kontrollområde". "Försäljningsområdet" växlar i hög grad och är i varje fall icke fastställt för ett bolag, som *söker* oktroj. Försäljningsområdet fastställes först, sedan oktrojen har blivit beviljad för ett bolag. Det är därför icke riktigt, såsom det har gjorts gällande av motionärerna och andra kammarens tillfälliga utskott, att Konungens befallningshavande skulle kunna remittera ansökningsområde om oktroj för ett bolag till kommunerna inom bolagets försäljningsområde; något sådant område är nämligen icke fastställt och Konungens befallningshavande kan icke avgöra, till vilka kommuner remissen rätteligen bör äga rum.

Jag kan inte heller riktigt förstå, att det skulle vara av så stor betydelse, som motionärerna hava gjort gällande, att kommunerna inom ett område komme att höras över bolagens oktrojansökningar. Om en person är missnöjd med bestämmelserna hos det bolag, till vilket han är hänvisad att köpa, eller, som det heter i rusdrycksförsäljningsförrordningen, det bolag, som är hans hemortsbolag, har han ju enligt gällande lagstiftning befogenhet att hänvända sig till ett annat bolag, något som också i ganska stor utsträckning praktiserats, särskilt när det gäller kommuner, som ligga nära gränsen mellan två områden. Det har därvid hänt, att en stor mängd av en kommuns innevånare hava köpt hos ett annat bolag än det bolag, som är deras hemortsbolag. Men härigenom förminskas i hög grad betydelsen av att en kommun blir hörd med påföljd att inskränkande bestämmelser föreslås, då en kommuns invånare hava möjlighet att undkomma dessa inskränkningar genom att hänvända sig till annat bolag.

Jag kan därför icke finna annat än att denna motion är ur olika

synpunkter synnerligen oklart tänkt och att det är omöjligt att gå den Väg, som motionärerna hava tänkt sig, nämligen att Konungens befallningshavande skulle *äläggas* att höra kommunerna inom ett område, vilket, såsom jag förut erinrat, icke är fastställt vid den tidpunkt, då oktrojansökningarna föreligga.

*Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förordnin-
gen.
(Forts.)*

Då jag under ärendets förberedande behandling har blivit tillfrågad om denna sak, har jag givit uttryck åt den meningen, att det skulle vara riktigare, att man ginge en annan väg än den som motionärerna tänkt sig, nämligen att man genomförde det enkla förfarandet, att Konungens befallningshavande i en annons tillkännagåve, att ansökningar inkommit ifrån de och de bolagen och att de kommuner, som ville yttra sig i anledning av dessa oktrojansökningar, hade att inom viss tid inkomma med erinringar och påminnelser. Det är en väg, som synes mig vara rimlig, men den väg, som motionärerna här tänkt sig, synes vara i praktiken alldeles utförbar, nämligen att remittera oktrojansökningar till samtliga kommuner inom ett visst möjligt men icke faktiskt område. Då kunde det komma att slumpa sig så, att de kommuner, som yttrade sig över ett bolags ansökan, komme att föras till ett annat bolag, när själva kontrollområdesindelningen, uppdelningen av kommunerna med hänsyn till hemortsbolag, ägde rum.

Med återopande av vad jag anfört anser jag, herr greve och talman, att, då motionen är så oklart tänkt som den är, det torde vara riktigt att för närvarande avslå densamma.

Herr von Hofsten: Gentemot utskottets tolkning av det andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, som här blivit gjort, har av olika talare framställts en motsatt uppfattning. Därmed må nu vara hur som helst — och jag böjer mig därvid givetvis för den ärade talarrens å Gävleborgsbänken meddelande angående motionärernas avsikt med motionen; utskottet har därom mottagit en annan uppgift — men om man utgår från § 17 mom. 3 i försäljningsförordningen, vartill andra kammarens utskott hänvisat, stadgas där, att omförmälda kommuns utlåtande skall innehålla, "huruvida och i vilken utsträckning den sökta rätten till detaljhandel anses böra medgivas". I varje fall hava alla medgivit, att motionen är så oklart avfattad, att det icke utan vidare framgår, huru den skall tolkas. Därjämte tillkomma sådana betydande praktiska svårigheter, som att varje till bolaget ansluten kommun skulle hava rätt att yttra sig i frågan och att ett otal kommunalstämmor således finge behandla dessa frågor, vilket icke kan vara praktiskt och lämpligt. Då jag nu även fått stöd i utskottets uppfattning av herr Thulin, som sitter inne med formell kunskap på hithörande område mer än någon annan, ber jag att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Junggren, August: För min del förstår jag mycket väl den synpunkt, som herr von Hofsten nu senast gav uttryck åt. Det

Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förordnin-
gen.
(Forts.)

är tydligen hans uppfattning, att en anordning som den föreslagna är synnerligen olämplig. Med den utgångspunkten är det klart, att man icke kan komma till något annat slut än att avstyrka föreliggande förslag. Men däremot förvånar det mig, att en person med den juridiska erfarenhet, som herr von Hofsten har, verkligen ur § 17 mom. 3 kan utläsa ett kommunalt veto, i all synnerhet som detta kommunala veto konstitueras i § 17 mom. 5. Det torde sålunda vara alldeles uppenbart, att det är omöjligt att i det förra momentet inlägga ett kommunalt veto, som herr von Hofsten vill göra. Det strider icke bara mot lagens andemening utan även mot dess bokstav.

Sedan vill jag gentemot herr Thulin bestämt hävda, att motionen ingalunda är oklart avfattad i den punkt, som det nu här gäller. Jag vill bara för att klargöra detta påvisa, vad motionärerna själva säga i motionen: "Då icke allenast avgörandet angående dylika bolags befintlighet, utan även — om ett dylikt bolag kommer till stånd — rörelsens omfattning och sättet för dess bedrivande är av den betydelse för hela försäljningsområdet, som enligt all erfarenhet är förhållandet, är det synnerligen av behovet påkallat" — och så kommer motionärernas egen tydliga avsikt — "att den yttranderätt, som 3 mom. av ifrågavarande § tillförsäkrar bolagets hemkommun, jämväl utsträcker att gälla alla övriga kommuner inom försäljningsområdet." Hur kan verkligen någon säga, att meningen i detta uttalande är oklar? Den är fullkomligt klar och tydlig, såvitt jag kan förstå.

Herr Thulin hade ett yttrande, som föreföll mig en smula besynnerligt, då jag ju väl känner till den erfarenhet herr Thulin måste hava beträffande dessa frågors handläggning inom vårt land. För något år sedan hade Bollnäs köping att uttala sig om en sådan här försäljningsrätt och tillstyrkte densamma, men kommunerna i hela försäljningsområdet togo saken om hand och uttalade en fullkomligt avvikande mening om försäljningen. Det visade sig också, att den meningen så småningom slog igenom, och den åsikt, som uttalades i området, blev den bestämmande. Nu kan man ju säga, att kommunerna kunna göra på samma sätt hädanefter som hittills, men det är dock en mycket stor skillnad mellan det, att man tillförsäkrar dem yttranderätt, och att det måste åstadkommas en stor folkrörelse för varje gång en sådan fråga skall handläggas. Jag tycker, att herr Thulin som demokrat också borde vara av den uppfattningen, att det folk det här gäller verkligen bör tillförsäkras åtminstone yttranderätt i sådana frågor, där det gäller en hantering, som så ingriper i avseende på förhållandena i hemmen och bland folket.

Sedan tyckte jag också — det får herr Thulin ursäktas mig — att han har blivit något formalistisk såsom ledamot av kontrollstyrelsen, när han som skäl emot detta blygsamma förslag rider upp på den formella omständigheten, att kontrollstyrelsen bestämmer området och att detta sker, sedan oktroj är beviljad, varför alltså Konungens befallningshavande icke kan veta, till vilka kommuner remiss skall ske. Men

så konservativ har jag funnit även kontrollstyrelsen vara, att den san- *Ang. viss ändring i*
nerligen icke tar sig för att alldeles i onödan möblera om i avseende *rusdrycks-*
på kontrollområdena, utan det har visat sig hittills åtminstone, att när *försäljnings-*
ett kontrollområde i stort sett har blivit fastställt, skall det erfordras *förordnin-*
ganska starka skäl, och nya omständigheter skola hava tillkommit, för *gen.*
att en omreglering skall ske. Nu skulle jag vilja säga, att mom. 4 i § 17 *(Forts.)*
då med samma skäl skulle behöva uteslutas, ty Konungens befallnings-
havande kan ju icke heller i det fallet taga ställning, förrän kontroll-
styrelsen har yttrat sig. Det argumentet tycker jag sålunda är av mera
formell art, och det behöver icke inverka i själva sakfrågan.

Sedan hade herr Thulin ett förslag, som jag tycker i och för sig
talar för den återremiss, som nu är ifrågasatt. Det har icke alls varit
meningen — det har redan framhållits — att riksdagen skulle taga ställ-
ning till de olika förslagen, utan meningen har varit, att man skulle
verkligen pröva ärendet, sådant som det föreligger, och icke taga stånd-
punkt med ledning av de oriktiga utgångspunkter, som utskottet hit-
tills har hållit sig till. Om nu herr Thulins förslag skulle kunna kom-
ma under omprövning, så är det ett ytterligare skäl för återremiss.

Jag skall därför också, herr talman, be att få ansluta mig till yr-
kandet därom.

Herr R o o t h: Herr talman! Då herr Carl Gustaf Ekman här
ville göra gällande, att utskottets uppfattning är till den grad oriktig,
att, som man kunde utläsa ur hans uttalande, utskottet visat sig icke
hava förmåga att bedöma vad som i motionen eller andra kammarens
utskotts utlåtande har yrkats, så vill jag be att däremot få på det allra
bestämdaste inlägga en gensaga. Det är väl ändå icke möjligt, försåvitt
man läser klämman i andra kammarens utskotts utlåtande, att komma
ifrån, att den yttranderätt, varom det är fråga, är den oinskränkta ytt-
randerätt, som omhandlas i mom. 3, varken mer eller mindre. Hava nu
motionärerna menat, att det skulle vara en mera inskränkt yttranderätt,
så ber jag att få säga, att det väl icke lär förefinnas något hinder i vår
nuvarande lagstiftning för vederbörande kommuner inom försäljnings-
områdena att avgiva sådant yttrande utan vidare. Det har till och med
förekommit, att yttranden, avgivna av andra än hemkommunen, hava
inverkat på beslut om oktroj i den grad, att ansökningar av myndighe-
terna avslagits.

Jag anser sålunda, att om nu meningen har varit, att yttranderätten
skall inskränkas endast till att, som herrarna på motsatta sidan säga,
gälla ett uttalande och ingenting annat, så är det alldeles onödigt att där-
om vidare lagstifta.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr T h u l i n: Herr greve och talman! Jag blev uppkallad av
ett yttrande, som herr Ljunggren hade. Han ville göra gällande, att jag
förnekade, att kommunerna borde hava yttranderätt. Det har jag aldrig

Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordnin-
gen.
(Forts.)

gjort eller kunnat göra, därför att kommunerna redan hava sådan. Det står varje kommun fritt att komma in med de erinringar och påminnelser, den vill göra gentemot ett bolags oktrojansökan. Av det exempel herr Ljunggren själv valde, omedelbart innan han påstod, att jag vägrade kommunerna yttranderätt, framgick det ju, att en massa kommuner runt omkring Bollnäs kommun hade kommit med yttranden i anledning av en ansökan av ett spritbolag i Bollnäs, och till dessa yttranden hade tagits vederbörlig hänsyn av Konungens befallningshavande i Gävleborgs län. Således anser jag mig kunna tillbakavisa, vad herr Ljunggren i detta avseende yttrat.

Vidare vill jag framhålla med anledning av vad herr Ljunggren yttrade om mom. 4 i § 17, att detta moment tillförsäkrar en yttranderätt åt *angränsande* kommun, en kommun som gränsar till den, där ett bolag söker oktroj. I detta moment bestämmes det nämligen, att Konungens befallningshavande skall vara skyldig, att om rörelsen kan antagas vålla olägenhet för angränsande kommun över ansökningen infordra yttrande från stadsfullmäktige eller kommunalstämma i sådan kommun. Denna bestämmelse är nu mycket gammal och sammanhänger med något helt och hållet annat än det som motionärerna såvitt jag förstår syfta till. Med mom. 4 avses nämligen väsentligen att öppna möjlighet för en kommun att avstyra ett sådant tilltag ifrån ett bolag, som kan tänkas förekomma och har förekommit, nämligen att bolaget lägger en utskänkingsrättighet alldeles på gränsen till en annan kommun. Det är givet att ett dylikt förfarande skall framkalla betydande olägenheter för angränsande kommun.

Herr Ljunggren berörde också kontrollstyrelsens verksamhet och påstod bland annat, att den mycket sällan "möblerar om" i avseende på kontrollområden, som hans ord föllö. Jag vill framhålla, att kontrollstyrelsen är skyldig att "möblera om" ifråga om kontrollområdena, så snart ett nytt bolag erhåller oktroj, och det inträffar ganska ofta. Det har hänt under de senaste åren, i slutet på 1919 och i slutet på 1920, att kontrollstyrelsen fått utfärda nya föreskrifter om kontrollområdesindelningen. Men en sådan "ommöblering" får också äga rum, när en kommun anhåller om att få övergå från ett bolag till ett annat, och en sådan ansökan bifalles i regel.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag vill endast påvisa, att motionärerna ju blott begärt utredning om huru deras syfte skall förverkligas. Hela den detaljdiskussion man här inlätit sig på förefaller mig vid sådant förhållande vara ganska onödig.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 34.

Då tiden nu var tämligen långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner: nr 183, av herr *Boman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående telefon- och telegramavgifterna för tiden från och med den 1 juli 1921 m. m.; samt

nr 184, av herr *Frändén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd.

Herr förste vice talmannen erhöll ordet och yttrade: Med stöd av § 55 riksdagsordningen och på grund av infallande helg får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att beträffande de kungl. propositioner, som avlämnats under gårdagen och denna dag, motionstiden måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Efter föredragning av de denna dag avlämnade propositionerna nr 146, 151—153 och 182 hänvisades den förstnämnda till konstitutionsutskottet, nr 151—153 till statsutskottet och nr 182 till bankoutskottet.

Ang. viss
ändring i
rusdrycks-
försäljnings-
förordnin-
gen.
(Forts.)

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 82, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t under tilläggsstatens för år 1921 fjärde huvudtitel gjorda framställningar;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående personliga ålderstillägg åt vissa fartygsinspektörer;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personliga ålderstillägg för år 1921 åt förste byråinspektören å kommerskollegii fartygsinspektionsbyrå P. A. Lindblad och byråinspektören å samma byrå P. B. Rundblom;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande att ett tullmuseum; samt

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution av erlagd tull för två av svenska röda korset införda ångdesinfektionsapparater.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående resekostnadsersättning och dagtraktamente åt riksdagens ledamöter;

statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av likvid för varor, avsedda att levereras till vissa nödlidande länder;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om förenklat deklarationsformulär;

nr 13, i anledning av väckt motion om utredning rörande brännvinsförsäljningsbolagens befriande från kommunal skattskyldighet för inkomst; och

nr 14, i anledning av väckta motioner angående författningsändringar för undvikande av dubbelbeskattning å aktiebolags vinstmedel; samt första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 30 augusti 1918 (nr 724) an-

gående krigstidsunderstöd åt präster i nyreglerade pastorat samt åt vissa extra ordinarie präster och innehavare av prästerliga emeritilöner; och nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av vissa delar av kyrkolagen.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kam-maren åtskildes kl. 4,53 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.